DE PERIODIEKE PERS ALS GEVAAR VOOR DEN VREDE

J. C. SIKKEL Jr.

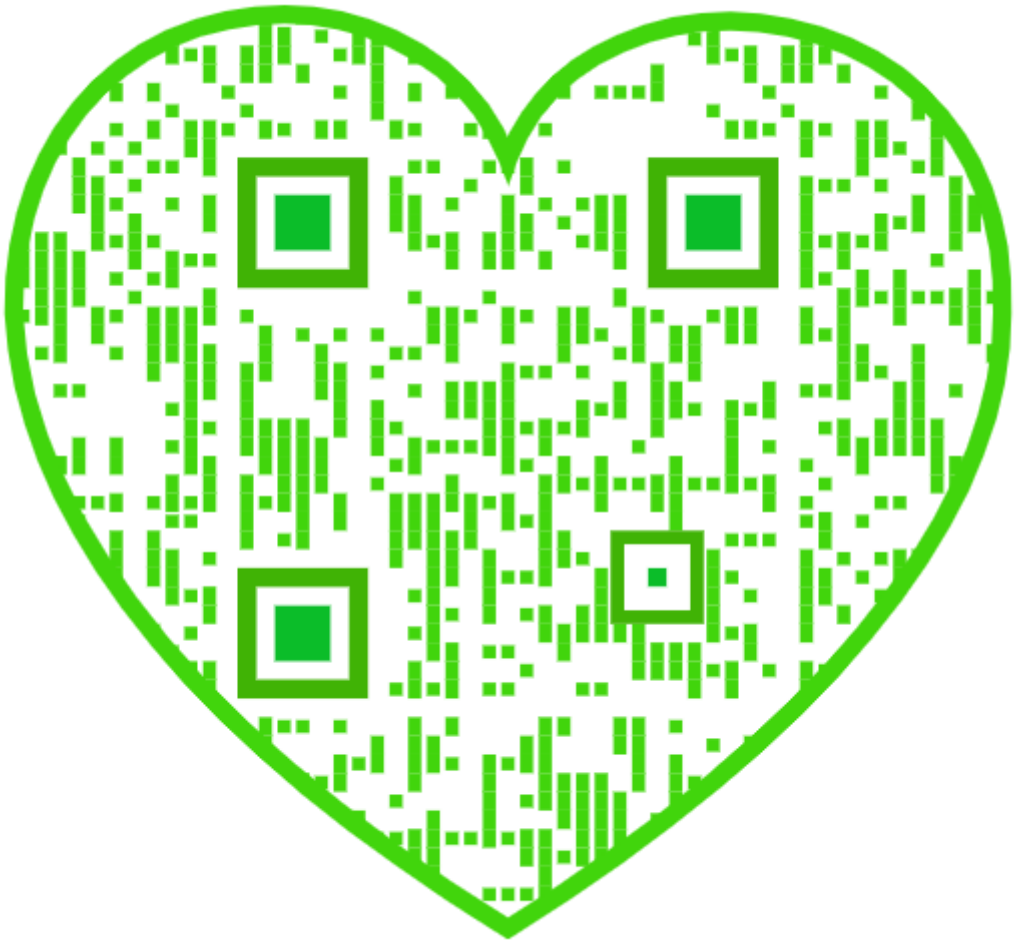

DE PERIODIEKE PERS ALS GEVAAR VOOR DEN VREDE

VRIJE UNIVERSITEIT TE AMSTERDAM

DE PERIODIEKE PERS ALS GEVAAR VOOR DEN VREDE

ACADEMISCH PROEFSCHRIFT

:- TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD VAN -:

DOCTOR IN DE RECHTSWETENSCHAP,

:- OP GEZAG VAN DEN RECTOR, -:

Dr. F. W. GROSHEIDE, HOOGLEERAAR IN DE FACULTEIT DER GODGELEERDHEID, IN HET OPENBAAR TE VERDEDIGEN OP VRIJDAG 7 DECEMBER 1917, DES NAMIDDAGS TE 2.30 URE, IN HET GEBOUW DER MAATSCHAPPIJ VOOR

:- DEN WERKENDEN STAND, DOOR -:

JOHANNES CORNELIS SIKKEL

:- GEBOREN TE 's-GRAVENHAGE. -:

1917

DRUKKERIJ LIBERTAS — ROTTERDAM

AAN MIJN VADER.

Aan het einde mijner academische studiën gekomen, breng ik mijn hartelijken dank aan alle Hoogleeraren, wier onderwijs ik mocht genieten, speciaal aan die der Juridische Faculteit.

Aan U, Hooggeleerde FABIUS, *een woord van dankbare waardeering voor de wijze, waarop Gij ons steeds de antirevolutionnaire beginselen voorhieldt, en ons leerdet, onverschrokken front te maken naar den tegenstander.*

U, Hooggeleerde ANEMA, *dank ik vooral de belangstelling voor het Recht en de grondbeginselen daarvan, door Uw leiding gewekt, terwijl Uw pogen, om meer en meer naar Gods Woord de lijnen uit te stippelen, mijn aandacht zal gespannen houden, en mij, naar ik hoop, tot navolging zal prikkelen. De uren op Uw studeerkamer doorgebracht, zullen steeds bij mij voortleven.*

Ten slotte, niet het minst aan U, Hooggeleerde DIEPENHORST, *hooggeschatte Promotor, zij op deze plaats openlijk mijn oprechte dank betuigd voor Uw practicaal onderwijs, en voor de buitengewone vriendelijkheid, die ik van U steeds mocht ondervinden, vooral bij de samenstelling van mijn proefschrift, waarin Gij mij steeds met raad en daad wildet terzijde staan. Grootendeels ook door Uw bemoeiingen is het, dat mij thans gelegenheid voor mijn promotie wordt geboden, doordat mij een studieverlof van 6 maanden uit den militairen dienst werd toegestaan. Als straks 's lands dienst weder mijn krachten zal opeischen, zal ook deze welwillendheid van U bij mij niet spoedig in vergetelheid geraken.*

INHOUD.

Bladz.

OPGAVE DER BEWERKTE LITTERATUUR . 11

INLEIDING 13

HOOFDSTUK I.

De Vrijheid van Drukpers 15

HOOFDSTUK II.

De Drukpersdelicten 41

HOOFDSTUK III.

Artikel 100, 1e Wetboek van Strafrecht . . . 59

HOOFDSTUK IV.

De Maatregelen tot handhaving onzer Neutraliteit 90

OPGAVE DER BEWERKTE LITTERATUUR.

Mr. J. de Louter: Het stellig volkenrecht; 's Gravenhage, 1910.

Mr. L. E. Visser: De neutraliteitsplichten van den Staat en de Nederlandsche Strafwet; in Tijdschrift voor Strafrecht, Dl. X.

Mr. A. E. Bles: Iets over volkenrecht en het Wetboek van Strafrecht; in Tijdschrift voor Strafrecht, Dl. VIII.

Mr. L. U. de Sitter: De drukpers als middel tot misdrijf; Acad. Proefschrift, Groningen, 1869.

Mr. G. W. Schimmel: Beschouwingen over de periodieke pers in verband met de verantwoordelijkheid voor drukpersdelicten; Acad. Proefschrift, Amsterdam, 1882.

Mr. L. A. P. T. Buyn: Het recht tot een volkomen onbelemmerde gedachtenuiting; Amsterdam, 1867.

Mr. D. Simons: De vrijheid van drukpers in verband met het Wetboek van Strafrecht; Acad. Proefschrift, 's Gravenhage, 1886.

Mr. L. Carsten: Maatregelen ter handhaving onzer onzijdigheid in den huidigen oorlog; Acad. Proefschrift, 's Gravenhage, 1916.

Mr. A. C. van Heusde: De vrijheid der drukpers hier te lande; Haarlem, 1847.

Mr. E. Polak: De artt. 240 en 451bis Wetboek van Strafrecht, beschouwd in hunne verhouding tot kunst en wetenschap; Acad. Proefschrift, Amsterdam, 1912.

Mr. J. A. Levy: Strafrecht en Volksovertuiging; Telegraaf van 2, 3 en 4 April 1917, Avondblad, 3de blad.

Mr. J. A. van Hamel: De bescherming van 's lands onzijdigheid door de Strafwet; in Tijdschrift voor Strafrecht, Dl. XXVI.

Mr. D. Simons: Leerboek van het Nederlandsche Strafrecht; Groningen, 1904—1907.

Mr. B. de Jong van Beek en Donk: Tegen de sensatie-pers; in het Orgaan van den Alg. Nederl. Bond: „Vrede door Recht", XIVe jaar gang, No. 3.

Mr. G. A. van Hamel: Inleiding tot de studie van het Nederlandsche Strafrecht; Haarlem—'s Gravenhage, 1913.

Mr. J. Voorink: Verspreiding van voor de eerbaarheid aanstootelijke geschriften en afbeeldingen; Acad. Proefschrift, Oosterbeek, 1910.

Mr. B. C. van Merlen: Eenige opmerkingen over Art. 266 Strafrecht; Acad. Proefschrift, Utrecht, 1890.

Mr. J. W. A. M. van Lamsweerde: Beleediging van eene collectieve eenheid; Acad. Proefschrift, 's Hertogenbosch, 1894.

Praeadviezen van *A. A. Baron v. d. Feltz* en *D. Simons* in Handelingen de Nederlandsche Juristen-Vereeniging, XLVe jaargang, 1e stuk.

Vergleichende Darstellung des deutschen und ausländischen Strafrechts, Besonderer Teil, Band I.

Rapport der Studiecommissie uit den Nederlandschen Anti-Oorlograad, in zake bestrijding van openbare chauvinistische persuitingen.

INLEIDING.

Van groot belang mag het in deze dagen geacht worden te onderzoeken, welke de gevaren zijn, die in het algemeen de harmonie tusschen de volkeren en in het bizonder ons land in zijne neutrale positie bedreigen.

Zijn die gevaren eenmaal ontdekt, zoo zijn wellicht middelen op te sporen, om ze onschadelijk te maken.

Tal van geruchtmakende processen uit den laatsten tijd nu hebben de periodieke pers doen kennen als één van de grootste gevaren voor onze neutraliteit.

De rol, die deze pers in ons huidig gemeenschapsleven speelt, en de invloed, dien ze zich daarin heeft weten te verzekeren, zijn daarvan ten deele zeker de oorzaak.

Of ook niet te groote vrijheid, in onze strafwet haar toegestaan, daaraan schuld heeft, zal uit het volgende moeten blijken.

De practijk heeft aangetoond, dat het kwaad, door de periodieke pers gebrouwen, voornamelijk ligt in het aanstoken der hartstochten tusschen de belligerenten onderling, en niet minder in het in het harnas jagen van één dier belligerenten tegen de neutralen, of omgekeerd.

Ook de studiecommissie in zake openbare chauvinistische persuitingen, benoemd door den Nederlandschen Anti-Oorlograad, liet in haar rapport op het gevaar, door dergelijke uitingen voor ons land in het leven geroepen, sterk den nadruk vallen.

Met name werd door deze commissie gewezen op verschillende leemten in onze wetgeving, welke er oorzaak van zijn dat dat gevaar onvoldoende wordt bezworen.

Dat gevaar nader onder de oogen te zien, en middelen

te beramen om het (ook door aanvulling onzer strafwetgeving) af te wenden, is het hoofddoel van dit geschrift.

Hiertoe zal in het *eerste* hoofdstuk een historisch onderzoek voorop gaan naar de mate van vrijheid aan de drukpers onder vroegere wetgevingen gegund, en daarna worden nagegaan, welke grenzen aan die vrijheid dienen te worden gesteld, opdat niet de te groote vrijheid, in dezen gegund, oorzaak worde van verkeerden invloed der pers, waardoor het gevaar, dat ze oplevert voor onze neutraliteit, steeds grootere afmetingen zou gaan aannemen.

De noodzakelijkheid van goede repressie zal daardoor vanzelf in het oog springen.

Die repressie zal tevens bepaalde groepen van uitingen als drukpersdelicten qualificeeren, aan welke drukpersdelicten dan ook ons *tweede* hoofdstuk zal zijn gewijd.

Ons *derde* hoofdstuk zal speciaal Art. 100, 1e W. v. Str. behandelen, omdat dit artikel, zooals uit het volgende zal blijken, en ook uit de jongste processen gebleken is, als het artikel bij uitnemendheid tot bescherming onzer neutraliteit tegen allerlei gevaar, wordt aangemerkt. De zaak-Schröder, als de belangrijkste in dit verband, wordt in dat hoofdstuk tevens bizonder besproken.

Tenslotte wordt in ons *laatste* hoofdstuk onze strafwetgeving aan critiek onderworpen, en de wenschelijkheid van aanvulling in verschillende opzichten betoogd.

Zoo handelt dus

Hoofdstuk I over: *De vrijheid van drukpers.*

Hoofdstuk II over: *De drukpersdelicten.*

Hoofdstuk III over: *Art. 100 1e Wetboek van Strafrecht.*

Hoofdstuk IV over: *De maatregelen tot handhaving onzer neutraliteit.*

HOOFDSTUK I.

DE VRIJHEID VAN DRUKPERS.

De vrijheid van drukpers, één onzer belangrijkste volksvrijheden, vindt haar grondwettelijken waarborg in Art. 7 der Grondwet, waar gezegd wordt, dat niemand voorafgaand verlof noodig heeft, om door de drukpers gedachten of gevoelens te openbaren, behoudens ieders verantwoordelijkheid volgens de wet.

Zooals Buys [1]) terecht opmerkt, is hier alleen een zijdelingsche erkenning van dit recht gegeven, aangezien positief alleen de *censuur* wordt veroordeeld, maar van afschaffing van andere preventieve maatregelen tegen de drukpers niet wordt gerept.

Merkwaardig is het, dat velen sinds lange jaren hebben gemeend, dat de vrijheid van drukpers typeerend Hollandsch is en geheel bij Nederland als het land der vrijheid, behoort.

Deze dwaling is eerst ingezien, toen men door onderzoek der placaatboeken tot de conclusie kwam, dat Nederland in dezen zeker niet het voorbeeld is te noemen van benijdenswaardige vrijheid.

Het is van belang, ietwat uitvoeriger stil te staan bij de op dit stuk bestaande placaten, resolutiën en ordonnantiën, teneinde na te kunnen gaan, hoe het in vroeger tijd met de vrijheid van drukpers ten onzent stond gesteld.

Wanneer wij dit doen, zal het bestaan van een artikel 7

[1]) De Grondwet. Dl. I, pag. 56 e. v.

in onze Grondwet van meer beteekenis blijken te zijn, dan de argelooze lezer zou vermoeden, die meent, dat door dit artikel iets wordt geconstateerd, dat vanzelf spreekt en dat eigenlijk niet bizonderlijk had behoeven te worden vermeld.

Zelfs Buys schijnt tot die argeloozen te behooren, waar hij zegt: [1]) „niet die rechten zijn het best gewaarborgd, welke eerst na een langdurigen en warmen strijd in de Grondwet worden opgenomen, maar de zoodanige, welker vermelding in de hoogste staatswet bijna onverschillig is geworden, omdat alle vrees van ze te zullen verliezen heeft opgehouden te bestaan."

Dat er geen vrees bestaat voor het verliezen der vrijheid van drukpers, behoeft geen betoog, maar de bewering als zou deze vrijheid niet na een langdurigen en warmen strijd in de Grondwet zijn opgenomen, komt ons voor in strijd te zijn met de geschiedenis.

Immers van 1546 tot aan het Souverein Besluit van 24 Januari 1814, door Willem I afgekondigd, hebben hier allerlei preventieve bepalingen gegolden, die de drukpers aan de meest knellende banden legden en haar vrijheid schier geheel vernietigden.

Dat in de Grondwet van 1814 geen bepaling dienaangaande voorkomt, bewijst dan ook niet, dat de erkenning van dit recht als vanzelf sprekend werd beschouwd, maar is alleen daaruit te verklaren, dat vroeger op dit punt gemaakte bepalingen in het vergeetboek waren geraakt.

Het kan niet worden ontkend, dat sindsdien de ontwikkeling der drukpersvrijheid niet meer belemmerd is, en derhalve is Buys' bewering letterlijk juist, dat aan onze grondwettelijke bepalingen geen strijd is voorafgegaan, al negeert hij ook de geheele ontwikkelingsgeschiedenis van dit belangrijke volksrecht, door de voorstelling te geven, als sprak de erkenning van dit recht in onze Grondwet vanzelf.

Ten bewijze hiervan zullen we die ontwikkelingsgeschiedenis nagaan, teneinde ook, door de ervaring geleerd, beter onze conclusies te kunnen trekken voor het heden.

---

[1]) De Grondwet, Dl. I, pag. 56.

Het eerste Placaat op dit punt, voor ons van belang, is dat van 30 Juni 1546; het verklaarde slechts als zoodanig van overheidswege te zullen erkennen: „*gezworen* printers met brieven van octroye voorzien, zoomede *gezworen* librariërs ende vercopers van boucken".

Nadat in 1581, door afzwering van Filips, de zelfstandige Republiek was ontstaan, treffen we reeds in datzelfde jaar aan een ordonnantie van Willem I, dateerende van den 20sten December, waarbij hij „alle boeckdruckers binnen den lande van Hollandt" ordonneerde „voortaen niet te drucken, nochte in drucke uyt te laten gaen, tenzij alle 't zelfde eerst den Staten ofte haren Gedeputeerden sal zijn verthoont, ende bij henluyden toegelaten ende geadmitteert, sonder dat oock na deselve admissie daeraen yet in drucke toe ofte af gedaen zal mogen werden".

Maurits maakte het met die vrijheid al niet beter en betrok zelfs het spreken in zijn verbod, waar hij bij Placaat van 27 Nov. 1587 verbood aan ieder „om te sprecken, uyt te geeven, naer te zeggen, stroyen ofte verspreyen eenige propoosten, redenen ofte geschriften, streckende tot naedeel, calumnie, ofte quaade interpretatie van de handelinge, regeeringe ende actie van de overicheyt, van de Staten Generael, ofte particulier van de Magistraten, Vroetschappen ende Regenten van den steden ende leden van dien", terwijl hij voorts verbood iets te drukken, te verkoopen en te verspreiden, hetgeen niet tevoren „gevisiteerd" en „geapprobeerd" was. [1])

Den 9den Maart 1589, verscheen een Placaat van de Staten van Holland, voorschrijvende: „dat de druckers de exemplaer origineel moesten houden van alle boecken ende acten, die sij souden drucken, en 't selve aan de Staten ofte hare Gecommitteerden overseynden, aleer eenige van dien sullen mogen werden uytghegeven ofte verkocht, om daerbij te mogen weten, wat naemals daeraen toe ofte af sal werden ghedaen". [2])

[1]) Groot Placaatboek voor Hollandt en Westvrieslandt I, 435.

[2]) Groot Placaatboek voor Hollandt en Westvrieslandt I, 213.

Waren deze bepalingen reeds zeer streng, het was blijkbaar in de oogen der H.H. Staten nog niet voldoende, en de veiligheid en rust werden nog onvoldoende gewaarborgd in hun schatting.

Bij Placaat van 27 Augustus 1608 werden zelfs de *koopers* van niet-toegelaten geschriften gestraft, en aan ieder de verplichting opgelegd, om ieder werk, houdende beoordeeling van regeeringszaken, om het even, op welke wijze hij dat bekomen had, hetzij dat hij het onwetend had gekocht, of dat het hem onder couvert was toegezonden, terstond zonder het te lezen of aan iemand mede te deelen te vernietigen of aan de stedelijke magistraat over te geven „op straffe van anders voor den autheur, drucker ende uytstroyer van dien ghehouden, ende daerover metterdaet in apprehensie gestelt te werden, omme tot volkomene achterhalinge van diegeene, die daer meer aen schuldich mogen sijn, scherpelick ondervraecht te werden, ende soo lange inghepalmt te werden, totdat deselve uytgevonden sullen sijn, als wanneer tegen de inventeurs, dichters ofte autheurs, onderhouders, veylders ende ommedragers gheprocedeert sal werden met alle vigeur van justitie, sonder eenighe conniventie". [1])

Men zal zeker wel toegeven, dat een onbillijker bepaling moeilijk kon worden afgekondigd. Bovendien is hier een fictie aangenomen, waarvan het bestaansrecht lang niet onbetwistbaar is, terwijl ons ook de toepassing der preventieve hechtenis zeer bedenkelijk voorkomt. Gelukkig, dat in onzen tijd bij de gronden, welke die preventieve hechtenis rechtvaardigen, een dergelijke niet voorkomt.

In den genoemden tijd kwam het ook voor, dat een boekwerk werd in beslag genomen, en de auteurs daarvan werden strafbaar gesteld. Bij Resolutie van 18 Juny 1620 werd de oude „Kronijcke ende Historiën van Hollandt ende Westvrieslandt, van Zeelandt ende van Utrecht", in dat jaar te Dordrecht gedrukt, verboden, en Burgemeesteren van Dor-

[1]) Zie: Mr. G. W. Schimmel: Beschouwingen over de periodieke pers, in verband met de verantwoordelijkheid voor drukpersdelikten; pag. 18 en 19.

drecht aangeschreven, om dat werk in te houden, en te procedeeren tegen den auteur en drukker volgens de placaten, „als daerin bevonden sijnde, verscheyde ongerijmdheden, den tegenwoordighe staet van den lande nadeeligh, ende ook niet te blijken van consent ofte octroy van denselven boeck".

Een dergelijk afkeurend en vernietigend oordeel wordt uitgesproken over de Apologie van Hugo de Groot, in het Placaat der Staten-Generaal van 24 November 1622, waarin dit werk wordt verklaard voor „een fameux seditieux ende schandaleux libel", waarbij voorts „de autheur van dien, strafbaer aen lijf ende goedt" wordt geacht „tot allen plaetsen ende tijden, daer hij sal konnen werden gekregen ofte geattrapeert, sonder dat eenigh verloop van jaren hem hier af sal konnen bevrijden." Tevens werden gelijkelijk strafbaar verklaard „alle degeene, die 't zelve drucken, verkoopen ofte distribueeren, gelijck mede alle degeene, die 't selve hebben, houden ende lesen", terwijl den officiers en justiciers werd bevolen „tegen de contraventeurs te procedeeren de plano, ende sonder figure van proces, sonder eenighe dissimulatie ofte conniventie". [1])

Men ziet, met hoe groote gestrengheid de drukpers werd gadegeslagen en tot hoe onbillijke maatregelen men de toevlucht nam, teneinde allerlei excessen te kunnen keeren. Waarlijk, over vrijheid van drukpers valt in die dagen niet te roemen!

De Acte van indemniteit van 19 July 1663 werd door sommigen opgevat als een belangrijke schrede in de richting van vrijheid van denken, spreken en schrijven. Helaas kwam de resolutie der Staten van 18 Mei 1669 dezen zoeten waan wreed verstoren, door uitdrukkelijk uit te spreken, dat deze Acte uitsluitend bedoelde vrijheid van spreken te waarborgen in de Vergadering der Staten; *echter geenszins daarbuiten.*

Merkwaardig mag genoemd worden, dat reeds in dezen tijd straf bedreigd wordt tegen het schrijven over vreemde staatshoofden, een quaestie, die in ons vierde hoofdstuk nader zal worden besproken.

---

[1]) Zie: Mr. A. C. van Heusde: De vrijheid der drukpers hier te lande; Haarlem, 1847, pag. 14.

Bij Resolutie toch der Staten van Holland van 9 Augustus en 12 September 1674, wordt, op straffe van bannissement en confiscatie van goederen, verboden, schriften te drukken of te verkoopen, rakende in eenigen deele direkt of indirekt den Koning van Groot-Brittannië, het parlement van Engeland, Zr. Ms. Raad, Ministers of Bedienden of de Engelsche natie, anders dan na bekomen consent. [1]) Het bestaan van een dergelijke bepaling doet reeds vermoeden, dat men met dat consent wel niet al te vrijgevig zal geweest zijn.

Groot was de zorg der H. H. Staten voor de inwendige rust. Zelfs waren ze bevreesd, dat het schrijven over den godsdienst de gemoederen te veel zou beroeren. Dat ook in dezen uit de botsing der meeningen de waarheid in het licht treedt, geloofden ze blijkbaar niet. Bij Placaat van 21 Januari 1726 werd door het Hof van Holland verboden: „het drucken en publiceeren van geschriften over saecken van staet en religie, die deselve in eenighe respecte souden konnen chocqueeren, hinderlijck of nadeeligh zijn; dat niemand, wie het oock sij, sig zal hebben te verstouten eenighe geschriften van wat nature deselve ook mogen zijn, uit te geven of te doen drucken, tenzij dat het origineel door den autheur of uitgever, die ook bekent moet sijn, is geteekent en voor soo veel die geschriften saecken van religie of van staet en regeeringe betreffen, daarenboven gemunieert met de permissie of authoriteit daaromtrent, na de ordre van den lande vereischt".

De straf, op ontduikingen en vergrijpen op dit stuk werd bepaald op „bannissement" of „aen den lijve," of ook op „confiscatie van goederen", en wel, zooals het placaat motiveerde: „uithoofde van de opiniatriteit en hartnekkigheit, waarmeede, niettegenstaande soo veele geëmaneerde placaaten, in deese quaadaardige en crimineele handel daagelijks werd gecontinueert."

Of werkelijk de uitspattingen op dit punt zoo menigvuldig waren, dat ze de krasse bewoordingen, waarin dit placaat

---

[1]) Groot Placaatboek voor Hollandt en Westvrieslandt, III, 524.

is vervat, rechtvaardigen, of dat slechts in die vermeende excessen een aanloop tot nog knellender beperkingen werd gevonden, zou een bizonder onderzoek waard zijn.

Zoo bestond dus gedurende al die jaren onbeperkt de censuur, totdat bij Placaat van 21 Januari 1746 de censuur weliswaar werd bevestigd, maar tevens beperkt tot boeken, die betrekking hadden op den Staat en den godsdienst. [1])

Welke bepalingen golden intusschen ten onzent voor de *periodieke drukpers?* Dit toch is voor ons in de allereerste plaats van belang.

Vermoed kan reeds worden uit het voorgaande, dat de bepalingen, die in het algemeen voor de drukpers golden, ook toepasselijk waren op de periodieke drukpers in het bizonder.

Dit vermoeden zal niet alleen straks worden bevestigd, maar tevens zal blijken, dat de courantiers zich in de bizondere belangstelling mochten verheugen.

Het was hun b.v., althans in Holland, verboden, Fransche couranten uit te geven, en voor het schrijven en drukken van Hollandsche dagbladen hadden ze de vergunning der stedelijke overheid noodig, en waren gehouden, „niemand in het particulier, noch ook collegiën, sociëteiten of professiën, hetzij geestelijk of wereldlijk, zoo binnen als buiten 's lands, eenige de minste aanstoot te geven", op straffe van intrekking der vergunning, „arbitrale correctie, ende na exigentie van saecken, aen den lijve". [2])

Het toezicht op de couranten werd aan de officiers van de plaats, waar het dagblad uitkwam, opgedragen, en, teneinde dit toezicht met strengheid te doen handhaven, werd bij verscheiden placaten bepaald, dat, voor het geval onbehoorlijke zaken in de dagbladen vermeld werden, en de

---

[1]) Zie Mr. D. Simons: De vrijheid van drukpers in verband met het Wetboek van Strafrecht; Acad. Proefschrift, 's Hage 1883, pag. 9,

[2]) Zie Mr. A. C. v. Heusde, l.l. pag. 15.

uitgevers daarvoor niet werden vervolgd, de officieren terstond in hun betrekking zouden worden geschorst!

Men behoeft niet te vragen, of men de dagbladpers ook vreesde. Indien in den tegenwoordigen tijd een soortgelijke aansprakelijkstelling van het O. M. voor onbehoorlijke uitingen in de dagbladen, werd aangenomen, zou het te vreezen zijn, dat de plaats van het O. M. bij de terechtzittingen spoedig onbezet zou moeten blijven, daar alle officieren in hun betrekking waren geschorst.

Maar nog meer zal de verbazing klimmen, zoo men kennis neemt van de Resolutie van 29 Maart 1776, waarin Burgemeesters en Regeerders van Leiden rapport doen van hetgeen door hen verricht is bij gelegenheid van klachten van den Grootmeester van Maltha over een artikel in de „Leidsche Courant", betrekking hebbende op een opstand, die op dat eiland was losgebroken.

Zij deelen daarin mede, „dat sij den courantier E. Luzac voor sig hadden ontboden, en hem hun ernstig ongenoegen en indignatie daarover hadden betuigt, dat hij, niettegenstaende hunne serieuse en herhaelde vermaeningen sig al wederom niet had ontsien expressiën te gebruiken en reflexiën te maaken, die bij iedereen niet anders dan voor seer laesif en aenstotelijk konden ghehouden worden; dat sij voorts den courantier gelast hadden niet alleen een decente retractatie, maar oock een missive aan den Grootmeester van Maltha te vervaardigen, *om deselve op d' alderhumbelste wijze excus over het gepasseerde te versoecken, en hun de door hem te coucheere conceptiën ter overweging en deliberatie ter hand te stellen*". [1])

Genoemde courantier schijnt zich deze vernedering blijmoedig te hebben getroost, althans hij heeft het stuk, dat dien dienst moest verrichten, aan „H.H. Burgemeesters en Regeerders" aangeboden, hetgeen blijkt uit wat deze verder meedeelen: „dat sij na lecture der gemelde concept extensiën, oordeelende dat daardoor soo aen de intentie van haar Hoogmogende,

---

[1]) Cursiveering van mij.

als aan die van Hare Edelgrootmogende was voldaen, niet gehaesiteert hadden den gemelden courantier te authoriseeren om van beide die stukken het gerequireerde gebruick te maaken" (de geschiedenis vermeldt niet, of die authorisatie den courantier Luzac bizonder heeft verheugd) „en deselve nogmaels in allen ernst aangesegt, sig in het vervolg voor soortgelijcke indiscreete schrijftrant sorgvuldig te wagten en sig in het generael in het formeeren sijner couranten sonder te raisonneeren of te oordeelen over hetgeen voorgevallen was, alleen te borneeren tot het relateeren van facta en nieuwstijdingen, aen welker egtheit hij niet behoefde te twijfelen".

Behalve dus, dat hij gedwongen werd „amende honorable" te doen, voor eene opmerking, waarvan we het ernstige en gevaarlijke niet kunnen inzien, kreeg onze dagbladschrijver tevens een terechtwijzing over de manier, waarop hij meende zijn blad het meest aantrekkelijk te kunnen maken.

Het is den H.H. Staten toe te wenschen, dat ze met deze vermaning meer succes hebben behaald, dan de eerste maal toen ze dezen Luzac ter verantwoording hadden geroepen.

Tevoren immers was dezelfde journalist bij Resolutie van 8 December 1746 reeds genoodzaakt geworden om den Pruisischen Minister verschooning te vragen, wegens een opmerking over den Koning van Pruissen, in zijne courant voorkomende, en een boete van *f* 600 aan de armen te betalen, met bepaling, dat, zoo hij hieraan onverhoopt niet mocht voldoen, hem het uitgeven van zijn blad voor den tijd van drie maanden zou worden verboden.

Reeds vroeger komen dergelijke strafbedreigingen tegen de dagbladschrijvers voor. De Resolutie van 9 December 1702 verbood „op poene van arbitralijck en na exigentie van saecken aen den lijve te worden gecorrigeert en gestraft, in couranten eenige gekroonde hoofden, uytheemsche hooge personagies ofte anderen van wat staat of conditie die souden mogen zijn, eenige de minste aanstoot te geven". [1])

---

[1]) Groot Placaatboek voor Hollandt en Westvrieslandt, V, 691.

De Resolutiën, die hierna getroffen werden, dragen deels een preventief, deels een repressief karakter. Dit staat ook natuurlijk in verband met het feit, dat in 1746 de censuur werd beperkt tot de geschriften, die zich kantten tegen den staat en den godsdienst. De excessen op dit gebied schijnen, ten minste naar de meening der H.H. Staten, op steeds grooter schaal te zijn voorgekomen, althans, de bepalingen, die we uit dezen tijd in de bronnen aantreffen, dragen het teeken van groote ergernis en geprikkeldheid.

Zoo zegt b.v. de Resolutie der Staten van Holland, den 5den Juni 1744 uitgevaardigd, dat, „uit aanmerking dat de courantiers seedert eenigen tijd, en meer als ooit te vooren, zich geëmancipeert hebben, in hare couranten te insereeren brieven, memoriën, resolutiën en andere stukken, tot de deliberatiën van de hooge regeeringhe specteerende, en zelfs zoodanige die de Regeeringhe, oordeelt dat secreet behooren gehouden te worden, daarvan sij op sinestre weegen weeten te bekoomen, dat de buitensporigheid van gemelde courantiers soo verre gaat, dat meer als tijd wordt, dat daar tegens de noodige voorzieninge worde gedaan" — de drukkers, uitgevers, verkoopers en verspreiders van zoodanige stukken „strafbaer aen den lijve" zouden zijn „tot alle plaetsen ende tijden, waer sij sullen konnen werden achterhaelt ende geattrapeert". [1])

Mr. v. Heusde [2]) verhaalt ons nog een merkwaardig voorbeeld uit dezen tijd, van de uiterst gestrenge wijze, waarop tegen de courantiers werd te velde getrokken.

De Resolutie van 25 Juni 1748 verbood het schrijven, drukken en uitgeven der „Haarlemsche Courant", en zoo dit toch geschiedde, hield ze een strafbepaling in tegen het verspreiden en verkoopen daarvan, *terwijl zelfs werd bevolen dat de pakketten op de postkantoren zouden worden opengemaakt, om er de „Haarlemsche Courant" uit te houden.* [3])

Zoo was dus de periodieke pers absoluut aan banden gelegd, en het toezicht, dat op de dagbladen werd geoefend,

---

[1]) Groot Placaatboek voor Hollandt en Westvrieslandt, VII, 818, 819.
[2]) l. l. pag. 18.
[3]) Cursiveering van mij.

bewees duidelijk den angst, dien men koesterde voor de gevolgen van op de regeeringsdaden uitgeoefende critiek.

Zelfs in 1804 vinden we nog een bevel tot vermaning van een courantier, naar aanleiding van een, door dezen gepubliceerd, stuk over den Koning van Zweden. Dit stuk kwam voor in de „Opregte Bataafsche Courant" van 28 Mei 1804 en gaf het volgende gerucht ten beste: „Naar men elders leest, zou men in Weenen willen beweren, dat Z. M. Koning van Zweden tegen het genot eener jaarlijksche inkomste van 600.000 Rijksdaalders van de regering zoude afzien, en voorts dan zijne residentie in Manheim nemen, terwijl alsdan de Regering aan den Hertog van Suedermanland zou worden opgedragen." Wijl deze mededeeling ongepast werd geacht, en zeker ook, omdat de vermelding in een dagblad van de som, tegen het genot waarvan een koning van de regeering zou willen afzien, onkiesch werd geoordeeld, werd bij Besluit van 5 July 1804 het Departementaal bestuur van Holland aangeschreven „den redakteur van die courant voor zich te ontbieden en hem af te vragen, vanwaar hij die tijding bekomen, of uit welke courant overgenomen had" — (hetgeen hij, gezien het fantastische en bijna kinderlijke van de mededeeling, en de vaagheid waarmede naar de herkomst was verwezen, wel niet gemakkelijk zal hebben kunnen doen) — „met inthimatie, om dat gerucht in sijne eerstvolgende Courant te herroepen, en zich in het vervolg te wachten om soortgelijke gehasardeerde tijdingen, welke voor een of andere Mogendheid van Europa beledigend of ergerlijk zouden kunnen worden geacht, te plaatsen, op poene, dat tegens hem naar de wetten van den lande zoude worden vervaren".

Na de Revolutie dus nog steeds dezelfde gebondenheid der periodieke drukpers.

Maar, laten we den draad van de geschiedenis der drukpersvrijheid in het algemeen, vervolgen, nadat we die een oogenblik los lieten om meer speciaal op de periodieke pers het oog te richten. Immers, de genoemde bepalingen zijn voor die periodieke drukpers eveneens van het grootste

belang, wijl zij den rechtstoestand daarvan tevens bepalen.

Een ware verademing schijnt het, als bij Publicatie van 31 Januari 1795 de censuur wordt te niet gedaan, en bepaald wordt „dat het ieder geoorloofd is, zijne gedachten en gevoelens aan anderen te openbaren, hetzij door de drukpers, hetzij op eenige andere wijze." [1])

Officieele erkenning der drukpersvrijheid, verwerping van het preventieve stelsel en het uitsluitend-wettig verklaren van repressieve maatregelen, vindt men in het Art. 16 der Staatsregeling van 1798, aldus luidend: „Ieder burger mag zijne gevoelens uiten en verspreiden op zoodanige wijze als hij goedvind, des niet strijdig met het oogmerk der Maatschappij. De vrijheid der drukpers is „heilig", mits de Geschriften met den naam van uitgever, drukker of schrijver voorzien zijn. Deze allen zijn ten allen tijde aansprakelijk voor alle zoodanige bedrijven door middel der drukpers, ten aanzien van afzonderlijke personen of der gantsche Maatschappij begaan, die door de Wet als misdaadig erkend zijn".

Men verblijde zich om een dergelijk artikel nu niet te spoedig over de „gezegende vruchten der Revolutie". De praktijk toch, die bij deze theorie behoorde, liet die „heiligheid" in een zeer bizonder daglicht treden, door wel niet preventief maar dan toch repressief met de uiterste gestrengheid op te treden.

Reeds het Intermediair Bewind der Bataafsche Republiek bepaalde 19 July 1798, dat gestraft zou worden met strenge geeseling en daaropvolgende gevangenisstraf van 5 jaar en bannissement uit het geheele gemeene best: „het voeren van alle openbare gesprekken en bijeenkomsten; het drukken, uitgeven en verspreiden van geschriften, ingericht om de tegenwoordige orde van zaken en bestuur in een hatelijk daglicht te stellen". Ziedaar de toepassing van het, met zooveel ophef in de staatsregeling vermelde, beginsel van vrijheid en heiligheid der drukpers. [2])

De Constitutie van 1801 bepaalde nogmaals: „Een iegelijk

---

[1]) J. Lublink, Brieven 1803.

[2]) Vergelijk ook Mr. L. A. P. F. Buyn: Het recht tot een volkomen onbelemmerde gedachtenuiting; Amsterdam, 1867, pag. 22.

kan doen en verrichten alles wat hem behaagt, maar blijft jegens alle zijne daden, zoowel als wegens 't verspreiden zijner gevoelens. verantwoordelijk volgens de wet". Nogmaals dezelfde theorie met de daaraan geheel tegenovergestelde praktijk, want, terwijl in 1802 de periodieke pers werd bedreigd met een schorsing van 6 weken, wanneer zij onder haar nieuwstijdingen daden of besluiten van het Bataviaasch gouvernement opnam „van welkers waarheid zij niet ten volle onderricht mocht zijn," werd de te voren gegeven vrijheid geheel vernietigd en de invloed der Revolutie totaal weer uitgeschakeld, doordat bij Besluit van 19 Juny 1804 No. 32, de Hoven, Magistraten en Regtbanken gelast werden, de Placaten, Wetten en Ordonnantiën der oude Republiek, op dit stuk bestaande, „op het efficacieuste naar te leven en te observeeren, door alle zoodanige middelen van policie en justitie, als hun naar den aart hunner functiën competeerden, zonder eenige de minste conniventie of dissimulatie". Het geheel werd nog opgeluisterd door de mededeeling dat „wanneer onverhooptelijk in deze eenige nalatigheid ofte conniventie mogt bevonden worden plaats te hebben, het Staatsbewind zich in de noodzakelijkheid zou zien gebragt, om tot maintien van de aan hetzelve binnen de geheele Republiek competeerende opperpolicie en gezag, zoodanige dispositie ten opzigte van de nalatige Officieren te nemen, als het algemeen belang van den lande zou komen te vorderen". [1])

De constituties van 1805 en 1806 hielden geen bepaling op dit punt in. Waarschijnlijk omdat de wetgever dit overbodig achtte, daar in de praktijk toch met de grondwettelijke vrijheden niet zou worden gerekend.

Het spreekt wel vanzelf, dat Napoleon in dezen absoluut geen vrijheid kon gedoogen, en dit is hem als overheerscher zeker niet euvel te duiden, waar zelfs de wettige regeering te groote vrees voor het verleenen dier vrijheid aan den dag legde.

Den 5den Februari 1810 kondigde de keizer af het

---

[1]) Mr. A. C. van Heusde: l. l. pag. 24.

„Règlement de l'imprimerie et de la librairie", waarbij voor iedere stad en ieder departement het aantal drukkers werd bepaald. Niemand mocht dit vak uitoefenen, die geen blijk had gegeven van zijne bekwaamheid, goed gedrag en zijne liefde voor het vaderland en den Souverein. De drukkers moesten een eed afleggen, dat ze niets zouden drukken of uitgeven, dat tegen den Vorst of de bestaande orde van zaken was gericht. De censuur werd opgedragen aan de prefecten en den Direkteur-Generaal van den boekhandel.

Bij Besluit van den Souvereinen Vorst van 24 Januari 1814 werd de censuur afgeschaft als „in strijd met de liberale denkwijze, waarop elk rechtgeaard Nederlander den hoogsten prijs stelt, en die steeds het gouvernement dezer landen heeft gekenschetst".

In hoeverre dat gouvernement zich door die „liberale" denkwijze heeft gekenschetst, is duidelijk geworden uit het voorgaande, en kan nog duidelijker worden als men uitvoerig kennis neemt van hetgeen door Mr. A. C. van Heusde dienaangaande wordt medegedeeld.

Opmerkelijk is het, dat Buys[1]) het feit, dat in de Schets van van Hogendorp en in de Grondwet van 1814 van de drukpersvrijheid geen melding wordt gemaakt, hieruit verklaart, dat men meende, dat dit Souverein Besluit voldoende was, en de drukpersvrijheid „geen grondwettelijke bescherming behoefde tegen den misschien minder vrijgevigen wetgever van de toekomst", en dat hij de bepaling in de Grondwet van 1815 („het is aan elk geoorloofd om zijne gedachten en gevoelens door de drukpers als een doelmatig middel tot uitbreiding van kennis en voortgang van verlichting te openbaren, zonder eenig voorafgaand verlof daartoe noodig te hebben, blijvende nogtans elk voor hetgeen hij schrijft, drukt en uitgeeft of verspreidt verantwoordelijk aan de maatschappij of bizondere personen, voor zoo verre dezer regten mogten zijn beleedigd") alleen hieruit acht voort te vloeien, dat toen voor het eerst vreemde elementen aan de

[1]) De Grondwet. Dl. I, pag. 56.

samenstelling van onze hoogste staatswet kwamen medewerken, waardoor men „als op zoo menige andere plaats, waar over de aloude volksvrijheden gehandeld werd, meerdere omzichtigheid raadzaam achtte." [1])

De verantwoordelijkheid voor hetgeen men schreef, drukte, uitgaf of verspreidde werd nader geregeld, behalve door de bepalingen van de Code Pénal, door 3 wetten, te weten die van 28 September 1816: „tot vaststelling van straffen voor hen, die vreemde Mogendheden beleedigen" (Stbl. No. 51); die van 16 Mei 1829: „houdende aanvulling van eenige gapingen in het Wetboek van Strafrecht" (Stbl. No. 34); en die van 1 Juni 1830: „tot beteugeling van hoon en laster en andere vergrijpen tegen het openbaar gezag en de algemeene rust" (Stbl. No. 15). Deze wetten hebben hier gegolden tot aan de invoering van het Nieuwe Wetboek van Strafrecht (zie Wet van 15 April 1886, Art. 3).

Bij de eerste werd een geldboete van f 500, of gevangenisstraf van 6 maanden bedreigd tegen degenen, die in hunne geschriften vreemde Souvereinen of Vorsten in hun personeel karakter honen of beleedigen, de wettigheid van hun geslacht en regeering tegenspreken of in twijfel trekken, of hunne daden met honende of beleedigende woorden berispen, onverschillig of zoodanige artikelen al of niet uit gedrukte werken of vreemde nieuwspapieren zijn overgenomen, terwijl dezelfde straf mede toepasselijk werd verklaard op de drukkers, uitgevers, uitventers en boekverkoopers, voor zoo verre zij den schrijver niet zouden kunnen aanwijzen, met dat gevolg, dat deze van het gepleegde misdrijf in regten kon worden overtuigd en gestraft.

Bij de tweede werden tot medeplichtigen van een misdrijf verklaard degenen, die, hetzij door aanspraken in het openbaar ten aanhooren van eene verzameling van personen gehouden, hetzij door plakschriften, hetzij door gedrukte of ongedrukte en verkochte of verspreide geschriften, de burgers en ingezetenen opruijen om een misdrijf te begaan; en voorts de

---

[1]) l. l. pag. 57.

bepalingen van Art. 367 tot 375 C. P. toepasselijk verklaard op de misdrijven van laster en hoon, aangedaan aan openbare autoriteiten, of aan lichamen uit meer dan één persoon bestaande, al is het ook dat geen persoon uitdrukkelijk is aangeduid. Tevens werd in Art. 4 gezegd, dat de daarin voorkomende bepalingen omtrent hoon en laster geenszins het regt zouden krenken, om over de handelingen der openbare magten zijne gedachten te uiten en die te beoordeelen; dat de beklaagde nimmer in hechtenis kan worden gesteld, vóórdat hij tot straf is veroordeeld, en dat de misdrijven van laster en hoon, schriftelijk begaan, niet kunnen worden vervolgd, dan op aanklagte der gelasterde of gehoonde partij.

De laatste wet eindelijk bedreigde gevangenisstraf tegen dengene, die boosaardiglijk en openbaar, op welke wijze ook of door welk middel, de waardigheid of het gezag van den Koning of de regten van het koninklijk stamhuis aanrandt, of den persoon des Konings, of eenig Lid van het koninklijk huis smaadt, hoont of lastert, of die boosaardiglijk en openbaar de verbindende kracht der wetten aanrandt of tot ongehoorzaamheid aanspoort.

In de Grondwet van 1848 werd eindelijk de tegenwoordige redactie aangenomen, waarbij tevens het verband met het „Onderwijs en Armbestuur" werd losgemaakt, en het artikel naar Hoofdstuk I der Grondwet werd verplaatst.

Zoo wordt dan thans in Art. 7 der Grondwet geconstateerd, dat niemand voorafgaand verlof noodig heeft, om door de drukpers gedachten of gevoelens te openbaren, behoudens ieders verantwoordelijkheid volgens de wet.

Gelijk reeds gezegd is, wordt hier verboden de *censuur*. Niemand kan dus verhinderd worden, althans niet door verplicht verlof, in het openbaren van gedachten en gevoelens, zelfs niet in het schrijven van voor de eerbaarheid aanstoote-

lijke geschriften, of het vervaardigen van dergelijke afbeeldingen. [1])

Niemand zal blind zijn voor het groote bezwaar, dat gewetenlooze schrijvers en teekenaars ongehinderd zoo ontzaggelijk veel onheil door deze vrijheid kunnen aanrichten. Toch is deze vrijheid een uitvloeisel van het eenig juiste en juridisch-verdedigbare standpunt, dat alle preventieve maatregelen tegen de drukpers, en dus ook de censuur, uit den booze zijn, aangezien de menschelijke geest recht heeft zich te uiten op welk gebied dan ook, zonder dat de staat dit door zijne preventie kan tegengaan.

In dien zin is dan ook ons grondwetsartikel te verstaan. Afschaffing van elk preventief optreden wordt daarin, zij het niet expressis verbis, voorgestaan.

Welke preventieve stelsels bestaan er dan nog, naast de reeds vermelde censuur?

1°. Het stelsel der *cautie*, waarbij uitgever of drukker verplicht zijn een zekere som gelds te storten, of wel borgen voor dat bedrag aan te wijzen als waarborg voor hunne goede gezindheid.

2°. Het stelsel van *concessie*, *authorisatie* of *privilege*, hetwelk een afzonderlijke machtiging door de regeering vergt voor het beroep van drukker of uitgever.

3°. Het stelsel van *avertissement* of *waarschuwing*, waarbij na waarschuwing, bij een volgende overtreding de verdere uitgave kan worden verboden.

4°. Het stelsel van *depôt*, waarbij drukker of uitgever verplicht zijn, één of meer exemplaren hunner uitgaven vóór het verspreiden te deponeeren op een aangewezen plaats, dikwijls gepaard gaande met een *recht tot inbeslagneming*, dubbel nadeelig werkend, omdat dan de kosten van uitgeven en drukken reeds zijn gemaakt.

De ten onzent, en in alle beschaafde landen, erkende vrijheid van drukpers nu, vordert afschaffing en veroordeeling

---

[1]) Zie daarover uitvoerig: J. Voorink: Verspreiding van voor de eerbaarheid aanstootelijke geschriften en afbeeldingen; Acad. Proefschrift, Oosterbeek, 1910.

van al deze stelsels en wettigt uitsluitend repressieve maatregelen. Vandaar dan ook de toevoeging in ons artikel; „behoudens ieders verantwoordelijkheid volgens de wet".

Het begrip drukpersvrijheid wordt door Prof. Simons [1]) aldus omschreven: „Vrijheid van drukpers is aanwezig, waar de openbaring van gedachten door middel van de drukpers door geen preventieve maatregelen belemmerd wordt, en de strafwet in duidelijke besliste termen slechts die gedachtenuiting strafbaar stelt, die eene directe aanranding van eenig rechtsgoed inhoudt".

Zóó opgevat, kan de vrijheid van drukpers onze volle sympathie hebben en geeft ze waarborg tegen excessen, die „eenig rechtsgoed aanranden", zooals Prof. Simons dat noemt.

Toch zijn er velen, die deze niet-onbeperkte drukpersvrijheid niet begeeren, en die de vrees voor vrijheidsmisbruik bij algeheele vrijheid van drukpers niet kunnen deelen.

Zoo b.v. Mr. Buyn, die alle repressie der drukpers afkeurt en zegt, dat alleen de onbeperkte drukpers bestaansrecht heeft. „Beleediging", is b.v., volgens hem, een abstractie, daar „eer" en „goede naam" door schrijven of spreken niet kunnen aangerand worden. Bovendien acht hij de bestaande regeling inconsequent. Evenals de onbeperkte vrijheid van gedachtenuiting bestaat ten opzichte van Wetenschap en Godsdienst, behoorde ze erkend te worden ten aanzien van staat en maatschappij. Ook voor de periodieke pers vindiceert hij het recht van absolute ongebondenheid. Weliswaar zal door sommige dagbladen, die niet hoog genoeg staan, van die vrijheid worden misbruik gemaakt, maar dan zal vanzelf eene scheiding ontstaan tusschen de goede en de slechte. Ook deze laatste moeten er zijn, zegt hij, „de natie heeft er recht op, gelijk op instandhouding der bordeelen". „Beiden zijn een noodzakelijk kwaad". [2])

---

[1]) De vrijheid van drukpers in verband met het Wetboek van Strafrecht; Acad. Proefschrift. 's Hage, 1886, pag. 25.

[2]) l. l. pag. 89.

Deze opvatting dunkt ons hoogst bedenkelijk. Ook beweert Mr. Buyn: „de regellooze en teregt gevreesde invloed der periodieke pers is daaraan toe te schrijven, dat waarheid en verdichting gelijkelijk door de wet gedwongen worden door hetzelfde openbaar orgaan in het licht te treden".

Zoo voortgaande zou men kunnen betoogen, dat niet alleen de repressie tegen drukpersmisbruik dat misbruik in het leven roept, maar dat het huwelijk de oorzaak is der onzedelijkheid en der prostitutie, omdat de wet te weinig gronden voor echtscheiding geeft, of liever, die echtscheiding niet geheel vrij laat.

Ook Alexis de Tocqueville [1]) is deze radicale opvatting toegedaan. Hij is voorstander der absolute drukpersvrijheid, al erkent hij ook tevens: „Je l'aime par la considération des maux qu'elle empêche bien plus que pour les biens qu'elle fait".

Vooral echter de geestige Fransche journalist Emile de Girardin heeft in menige schitterende redevoering de absolute vrijheid van drukpers geëischt, en deze kampvechter kan als de meest begaafde en meest vooraanstaande worden aangemerkt. „Plus de crimes ni de délits de la parole parlée, écrite, imprimée, conséquemment plus de lois ni préventives, ni répressives, ni restictrives, contre la liberté de la presse", roept hij uit. [2]) Door middel van de drukpers kan geen delict worden gepleegd, of, zoo het al kan, blijve het straffeloos. „De pers is onmachtig, zoowel ten goede als ten kwade, en het straffen van delicten, die door haar zouden worden gepleegd, herinnert aan de heksenprocessen van vroegere eeuwen", zoo luidt zijn besliste uitspraak.

Wij echter meenen ons te moeten aansluiten bij Chassan [3]), die zich vrij kras aldus uitlaat: „La liberté illimitée de la parole et de la presse c'est á dire l'autorisation de tout dire et

---

[1]) De la Démocratie en Amérique; dl. 3, ch. 3, pag. 15 e. v.

[2]) Annales de l' Association internationale pour le progrès des sciences sociales; 1863, pag. 150.

[3]) Traité des Délits et Contraventions de la parole etc. Paris, 1851. Dl. I, pag. 5, noot.

de tout publier sans être exposé ni à une répression, ni à une responsabilité quelconque, est, non utopie, mais une absurdité, qui ne peut exister dans la législation d'aucun peuple civilisé".

Ook Buys [1]) spreekt zich onbewimpeld uit voor de niet-onbeperkte drukpersvrijheid als hij zegt: „Daarenboven blijft ieder, *en zeer natuurlijk*, [2]) voor hetgeen hij door middel van de drukpers openbaart verantwoordelijk volgens de wet", — al wijst hij er op, dat een onbeperkt repressief optreden de grondwettelijke vrijheid niet weinig in gevaar zou brengen, en ten slotte vernietigen. Als waarborg daartegen stelt hij voor de geheele toevoeging: „behoudens, etc." te laten vervallen, daar deze overbodig is en bovendien den wetgever ertoe zou kunnen verleiden, aparte repressieve maatregelen in wettelijken vorm te scheppen, die de drukpersvrijheid moeten te keer gaan. Het „gemeene" recht moet zooveel als slechts mogelijk is worden toegepast, en hoe strenger daaraan wordt vastgehouden, hoe geringer de kans wordt, dat repressie de vrijheid van drukpers vernietigt. [3])

Dat wij ons standpunt deelen met Mr. Simons, hebben we reeds vermeld, waar we zijn definitie aanhaalden van vrijheid van drukpers; het zou ook nog daaruit kunnen blijken dat hij tegenover de bewering van de Girardin: „dans les pays libres, où il y a des lois répressives, on ne les maintient qu' à une condition, c'est de les laisser sommeiller" staande houdt: „een goede repressieve wet geeft waarborg, dat niet in tijden van crisis de staat zich redden zal door buitengewone maatregelen, die, hoezeer in strijd met het rechtsgevoel, door den drang der omstandigheden zouden gevorderd worden, en verschaft tevens zekerheid, dat de individuen niet zelf hun rechten zullen gaan verdedigen, als het recht hun bescherming weigert. Met een goed begrepen drukpersvrijheid is het bestaan eener repressieve wet niet in strijd. [4])

---

[1]) l. l. pag. 58.
[2]) Cursiveering van mij.
[3]) l. l. pag. 59.
[4]) l. l. pag. 29.

Hij schijnt intusschen voor misbruik der repressie niet zoo bevreesd te zijn als Buys, wijl hij een aparte repressieve wet verlangt. Wij oordeelen hierin, dat het standpunt, door Buys ingenomen, juister is, en dat die repressie moet worden geput uit het gewone strafrecht.

Onze wetgever heeft ditzelfde systeem aanvaard, zoodat ten onzent een aparte repressieve wet op de drukpers onbekend is, en we ons derhalve zullen hebben te houden aan de desbetreffende bepalingen in het Wetboek van Strafrecht.

In het vervolg hopen we aan te toonen, dat die repressie door ons niet alleen onmisbaar wordt geacht, maar dat het aantal bepalingen uit het Wetboek van Strafrecht naar ons gevoelen met meerdere dient te worden verrijkt, teneinde de misbruiken der vrijheid, die tegenwoordig veelvuldig voorkomen en die tot op heden straffeloos moesten worden gelaten, met vrucht te kunnen tegengaan.

Reusachtig mag inderdaad in onzen huidigen tijd de invloed met name der periodieke pers worden genoemd, en zorgvuldiger, maar ook op juridisch-juistere wijze dient de verstoring en bedreiging van den vrede door de periodieke pers te worden tegengegaan.

Merkwaardig is het, hoe sommige schrijvers totaal blind zijn voor dien invloed der dagbladpers en dien niet als factor meerekenen, waar het geldt internationale verwikkelingen.

Zoo beweert Mr. Buyn [1]), dat de dagbladpers geen invloed kan uitoefenen, daar ze nooit de openbare meening kan vertolken, maar slechts uiting geeft aan het gevoelen van één of meer redacteurs, en dit gevoelen als dat van een enkeling nooit verbittering in het buitenland kan wekken.

Dat de dagbladpers niet de openbare meening vertolkt kan hem in vele gevallen worden toegegeven. Ieder dagblad heeft toch echter zijn eigen groep van lezers die, hoewel dan misschien niet in alle opzichten, toch in hoofdzaak, hun gevoelens in het door hen gelezen dagblad terug vinden. Als zoodanig vertolkt ieder dagblad het gevoelen van eene be-

---

[1]) l. l. pag. 84.

paalde groep en elk van deze groepen kan door haar dagblad een zeker niet onbelangrijken invloed uitoefenen. Ook dienen de partijbladen zich zelf aan als uiting gevende aan het gevoelen van een meer of minder groote groep van menschen, die hun eigen opvatting over regeeringsbeleid en onderwerpen van maatschappelijk belang pretendeeren te bezitten, en die dus al dadelijk als zoodanig door den inhoud van hun blad gewicht in de schaal leggen. Bovendien, geeft niet ieder dagblad in haar kolom „Ingezonden" aan de publieke opinie gelegenheid, zich in het openbaar uit te spreken over alle onderwerpen, waarover men meent iets te moeten zeggen, en zijn deze stukken niet dikwijls juist de belangrijkste? Uit dat alles wordt dan ook gemakkelijk geconcludeerd, dat de stelling, als ware de inhoud van een dagblad slechts te beschouwen als het gevoelen van één of meer redacteuren, met de realiteit ten eenenmale in strijd is.

Wie slechts let op de geweldige vlucht, die de dagbladpers sedert haar opkomst in het begin der 17de eeuw heeft genomen, die moet wel tot het inzicht komen, dat hier een macht is opgegroeid, waarvan de beteekenis niet gering mag worden geschat, wil men zich niet plotseling zien omringd door gevaren, waarvan men het bestaan niet had bevroed.

Wie bedenkt, dat thans over de geheele wereld meer dan 75.000 periodieke drukwerken verschijnen, (waarvan 20.000 in Europa, 3000 in Azië, 500 in Afrika en Australië en 51.000 in Amerika) [1]; wie zich voorstelt de werkwijze van groote persbladen als het New-Yorksche blad „The Daily Graphic", dat binnen $4^1/_2$ minuut een telegram uit Londen ontving, dit binnen 6 minuten na ontvangst had gezet, en 17 minuten na de verzending van het telegram uit Londen, het in hare kolommen gedrukt in de straten liet rondventen; — die begint met eerbied vervuld te worden voor een macht als de periodieke pers. Wie de actie heeft gadegeslagen in de kelders der dagbladbureaux, waar ontzagwekkende snelpersen onophoudelijk de couranten als 't ware uitspuwen, die enkele

[1]) Voor nadere bizonderheden zie men het Handwörterbuch der Staatswissenschaften, 3e druk, Jena, 1911 Achter Band, s. v. Zeitungen, pag. 1001.

seconden tevoren nog onbedrukte rollen papier waren, ze tegelijkertijd stapelen, wegvoeren en expedieeren; wie daarbij een blik heeft geworpen in de redactiebureaux, waar de schrijfpennen met tikkende telegraaftoestellen en klingelende telefoons wedijveren in snelheid, — die gevoelt niet slechts eerbied, maar vraagt zich huiverend af, of al deze energie en al deze moderne techniek niet erger kwaad kunnen brouwen dan de meest naar de eischen des tijds ingerichte munitiefabriek.

Dan ook begint de opvatting van Buyn ons al te kinderlijk voor te komen, en zien we in, dat de meening door De Girardin verkondigd, als zou de periodieke pers evenmin als de pers in het algemeen invloed kunnen hebben, daar toch bij elke redetwist, mondeling of schriftelijk, ieder zijn eigen meening behoudt, en een redenaar alleen spreekt om te spreken, een schrijver schrijft om te schrijven, zonder zich ooit voor te stellen, dat zij het publiek dat hen hoort of leest zullen overreden, — dat zulk een meening met de realiteit ten eenenmale in strijd moet zijn. Immers, een journalist schrijft niet slechts om zijn blad te vullen of om aan den innerlijken drang, die hem aanzet tot schrijven, te voldoen, maar hij bedoelt wel degelijk een bepaalde stemming te weeg te brengen, bepaalde opvattingen te kweeken, en in het land sympathie voor zijn denkbeelden en bedoelingen te wekken.

Trouwens, zou de geweldige invloed der dagbladpers nog kunnen worden ontkend, als men let op het courantenlezend publiek? Wie uit heel dat groote publiek heeft zijn oordeel over de tegenwoordige wereldgebeurtenissen niet gevormd door hetgeen in de dagbladen daaromtrent wordt geschreven? Bewijzen de dagelijksche gesprekken in trams en spoortreinen niet, dat vele menschen het gevoelen verbreiden, dat ze in hun blad lazen, en in anderen het vuur zoeken te ontsteken, dat in hen zelf door het persblad ontstoken is? Leerde ook niet de geschiedenis, dat meermalen revoluties door de pers werden voorbereid? En heeft in den huidigen oorlog ook niet Italië de wapens opgevat mede onder invloed der pers, die heel het volk suggereerde door het wegsleepend woord van enkele bekwame journalisten, die de volksziel

wisten te grijpen? En waar zelfs het grootste dagblad, voor weinige centen onder ieders bereik ligt, kan men verstaan, op hoe groote schaal en in hoe breede kringen der samenleving de invloed van den journalist zich doet gelden.

Helder licht wordt op den aard en den invloed der periodieke pers geworpen door Dr. E. J. Beumer in een opstel: „Pers en Criminialiteit" [1]), waarin hij o.a. zegt: [2]) „Een tekort aan nauwgezetheid en ernst in politieke aangelegenheden is evenwel niet het eenige gebrek, dat de pers aankleeft; ook op ander terrein laat hare werkzaamheid veel te wenschen over en toont zij zich niet voldoende doordrongen van de verplichtingen die op haar rusten. Met zelfverheffing voert zij den titel van *Koningin der Aarde,* maar zij gedraagt zich niet overeenkomstig dien rang. Zij geeft geen leiding aan de ontwikkeling van staat en maatschappij; evenmin tracht zij de beste geestelijke en zedelijke eigenschappen harer „onderdanen" tot ontplooiing te brengen. Zij oefent haar ambt uit, als ware het een zaakje, dat niet verloopen mag; alles wordt gedaan om klanten te trekken en te behouden." „Verhooging der oplage", gaat hij voort, „is het doel, dat wordt nagejaagd; daartoe moet den lezers worden voorgezet, wat hun aangenaam is. De inhoud mag dus zedelijk noch geestelijk te hoog staan, want dan valt hij bij te weinig personen in den smaak. Vooral niet boven het gemiddelde; daar houdt de groote massa niet van en om die is het te doen." [3])

Wel verre van aan de periodieke pers, zooals Mr. Buyn, allen invloed te ontzeggen, wijst Dr. Beumer op het feit, dat vele pathologische naturen en jeugdige personen door de opgesmukte verhalen over gepleegde misdrijven bedorven en tot misdaad aangezet worden. Met treffende voorbeelden wordt deze bewering geïllustreerd. Daarnevens bespreekt hij den invloed in het algemeen op het courantenlezend publiek geoefend. De publieke opinie wordt er door

---

[1]) In „Stemmen des Tijds"; Ie Jaargang, pag. 507, vlg.
[2]) l. l. pag. 508.
[3]) l. l. pag. 510.

op èen dwaalspoor geleid. Hetgeen de courant inhoudt, wordt door de groote massa als waarheid beschouwd.

„Het beroep van den dagbladschrijver", betoogt hij, „brengt mee, dat oppervlakkigheid in de plaats treedt van degelijkheid en wetenschappelijke neigingen door sensatiezucht worden teruggedrongen. Te bejammeren is dit om den invloed, dien het publiek hiervan ondergaat. De menigte aanvaardt de courantenberichten zonder gebruik te maken van het benefice van inventaris." [1])

Al gaan we niet met de hatelijke opmerking van Multatuli mede [2]): „de redactiën der dagbladen zouden wèl doen, hun pretentie op het leiden der publieke opinie te verruilen tegen wat degelijkheid, wat kennis en wat stijl", toch schuilt, naar we gelooven, in de opmerkingen door Dr. Beumer gemaakt veel, wat als scherpe, doch alleszins opbouwende, critiek door ons kan worden beaamd en als ernstige waarschuwing door alle journalisten ter harte genomen.

Waar dan de dagbladpers een zoo reusachtige macht in onze dagen is geworden en op zoo breed terrein haar invloed doet gelden, daar dient ook overwogen te worden, of niet, bij den geweldigen opbloei dezer macht onder zooveel vrijheid, deze vrijheid zelve eene bedreiging der maatschappij kan worden, en of de thans bestaande repressie wel sterk genoeg is, om de tegenwoordig zoo dikwijls voorkomende machtsmisbruiken tegen te gaan.

Herhaaldelijk immers kwam het in de thans doorleefde oorlogsjaren voor, dat Nederland in moeilijkheden geraakte door klachten, uit het buitenland ingekomen, over alleszins niet-neutrale persuitingen, in den vorm van beleedigingen en onware aantijgingen, die een volk zich niet zonder meer wenschte te laten welgevallen; en merkwaardigerwijze, is het bijna steeds gebleken, dat de Nederlandsche strafwet in dezen eene leemte bevatte, welke oorzaak was, dat veroordeeling van den schuldige niet mogelijk was.

Het in gevaar brengen der neutraliteit werd door

[1]) l. l. pag. 522.

[2]) Verzamelde werken Garmond-editie, II, Minnebrieven, pag. 119.

dergelijke incidenten scherp naar den voorgrond gebracht.

In ons derde hoofdstuk hopen we, naar aanleiding der beruchte Schröder-zaak, op deze quaestie nader in te gaan.

Intusschen, hier ter plaatse worde nog alleen geponeerd, dat onbeperkte drukpersvrijheid uit den booze is, en onderschrijven we van harte de opmerking van Mr. L. U. de Sitter [1]): „de pers moet absoluut vrij zijn, zoolang zij de tolk der gedachte is, zoolang zij het wapen is, dat de eene meening gebruikt tegen de andere; maar wanneer de pers, de onmiddellijke oorzaak wordt van een materieel feit, dat aan anderen onrecht doet, dan komt het recht van den schrijver in strijd met andere rechten, die hij moet eerbiedigen."

Door die botsing is vanzelf het vraagstuk der drukpersdelicten aan de orde gesteld.

---

[1]) De drukpers als middel tot misdrijf; Acad. Proefschrift, Groningen, 1869. pag. 15.

HOOFDSTUK II.

DE DRUKPERSDELICTEN.

Wat is onder de uitdrukking drukpersdelict te verstaan?

Prof. Simons in zijn proefschrift, en ook Mr. de Sitter hebben over deze vraag een helder licht verspreid.

Mr. de Sitter zegt: drukpersdelicten zijn misdrijven, gepleegd door het onrechtmatig openbaar maken van gedachten, gericht I. tegen bepaalde persoonsrechten (beleediging art. 261 e.v.); II. tegen de Maatschappij (onzedelijkheid art. 240); III. tegen Staat en Overheid (opruïing art. 131).

Mr. Simons [1]) definieert het begrip van drukpersdelict aldus: „elke op zichzelf strafbare openbaring van gedachten, aan het publiek gericht, en door middel van de drukpers geschied".

Ook Mr. van Hamel [2]) sluit zich bij deze laatste opvatting aan.

Ook ons komt het voor, dat deze de meest juiste is en dat zij de kortste en meest zakelijke begripsomschrijving heeft geleverd, en we nemen dan ook bij ons verder betoog deze definitie als leiddraad, daar we ons niet vermeten, iets beters voor haar in de plaats te kunnen stellen.

Het spreekt wel vanzelf, dat degenen die de absoluut vrije drukpers voorstaan, ook tegenover het leerstuk der drukpersdelicten antipathiek staan. Met name is door sommigen de

---

[1]) l. l. pag. 46.

[2]) Inleiding tot de studie van het Nederlandsche Strafrecht. Haarlem—'s Hage, 1913. Pag. 488.

mogelijkheid van strafbaarstelling van gedachtenuiting ontkend op grond van het feit, dat een gedachteuiting als zoodanig geen handeling is, en derhalve steeds aan den arm der gerechtigheid zal moeten ontsnappen.

Zoo b.v. door Mr. Buyn, die uit de praemisse dat een daad is: „elke handeling van den mensch, die als naaste oorzaak eene verandering te weeg brengt in de stoffelijke wereld buiten hem, en welke verandering voor waarneming vatbaar is", concludeert: „dat de invloed of werking der geopenbaarde gedachte op den medemensch en in het algemeen op de maatschappij, als met de zintuigen onwaarneembaar, niet onder de daden kan worden gerangschikt" en „dat de uiting der gedachte wegens hare onstoffelijkheid zoowel nà als vóór hare openbaring buiten het bereik van het gezag ligt, en mitsdien hare beperking en bestraffing niet kan behooren tot de attributen des strafwetgevers". [1])

Ook Alexis de Tocqueville [2]) komt tot hetzelfde besluit: „l'expression est la forme extérieure, et si je puis m'exprimer ainsi, le corps de la pensée, mais elle n'est pas la pensée elle même. Vos tribunaux arrêtent le corps, mais l'âme leur échappe et glisse subtilement entre leurs mains."

We kunnen ons met deze opvatting, als zou de gedachteuiting als onstoffelijk vallen buiten strafrechterlijke verantwoordelijkheid, geenszins vereenigen, maar gaan volkomen accoord met het gevoelen des wetgevers, uitgedrukt in de Memorie van Toelichting: „de wetgever is alleszins bevoegd de openbaring en verspreiding van gedachten te beperken: zij liggen als *daden* volkomen binnen zijn bereik; de bepaling van het misbruik, dat ervan gemaakt en het onheil, dat er door veroorzaakt worden kan, is alleszins mogelijk; de verkondiger der gedachte is wel degelijk verantwoordelijk voor de gevolgen, dat is, voor het gebruik, dat van de geopenbaarde gedachte gemaakt wordt."

Het meerendeel der schrijvers, zooals b.v. Mr. Simons en Mr. de Sitter, zijn deze zienswijze toegedaan. Deze

[1]) l. l. pag. 40.

[2]) l. l. T. 2. Ch. III, pag. 16.

laatste spreekt het dan ook onomwonden uit: „uit de onverantwoordelijkheid van het denken volgt geenszins, dat de verwezenlijking van eene gedachte ook onverantwoordelijk zijn zou; zoodra toch tengevolge van het denken een feit in de buitenwereld heeft plaats gehad, is de mensch voor dat feit verantwoordelijk".

Naar wij meenen is het dan ook in strijd met de realiteit, dat de uiting der gedachten niet een handeling zou zijn en niet als verandering in de buitenwereld zou zijn aan te merken.

De gedachten worden toch immers in klanken, of letters, of teekens omgezet, en het valt toch moeilijk te loochenen, dat daardoor een verandering plaats heeft in de buitenwereld, en dat die omzetting als handeling is te beschouwen.

Het: „cogitationis poenam nemo patitur" blijve in volle kracht, in zooverre het althans op *strafrechtelijke*, niet op zedelijke onverantwoordelijkheid ziet, maar bedacht worde, dat uiting van gedachten, in casu door het op papier brengen van letterteekens, niet hetzelfde is als die gedachte zelve.

Mr. Simons beweert datzelfde [1]) als hij zegt: „Uiting van gedachten, hetzij door het gebruik der spraakorganen, door het spreken, hetzij door het gebruik der drukpers, door het kunstmatig spreken, het schrijven en drukken, is eene handeling. Hij, die iemand beleedigt door uitspreken of neerschrijven van woorden, handelt niet minder dan hij, die door spuwen in het gelaat injuria realis begaat." „Gedachteuiting is vrij, totdat ze aanranding is van de door de wet beschermde rechtsgoederen en daardoor het karakter krijgt van strafbare daad. Niet de gedachte zelf, maar het brengen van die gedachte in een tastbaren vorm wordt gestraft". [2])

Waartoe zouden bij deze uitspraken, die onzes inziens volkomen afdoende zijn, nog meerdere aangevoerd worden?

Zegt niet Prof. v. Hamel [3]): „Rechtens verboden moeten

---

[1]) l. l. pag. 31.
[2]) l. l. pag. 33.
[3]) l. l. pag. 210.

zijn, die menschelijke gedragingen, waardoor levensbelangen, voor welker bescherming het recht heeft op te komen, worden bedreigd. Wat het strafrechtelijk verbod beoogt is bescherming van rechtsbelangen. Waar leven is, is levensbelang, en alle levensbelangen, die het naar 's wetgevers overtuiging weard zijn, kunnen rechtsbelangen worden". [1] [2])

Is alzoo vastgesteld, dat werkelijk van drukpersdelicten kan worden gewaagd, en is de definitie van drukpersdelict gegeven, zoo is thans de *aard* dezer delicten aan de orde voor een nadere bespreking.

Uiteraard ligt in de door ons aangenomen definitie reeds de kern der zaak en dus ook de aard der drukpersdelicten bloot. Daarin ligt immers opgesloten, dat de drukpersdelicten niet zijn delicten, die alleen door middel van de drukpers zouden kunnen worden bedreven, of die alleen gestraft worden, wanneer ze door middel der drukpers worden begaan. Neen, het zijn delicten, bestaande in een strafbare gedachte-uiting, die echter meestal door middel van de drukpers zullen worden begaan, omdat deze als *middel* om het delict te bedrijven het meest aangewezen is, en practisch het meest voldoet. Een bepaald species dus van het genus: strafbare gedachte-uiting. Ook Mr. Buys [3]) waarschuwt er uitdrukkelijk tegen, de drukpersdelicten op te vatten als delicta sui generis.

Het merkwaardige van dit instrumentum delicti is de *publiciteit,* die het verleent aan de strafbare gedachte-uiting.

Deze publiciteit is dan ook van de grootste beteekenis. Mr. Schimmel zegt dienaangaande: „het strafbare feit bestaat in de publicatie van de misdadige gedachte, met den wil, het opzet, om dat misdadige te publiceeren. Hij ontleedt

---

[1]) l. l. pag. 211.

[2]) N.B. Al kunnen we deze uitspraak niet zóó aanvaarden, daar het o.i niet er om gaat, welke levensbelangen *naar 's wetgevers overtuiging* de bescherming waard zijn, maar welke hij *naar Gods gebod* heeft te beschermen, en de schending waarvan hij heeft strafbaar te stellen — toch, wat deze materie betreft, kan deze uitspraak, hoewel zeer onvolledig, aangehaald worden om tot bewijs te strekken, dat in de strafwetgeving strafbaarstelling van drukpersdelicten dient te worden opgenomen.

[3]) l. l. pag. 58.

het delict dienovereenkomstig in 3 elementen: opzet, misdadige gedachte, en publicatie.

Sommigen zoeken zelfs het strafbare dezer delicten alleen in het misbruik van publiciteit. Al is dit niet juist, toch kan het geen verwondering wekken, dat door verschillende schrijvers op die publiciteit zoo sterke nadruk wordt gelegd. Immers wie in de eenzaamheid beleedigende uitdrukkingen op schrift stelt, maakt zich schuldig aan misdadige gedachte-uiting, maar zal toch geenszins gestraft kunnen worden, vóórdat die gedachte-uiting onder het publiek is gekomen, althans door anderen is gelezen.

Vandaar dan ook, dat we aannemen, dat drukpersdelicten moeten bestaan in op zichzelf reeds strafbare gedachte-uitingen, die dus niet eerst strafbaar worden, doordat de drukpers is misbruikt, maar die even goed strafbaar zouden zijn indien één der andere middelen van publicatie: openlijk ten toon stellen of aanslaan ware gebezigd; maar tevens dat eerst de publicatie het drukpersdelict voltooit. Het opzet moet bij het drukpersdelict gericht zijn op de misdadige gedachte-uiting en op de publicatie. Met deze publicatie: is eerst het delict voltooid.

De handeling van den delinquent is hier beslissend. Kennisneming door het publiek is niet noodzakelijk. Voldoende, maar ook vereischt, voor de strafbaarheid is, dat het publiek door de publicatie tot die kennisneming in de gelegenheid gesteld is. Daardoor is het strafbare in gevaar brengen van rechtsbelangen in het leven geroepen.

Vandaar dan ook, dat de publiciteit veelal zal worden afgeleid en verondersteld uit het feit der publicatie.

Welke misdrijven, in ons Wetboek van Strafrecht voorkomende, nu aan dit karakter beantwoorden, worde volledigheidshalve even gememoreerd.

Het zijn: het misdrijf van opruiing, genoemd in art. 131, beleediging met hare schakeeringen in art. 261 e.v., en de daarmede verband houdende art. 111, 112, 113, 117, 118, 119, en het zedenmisdrijf, genoemd in art. 240.

Mr. Simons en Mr. v. Hamel wijzen er ook nog op, dat art. 335 een drukpersdelict oplevert. Ofschoon de meeste

schrijvers verzuimen dit te noemen, is ook dit delict volkomen terecht door hen als drukpersdelict aangemerkt.

Waar, behalve die gedachtenuiting, nog een ander materiëel feit als constitutief element voor het misdrijf vereischt is, kan van drukpersdelict geen sprake zijn. Oplichting door middel van de drukpers bv. wordt door ons niet als een drukpersdelict aangenomen.

In ons vierde hoofdstuk zal moeten blijken, of het aantal drukpersdelicten, dat in ons strafwetboek voorkomt, niet met meerdere dient te worden verrijkt, opdat onze neutraliteit voldoende gewaarborgd zij tegenover de gevaren, die de periodieke pers voor haar kan opleveren.

Daaraan zal echter een uitvoerig onderzoek dienen vooraf te gaan, zoodat hier ter plaatse op deze vraag niet nader kan worden ingegaan.

Is het criterium voor drukpersdelict alleen wetenschappelijk van belang en alleen als een uitvloeisel van de voor ieder jurist vereischte nauwkeurigheid in het onderscheiden tusschen de verschillende delictsvormen te beschouwen?

De vraag stellen, is haar tegelijk beantwoorden.

Immers, *praktisch* is het van het hoogste belang, met groote omzichtigheid te werk te gaan bij het rangschikken van een bepaald delict al of niet onder de drukpersdelicten.

En dit wel, met het oog op de bizondere regels, die onze wet voor uitgever en drukker bij misdrijven door middel der drukpers gepleegd, heeft gesteld. De wetgever heeft voor hen een bevoorrechte positie geschapen, daar toepassing van het gemeene recht naar zijn oordeel in dergelijke gevallen ongewenscht en onrechtvaardig zou zijn.

Dit systeem is in onze strafwet neergelegd in de artt. 53 en 54, terwijl in rechtstreeksch verband daarmede staan de artt. 418 en 419.

De inhoud van deze artikelen luidt aldus:

Art. 53: Bij misdrijven door middel van de drukpers gepleegd, wordt de uitgever *als zoodanig* niet vervolgd, indien het gedrukte stuk zijn naam en woonplaats vermeldt, en de dader bekend is, of op de eerste aanmaning na

den rechtsingang door den uitgever is bekend gemaakt.

Deze bepaling is niet toepasselijk, indien de dader op het tijdstip der uitgave strafrechtelijk niet vervolgbaar of buiten het rijk in Europa gevestigd was.

Art. 54: Bij misdrijven door middel van de drukpers gepleegd, wordt de drukker *als zoodanig* niet vervolgd, indien het gedrukte stuk zijn naam en woonplaats vermeldt, en de persoon op wiens last het stuk is gedrukt, bekend is, of op de eerste aanmaning na den rechtsingang door den drukker is bekend gemaakt.

Deze bepaling is niet toepasselijk, indien de persoon, op wiens last het stuk is gedrukt, op het tijdstip van het drukken strafrechtelijk niet vervolgbaar of buiten het rijk in Europa gevestigd was.

Art. 418: Hij, die eenig geschrift of eenige afbeelding uitgeeft van strafbaren aard, wordt gestraft met gevangenisstraf of hechtenis van ten hoogste een jaar of geldboete van ten hoogste driehonderd gulden, indien:

1°. de dader noch bekend is, noch op de eerste aanmaning na den rechtsingang is bekend gemaakt;

2°. de uitgever wist of moest weten, dat de dader op het tijdstip der uitgave, strafrechtelijk niet vervolgbaar of buiten het rijk in Europa gevestigd zou zijn.

Art. 419: Hij, die eenig geschrift of eenige afbeelding drukt van strafbaren aard, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste driehonderd gulden, indien:

1°. de persoon, op wiens last het stuk gedrukt is, noch bekend is, noch op de eerste aanmaning na den rechtsingang is bekend gemaakt.

2°. de drukker wist, of moest verwachten, dat de persoon, op wiens last het stuk gedrukt is, op het tijdstip der uitgave strafrechtelijk niet vervolgbaar of buiten het rijk in Europa gevestigd zou zijn.

Het gaat in deze artikelen dus om de *verantwoordelijkheid* bij de drukpersdelicten, en inderdaad is deze van het grootste gewicht.

Hoe zou die verantwoordelijkheid geregeld zijn, indien de geprivilegeerde regeling in deze artikelen niet bestond, en uitgever en drukker onder het gemeene recht vielen?

De auteur van een dergelijk strafbaar geschrift zou dan strafbaar zijn, als bij hem, behalve de andere elementen voor dit misdrijf vereischt, ook bewezen werd het opzet om het geschrift te publiceeren; de uitgever, redacteur en drukker, zouden strafbaar zijn als daders, wanneer zij hetzelfde misdadige opzet van den auteur hadden, of dit opzet zelf hadden opgevat; als medeplichtigen, indien ze alleen opzettelijk de uitvoering van eens anders misdadig opzet hadden bevorderd.

De verspreider zou gestraft worden als begunstiger van het voltooide delict.

In alle landen schier heeft men ingezien, dat deze regeling der verantwoordelijkheid voor de drukpersdelicten niet voldoet. Terwijl in sommige wetgevingen de vrees voor misbruik der drukpers en voor onbewijsbaarheid van opzet tot verscherping der aansprakelijkheid leidde, hebben de meeste wetgevingen voor uitgever en drukker geprivilegeerde bepalingen geschapen, waardoor deze minder beangst zouden behoeven te zijn, hun pers aan de publicatie dienstbaar te maken.

In hoofdzaak drie stelsels zijn het, die in de wetgevingen der beschaafde Europeesche landen zijn uitgedacht om de aansprakelijkheid bij drukpersdelicten te regelen:

1e. het stelsel der *successieve en exclusieve verantwoordelijkheid* (responsabilité par cascades), zijn type vindend in het Belgische recht. In dit stelsel is eene reeks van verantwoordelijke personen aangenomen, nl. achtereenvolgens de auteur, de uitgever, drukker en verspreider in de genoemde volgorde, waarbij de strafbaarheid van één de op hem volgende personen bevrijdt. Is de auteur strafbaar, hij bevrijdt allen, de uitgever bevrijdt alleen drukker en verspreider, etc. Opzet wordt niet gevorderd; het enkele feit, dat men tot de publicatie meewerkte is voldoende om aansprakelijk gesteld te worden.

2e. het stelsel der *aanvullende strafbaarheid wegens culpa,* aangenomen in het Duitsche recht, waarbij de gewone regels

der aansprakelijkheid gelden, maar de redacteur, uitgever, drukker en verspreider wegens culpose medewerking straf baar zijn, tenzij ze den dader of hun voorman aanwijzen en deze vervolgbaar is, of ook indien ze hun gemis aan culpa bewijzen.

3e. het stelsel van den *verantwoordelijken redacteur,* geldend voor de periodieke pers in Duitschland en Frankrijk, waarbij de redacteur als hoofddader der, door middel van zijn blad begane, drukpersdelicten wordt beschouwd, en de auteur als zijn medeplichtige kan worden vervolgd. De merkwaardige hiermede in verband staande practijk van den strooman of „sitzredaktor" is overbekend.

Ten onzent bestond, krachtens art. 4 van het Souverein Besluit van 24 Jan. 1814 (aldus luidend: „ieder is verantwoordelijk voor hetgeen hij schrijft, drukt of uitgeeft. Indien de schrijver niet bekend is, of aangewezen kan worden, is de drukker aansprakelijk" — welk artikel volgens wetenschap en jurisprudentie moet worden geinterpreteerd : „is de schrijver onbekend, dan wordt de drukker aansprakelijk, is ook deze onbekend of onvervolgbaar, dan treedt de uitgever in zijne plaats" —) het stelsel der responsabilité par cascades, het Belgische stelsel, echter alleen ten aanzien van het successieve, niet wat betreft het exclusieve.

Eene dergelijke bepaling wordt aangetroffen in art. 2 van de Wet van 28 September 1816.

Gehuldigd wordt hier dus het verderfelijke systeem, volgens hetwelk schuld wordt gefingeerd, waar die in werkelijkheid ontbreekt, of althans niet bewijsbaar is. Voldoende is het, als men slechts iemand als slachtoffer kan grijpen. Of dit de schuldige is, is een zaak, die van ondergeschikte beteekenis wordt geacht.

De geheele theorie wordt hier opgeofferd aan de strafrechtspractijk. Gelukkig, dat men uit dien droom ontwaakte, en ging beseffen, dat men met dit stelsel geheel op den verkeerden weg was gekomen.

Reeds in 1859 kwam deze quaestie ter sprake.

In 1875 werd door de Staatscommissie een voorstel tot afschaffing der fictieve aansprakelijkheid gedaan en belichaamd

in de artt. 63 en 64, terwijl daarbij tevens aparte artikelen werden voorgesteld om de verspreiding van strafbare geschriften te voorkomen.

Die artikelen waren aldus geformuleerd:

Art. 63: Bij misdrijven, door middel van de drukpers gepleegd, wordt de uitgever niet als medeplichtige vervolgd, indien het gedrukte stuk zijn naam en woonplaats vermeldt, en de dader bekend is, of op de eerste aanmaning des regters door den uitgever is bekend gemaakt.

Deze bepaling is nogtans niet toepasselijk, indien de dader op het tijdstip der uitgave strafregtelijk niet vervolgbaar of buiten het rijk in Europa gevestigd was.

Art. 64: Bij misdrijven, door middel van de drukpers gepleegd, wordt de drukker niet als medeplichtige vervolgd, indien het gedrukte stuk zijn naam en woonplaats vermeldt, en de persoon op wiens last het stuk is gedrukt, bekend is, of op de eerste aanmaning des regters door den drukker is bekend gemaakt.

Deze bepaling is nogtans niet toepasselijk, indien de persoon, op wiens last het stuk is gedrukt, op het tijdstip van het drukken strafregtelijk niet vervolgbaar of buiten het rijk in Europa gevestigd was.

Het Eerste Regeerings-Ontwerp van 1878 heeft deze artikelen der Staatscommissie letterlijk overgenomen in de artt. 62 en 63.

De Memorie van Toelichting sprak daarbij tevens openlijk uit, dat men wilde terugkeeren van het oude dwaalstandpunt, waar ze betoogde: „De Grondwet wil geen censuur van het staatsgezag, maar er bestaat gevaar voor eene andere censuur, nog wèl zoo belemmerend als die, door den staat uitgeoefend, wanneer uitgevers en drukkers, in het belang van hun eigen veiligheid gedwongen zijn een streng toezicht te houden over alle werken, tot welker openbaarmaking zij hunne tusschenkomst of hunne pers leenen.

Zoodanige dwang is te vreezen, als de gewone regelen omtrent deelneming aan misdrijf ook voor drukpersdelicten gelden, en alzoo uitgever en drukker, telkens als een werk,

tot welks openbaarmaking zij gelegenheid en middelen verschaffen, aanleiding geeft tot een strafgeding, zich blootstellen aan eene vervolging wegens medeplichtigheid.

Afwijking van de gewone regelen van strafregtelijke verantwoordelijkheid is dus noodig,

De grond voor de afwijking duidt tevens aan, in welke richting zij zich moet bewegen.

Geen successieve verantwoordelijkheid, geene fictiën in het strafrecht, met het eenig doel om, als een persdelict gepleegd is, steeds een offer te treffen, door iemand, wien dan ook, daarvoor als dader verantwoordelijk te stellen, al heeft hij zonder opzet gehandeld. Alzoo wegens laster te veroordeelen een uitgever of drukker, die het geïncrimineerde geschrift zelfs niet heeft gelezen en bij wien dus geene bedoeling om te beleedigen, veel min om te lasteren denkbaar is, is geheel onaannemelijk en zou bovendien het doel verijdelen, dat men zich hier heeft voor te stellen: uitsluiting van de censuur van drukkers en uitgevers.

Het is daarom noodig om, terwijl de deelneming aan een drukpersdelict als dader door de gewone regelen blijft beheerscht, uitgever en drukker te vrijwaren tegen eene vervolging als medepligtige; mits de uitgave of druk niet anoniem geschiede, de uitgever den auteur, de drukker zijnen lastgever op de eerste aanmaning aanwijze, en de aangewezen persoon strafregtelijk vervolgbaar en binnen het rijk in Europa gevestigd zij."

Voorts wordt in de Memorie nog verklaard, dat de uitdrukking „als medepligtige" wil zeggen, dat deze bepaling alleen geldt, als de uitgever zich houdt aan de uitoefening van zijn beroep en de uitdrukking „dader" gekozen is, omdat schrijver niet juist zou zijn, wijl niet de schrijver altijd, maar hij die openbaart, doet openbaren of tot de openbaring regtstreeks medewerkt, dader is van het drukpersdelict.

Als verklaring van de in art. 63 voorkomende uitdrukking: „persoon op wiens last het stuk gedrukt is" vinden we nog: „van den drukker kan niets anders gevergd worden, dan dat hij zijn voorman, zijn lastgever, dat is doorgaans den uitgever noeme."

Tevens werden in het ontwerp opgenomen de in 1875 door de Staatscommissie voorgestelde bizondere artikelen tegen den verspreider.

Dat de Raad van State geheel accoord ging met het hier voorgestelde systeem blijkt uit zijn advies van 26 November 1878, waar hij als zijn gevoelen uitspreekt: „De Raad van State kan zich geheel vereenigen met de in het ontwerp te dezen aanzien gehuldigde beginselen, welke hierop neerkomen, dat de uitgever of drukker als medeplichtige niet worde vervolgd, indien hij voldoet aan de voorwaarden, in het eerste lid dier artikelen omschreven, in ieder geval niet veroordeeld worde, bij niet-voldoening aan die voorwaarden of in de gevallen van het tweede lid der genoemde artikelen, dan voor zooverre blijkt, dat hij, uitgever of drukker, in den zin van art. 58 des ontwerps met opzet hebbe gehandeld."

Wat was nu *practisch* het bezwaar tegen de voorgestelde artikelen?

Het gevaar bestond, dat, dewijl door te voldoen aan de gestelde voorwaarden, de uitgever en de drukker zich altijd aan eene vervolging als medeplichtige konden onttrekken, en bij niet-voldoening aan die voorwaarden niet konden worden veroordeeld, tenzij hun opzet bewezen werd, geen der personen die voor eene vervolging in aanmerking zouden kunnen komen, bij onbewijsbaarheid van het gevorderde opzet konden worden veroordeeld, en alzoo het drukpersdelict volkomen straffeloos zou moeten blijven.

Maar is dat gevaar niet eveneens bij alle andere delicten, waarbij opzet bewezen moet worden, te duchten, en moest tot afwending van dat gevaar naar een dergelijk onwettig middel worden omgezien als de Commissie van Rapporteurs voorstelde?

Zij nl. stelde het volgende amendement voor op het voorstel der regeering:

Art. 62: Bij misdrijven door middel van de drukpers gepleegd, is op den uitgever als zoodanig slechts dan de straf, op het misdrijf gesteld, toepasselijk, indien:

1e. de auteur niet bekend is, en niet op de eerste aanma-

ning na den rechtsingang door den uitgever is bekend gemaakt;

2e. de uitgever wist of kon weten, dat de auteur op het tijdstip der uitgave strafrechtelijk niet vervolgbaar of buiten het rijk in Europa gevestigd zou zijn.

Indien niet blijkt, dat de uitgever met den inhoud van het stuk is bekend geweest, wordt het minimum der hoofdstraf met een derde verminderd. [1])

Art. 63: Bij misdrijven, door middel van de drukpers gepleegd, is op den drukker als zoodanig slechts dan de straf, op het misdrijf gesteld, van toepassing, indien:

1e. de persoon, op wiens last het stuk gedrukt is, niet bekend is en niet op de eerste aanmaning na den rechtsingang door den drukker is bekend gemaakt;

2e. de drukker wist, of kon weten, dat de persoon, op wiens last het stuk gedrukt is, strafregtelijk niet vervolgbaar of buiten het rijk in Europa gevestigd zou zijn.

Indien niet blijkt, dat de drukker met den inhoud van het stuk is bekend geweest, wordt het minimum der hoofdstraf met een derde verminderd. [1])

In cauda venenum! Terwijl het stelsel der strafrechtelijke schuldficties pas algemeen was afgekeurd en men eenstemmig had verklaard daarmede te willen breken, wierp men, als zoovelen, voor practische bezwaren de pas met zooveel inspanning veroverde idealen weer overboord.

Men wilde weer gaan fingeeren, dat het stuk gelezen was door den drukker of uitgever; maar al ware dit zoo, dan had men voor de tweede fictie, dat de uitgever daarmede instemde en dat opzet van den auteur deelde, en dus als medeplichtige kon worden beschouwd, toch nog geen grond?

Gelukkig, dat de minister het „saevis tranquillus in undis" toepaste, en zich tegen dezen aanval op de rechte beginselen wist te wapenen.

Hij sprak het openlijk uit, dat de uitgever en drukker niet vervolgd dienen te worden, als zij geen andere rol spelen bij het drukpersdelict, dan dien van *bloot technisch instrument.*

---

[1]) Cursiveering van mij.

Vandaar dan ook, dat de uitdrukking „als medeplichtige" vervangen werd door de woorden „als zoodanig", en dat drukker en uitgever, indien ze een *andere* rol vervullen dan dien van technisch instrument, als de ware auctor van den laster etc. dienen te worden beschouwd.

Bekendheid met den inhoud, — verklaarde de minister —, is geen reden, om den uitgever als medeplichtige of mededader te vervolgen, indien hij slechts aan de gestelde voorwaarden heeft voldaan.

Tenslotte is het amendement der Commissie van Rapporteurs met 31 tegen 25 stemmen verworpen, al moet het betreurd worden, dat daarbij te weinig de principieele bedenking, dat het Belgische fictiesysteem moest uitgebannen worden, den doorslag heeft gegeven.

Het voorstel van den heer van der Kaay, dat door den minister was overgenomen, is daarop tot wet verheven.

Onder den titel „begunstiging" zijn bovendien opgenomen de artt. 418 en 419, waarbij strafbaar gesteld is: het uitgeven of drukken van eenig geschrift of afbeelding van strafbaren aard op onregelmatige en niet-nauwgezette wijze.

Hierdoor is dus dit vergrijp als delictum sui generis strafbaar gesteld.

Behalve dat de plaatsing onjuist is, aangezien deze bepalingen onder „verspreiding" thuis behooren, is daardoor het gevaar in het leven geroepen, dat men theoretisch zuiver blijft, maar practisch door een achterdeur het uitgebannen kwaad weer toelaat, doordat men zich tevreden stelt met den uitgever of drukker, die grijpbaar is, te veroordeelen, zonder verder zich te bekommeren om den auteur. Het Belgische systeem dus, waarbij iemand — wie dan ook — als slachtoffer wordt gegrepen, terwijl de hoofdpersoon desnoods op vrije voeten kan blijven.

Hoe is dan nu, na deze ontwikkelingsgeschiedenis, de toestand ten onzent geworden ten aanzien van de verantwoordelijkheid bij drukpersdelicten?

1. De uitgever of drukker wordt als *dader* gestraft, wanneer hij zelf de auctor is van het drukpersdelict, onverschillig of hij al dan niet aan de privilegeerende voorwaarden

heeft voldaan, mits het opzet natuurlijk bewezen worde.

2. Hij wordt als *medeplichtige* gestraft, wanneer hij een strafbaar stuk uitgeeft of drukt, zonder de auctor te zijn, doch zijne materieele medewerking verleend heeft met het oog op het delict, dat door middel van het geschrift wordt gepleegd. Dit opzet moet ook natuurlijk weer worden bewezen, waarbij bedacht moet worden, dat beroepsdaden niet in aanmerking komen.

3. Als *begunstiger* zal hij strafbaar zijn, wanneer hij een strafbaar stuk uitgeeft of drukt, zonder dat zijn opzet kan worden aangetoond, en zonder dat hij gebruik gemaakt heeft van de bevrijdende voorwaarden van de artt. 418 en 419.

Na deze uiteenzetting van de leer der drukpersdelicten in het algemeen, en der aansprakelijkheid bij die delicten in het bizonder, rest ons, vóór we van deze laatstgenoemde materie afscheid nemen, nog de bespreking der aansprakelijkheid van den *redacteur bij de periodieke pers*.

Het spreekt vanzelf, dat deze quaestie, waar we speciaal over de gevaren, die de periodieke pers voor den vrede oplevert handelen, voor ons van groot belang is, al zal ook dadelijk blijken, dat we bij die behandeling kortheid kunnen betrachten, wijl deze aansprakelijkheid implicite in het voorgaande ligt opgesloten.

Waar bovendien verreweg het grootste gedeelte der drukpersdelicten juist door middel van de periodieke pers pleegt te worden begaan, is het duidelijk dat, zelfs al handelden we niet over de periodieke drukpers in het bizonder, doch over de drukpersdelicten in het algemeen, toch dit onderdeel der verantwoordelijkheid een aparte bespreking zou vereischen.

Mr. de Sitter [1]) zegt: „het feit, dat de drukpersdelicten bijna uitsluitend door middel der periodieke pers worden gepleegd, is ten allen tijde, en terecht, een grond geweest

---

[1]) l. l. pag. 195.

om drukker, uitgever en verspreider van dusdanige werken tot eene grootere mate van omzichtigheid in de uitoefening van hun beroep te verplichten, dan het geval is bij producten van de pers van meerderen omvang en kostbaarheid. Hier kan men op billijken grond aan hen voorschriften geven van een uitgebreideren omvang."

Over den redacteur echter spreekt hij niet in het bizonder.

De wetgever blijkt de opvatting gehad te hebben, dat de redacteur geen bizondere aandacht verdiende, hetgeen blijken kan uit het ontbreken van elke regeling dienaangaande, aangezien de minister zweeg over den redacteur, maar slechts aan de Commissie van Rapporteurs der Tweede Kamer der Staten Generaal meedeelde: „dat er aan eene bizondere bepaling voor de periodieke pers tot dusverre geene behoefte werd gevoeld."

In zooverre is dit volkomen juist, dat ook wij dezelfde aansprakelijkheid van uitgever, drukker en verspreider wenschen aanvaard te zien, onverschillig of het geïncrimineerde stuk opgenomen is in een kostbaar boek dan wel in een dagblad. Het eenige argument voor het tegendeel zou zijn, dat een dergelijk kostbaar werk niet aan zoovelen in handen komt en dus wellicht minder kwaad zou kunnen doen.

Om een dergelijk practisch voordeel behoeft in het principe echter nog geen verandering te worden gebracht.

Maar beteekent dit nu, dat de redacteur, die toch zeker in het wordingsproces der drukpersproducten, en dus ook bij het leerstuk der drukpersdelicten een zeer aparte plaats inneemt, niet afzonderlijk dient te worden besproken, en diens verantwoordelijkheid niet apart in de wet dient te worden geregeld?

Zooals nu, bij gebreke van eenige wettelijke voorziening op dit stuk, de toestand is, valt de redacteur onder het gemeene recht en is dus zijne verantwoordelijkheid zuiver een quaestio facti. De rechter zal, al naar gelang der omstandigheden, over schuld of onschuld uitspraak hebben te doen. Hij zal hier dus alleen als maatstaf moeten nemen de bepalingen der artt. 47 en 48, en geprivilegeerde bepalingen ten gunste des redacteurs staan hem daarbij niet ten dienste.

Ook het Duitsche stelsel van den verantwoordelijken redacteur vindt ten onzent geen toepassing.

Zeer terecht, want dat zou met ons systeem niet kloppen.

Immers, een dergelijke gérant, of hoe hij elders ook genoemd mag worden, moet de geheele verantwoordelijkheid dragen, tenzij hij zijn onschuld kan bewijzen. Dit nu is in flagranten strijd met alle regelen van bewijsrecht, in het hedendaagsch strafrecht aangenomen, waarom dan ook dit middel in ons nieuwe Wetboek van Strafrecht radicaal aan den kant is gezet.

Volgens dat gemeene recht nu, neergelegd in de artt. 47 en 48, zal de redacteur, als hij zelf het strafbare feit pleegde, deed plegen of medepleegde, of wel door giften, beloften, misbruik van gezag, geweld, bedreiging of misleiding, het feit opzettelijk uitlokte, als dader gestraft worden, — als medeplichtige, wanneer hij opzettelijk behulpzaam was bij het plegen van het misdrijf, of wel opzettelijk middelen of inlichtingen verschafte tot het plegen daarvan.

Steeds zal dus hier het opzet bewezen moeten worden. Het noemen van den vervolgbaren dader bevrijdt hem niet van de mede-aansprakelijkheid.

Deze strenge toepassing der algemeene strafrechtsbeginselen op den redacteur wordt terecht door het meerendeel der schrijvers afgekeurd, daar — o.a. volgens Mr. Simons — de billijkheid zou eischen, dat de redacteur de bevoorrechte positie van den uitgever deelde.

Ook zijn opnemen van door anderen geschreven stukken is een beroepsdaad, die als zoodanig, evenals die van den uitgever, straffeloos behoorde te blijven.

Zijn aansprakelijkheid kan niet gebaseerd worden op een veronderstelde bekendheid met den misdadigen inhoud, daar deze voorstelling van zaken met de realiteit strijdig is. Evenmin als een uitgever verplicht is, alles te lezen, wat hem aangeboden wordt, kan dit van den redacteur worden gevorderd. Bovendien ware dat, met het oog op de meerdere tijdruimte, die hem daartoe is gegund, nog eerder van den uitgever van een boekwerk dan van den redacteur van een groot dagblad te vorderen.

Nog daar gelaten, dat die bekendheid, al ware ze bewezen, iets geheel anders is dan opzet, gericht op de misdadige uiting.

Terecht wijst Mr. Simons op het gevaar, bij de tegenwoordige regeling bestaande, dat bij onbekendheid van den auteur, de redacteur als zoodanig zal worden beschouwd en als dader veroordeeld.

Dit gevaar behoort de wetgever te bezweren, door de regeling aldus te treffen, dat de periodieke pers, als het eenvoudigste middel tot publicatie, opensta voor ieder, die het onder zijn eigen verantwoordelijkheid wil gebruiken.

Maar dan behoort hij niet alleen den redacteur de verplichting op te leggen, zich op de hoogte te stellen van den naam desgenen, die hem stukken ter plaatsing in zijn dagblad aanbiedt — welke persoon tevens zal moeten voldoen aan de voorwaarden, uitgedrukt in de artt. 418 en 419 —, maar ook hem te doen deelen in de voorrechten, die in de artt. 53 en 54 aan den uitgever en drukker worden gegarandeerd.

Dan zou de thans in dezen bestaande onbillijkheid zijn opgeheven.

HOOFDSTUK III.

ARTIKEL 100, 1e, WETBOEK VAN STRAFRECHT.

Hoe wordt onze neutraliteit beschermd tegen allerlei handelingen, die haar in gevaar zouden kunnen brengen? Welke repressie biedt ons strafwetboek tegen de genoemde gevaren, die, ook van den kant der periodieke pers dus, onze neutraliteit bedreigen, doordat de persuitingen de volken tegen ons verbitteren? Deze quaestie zal in dit hoofdstuk speciaal dienen belicht te worden.

Met trots wijst men op het aloude, tegenwoordig haast beruchte artikel 100 1e W. v. Str., als hecht en onwrikbaar bolwerk ter handhaving van Nederlands neutraliteit.

Daar dondert het van de tinne: „Met gevangenisstraf van ten hoogste 6 jaren wordt gestraft hij die, in geval van een oorlog, waarbij Nederland niet betrokken is, opzettelijk eenige handeling verricht, waardoor de onzijdigheid van den staat wordt in gevaar gebracht [of eenig bijzonder voorschrift tot handhaving der onzijdigheid van regeeringswege gegeven en bekend gemaakt opzettelijk overtreedt]".

Bezien we dit eerwaardig produkt van antieke vesting-architectuur eens nader, en laten we ons daarbij niet afschrikken door die dreigend klinkende woorden van boven, dan zal het niet alleen blijken, dat het op vele plaatsen zoo groote bouwvalligheid vertoont, dat het als vesting onbruikbaar is, maar tevens dat het berust op een zóó verouderd systeem, dat het onmogelijk met succes aan de aanvallen der moderne artillerie het hoofd zal kunnen bieden.

Met andere woorden, om van de militaire in de burgertaal over te gaan, dat onze neutraliteit jure constituto hoogst onvoldoende is gewaarborgd en beschermd tegen allerlei aanrandingen.

Wat het artikel nu betreft: door sommigen is beweerd, dat het slechts als een doode letter is te beschouwen, daar de onzijdigheid van een staat nooit door handelingen van particulieren kan worden in gevaar gebracht. Zoo door Mr. L. E. Visser [1]) in een opstel: „De neutraliteitsplichten van den staat en de Nederlandsche strafwet", waaraan we het volgende ontleenen: „De strafwet toch gaat in het besproken gedeelte van art. 100 natuurlijk uit van de onderstelling, dat het werkelijk mogelijk is, dat de daad van een privaat persoon de onzijdigheid van den staat in gevaar brengt; anders had die bepaling geen zin. Indien deze basis nu, waarop die geheele bepaling rust, valsch mocht blijken, zou daarmede ook het geheele gebouw ineenvallen. De onjuistheid van dien grondslag nu is niet moeilijk te betoogen en volgt hieruit, dat een schending der neutraliteit, die toch aan het in gevaar brengen vooraf moet gaan, door particulieren niet kan geschieden. Het volkenrecht nl. is niet een recht tusschen private personen onderling, of tusschen staten eenerzijds en particulieren anderzijds, maar een recht uitsluitend tusschen staten. Alleen op de handelingen van deze heeft het dus betrekking en kan daarom ook alleen maar worden geschonden door het gedrag van deze en niet door de daden van private personen, want die zijn geen subjecten van dat recht. En dit is natuurlijk ook toepasselijk op de neutraliteit, als eene instelling van het volkenrecht. Neutraliteit is eene toestand van staat tot staat, en in dien toestand kan niet worden ingegrepen door het gedrag van ambtelooze burgers, want die staan er buiten. Evenmin als de staat in het algemeen verantwoordelijk is voor de handelingen van zijne onderdanen, is er een enkele reden, dat hij dit in het oorlogsrecht wel zou zijn; hij is alleen aan-

---

[1]) Tijdschrift voor Strafrecht, Dl, X, pag. 389 vlg.

sprakelijk voor zijn eigen daden of verzuimen. Indien op Nederlandsch gebied toevallig een vreemdeling wordt doodgeslagen, dan is onze regeering voor dit feit op zich zelve niet verantwoordelijk; hoogstens zou men — stel dit ware het geval — den staat een grief kunnen maken van zijn onvoldoend politietoezicht, van zijne slechte bescherming der veiligheid, maar nooit van de handeling zelve van den particulier. Evenzoo weinig kan men het een staat ten kwade duiden, als zijne onderdanen in het diepst geheim bv. een oorlogschip voor één der strijdvoerende mogendheden uitrusten of in het holst van den nacht dit doen uitvaren; slechts indien de staat ter voorkoming van het feit niets gedaan heeft, of onvoldoende pogingen in het werk gesteld heeft, kan hij aan reclames blootstaan.

De handelingen van privaatpersonen kunnen dus de neutraliteit van een staat niet schenden; het bloote feit, dat iemand hier te lande voor één der combattanten schepen gereed maakt, de bewapening zijner oorlogsvaartuigen versterkt, zelfs troepen uitrust, kan dat gevolg niet hebben. Alleen door den staat zelf kan dit geschieden, als nl. zijne organen tegen die handelingen niet waken. Niet het voorbereiden dier oorlogshandelingen door den burger zal den vrede in gevaar brengen, maar het feit, dat de staat niet zijn uiterste best doet om die handelingen te voorkomen of tegen te gaan. In één woord: de volkenrechtelijke neutraliteitsplicht rust niet op de onderdanen maar op den staat."

Ook Noyon [1]) zegt: „Handelingen van private personen kunnen dus eigenlijk de onzijdigheid niet schenden. Zij zijn het ook niet, die haar in gevaar kunnen brengen. Het gevaar toch ontstaat weder eerst, wanneer de handelingen niet worden verijdeld of gestraft, niet reeds wanneer zij worden gepleegd. Vermits nu strafbaar worden gesteld handelingen niet ten gevolge of naar aanleiding waarvan, maar waardoor de onzijdigheid in gevaar wordt gebracht, kunnen handelingen van particulieren niet onder het bereik van het nu behandelde gedeelte van art. 100 vallen."

[1]) Het Wetboek van Strafrecht verklaard, Dl. II op Art. 100, aant. 2.

Met tal van andere uitspraken van toonaangevende rechtsgeleerden zouden deze citaten zijn aan te vullen.

Gewezen zou kunnen worden op Mr. de Louter [1]) waar hij zegt: „de neutrale staat is voor de vervulling zijner eigen verplichtingen onvoorwaardelijk verantwoordelijk, voor de naleving van de verplichtingen zijner onderdanen slechts voor hetgeen hij heeft gedaan of verzuimd om schennis te voorkomen en te onderdrukken of de aangebrachte schade te herstellen of te vergoeden. Heeft hij te goeder trouw in deze richting alles gedaan wat hem mogelijk is, dan is hij jegens den oorlogvoerende verantwoord".

„De neutraliteit als rechtsverhouding tusschen internationale rechtspersonen legt de volkenrechtelijke verantwoordelijkheid voor rechten en plichten op de staten en niet op personen."

Ook op wat Mr. Bles opmerkte in zijn artikel: „Iets over het volkenrecht en het Wetboek van Strafrecht [2]): „Geen private personen kunnen dus op het volkenrecht inbreuk maken. Is er sprake van schennis van het volkenrecht door een bepaald persoon, dan handelde deze als vertegenwoordiger van den staat en in diens naam. De staat, als rechtssubject, als drager van volkenrecht, kan dit recht schenden door op te treden op eene wijze, strijdig met de, door het volkenrecht gewaarborgde, rechten van andere staten."

Volkomen juist moeten deze opmerkingen worden geacht, waar de schrijvers in de neutraliteit niet anders zien dan de gedragslijn van den staat, waardoor deze zich buiten een door andere mogendheden gevoerden oorlog houdt, en zij dus bij het in gevaar brengen der neutraliteit slechts denken aan, uit dien toestand voortvloeiende, *volkenrechtelijke* verplichtingen, die niet worden nagekomen.

Als dus in het besproken artikel niet anders werden tegengegaan dan *volkenrechtelijk* ongeoorloofde handelingen, zou dit artikel 100 1e, althans wat het eerste gedeelte betreft, gevoegelijk als een doode letter kunnen worden beschouwd.

Bij die beschouwing wordt vergeten, dat het het volken-

[1]) Het stellig volkenrecht; 's Gravenhage 1910, pag. 397.

[2]) Tijdschrift voor Strafrecht. Dl. VIII, pag. 228 e. v.

recht slechts is gelukt eenige regels vast te stellen voor wat den onzijdigen juridisch niet als neutraliteitsschending mag worden aangerekend, maar dat het een volledig samenstel van regels, de handelingen verbiedend, die als in gevaar brengen der neutraliteit moeten worden aangemerkt, nooit heeft gegeven.

Helder wordt eerst de quaestie, en de verwarring en onzekerheid in deze materie verdwijnen geheel, wanneer men niet als de andere schrijvers neutraliteit opvat als de gedragslijn van den staat, waardoor deze zich buiten den oorlog houdt, maar met Mr. J. A. van Hamel [1]) in neutraliteit bovenal ziet: *de gedragslijn van den staat, waardoor deze buiten den oorlog gelaten wordt.* „De neutraliteit in den eersten zin kan door particulieren niet in gevaar worden gebracht", zegt hij, „want die hangt af van de naleving der volkenrechtelijke rechtsregels door den staat. Maar in den tweeden eigenlijken zin kan elke handeling of gedraging van particulieren gevaar brengen."

„Zoo kan", vervolgt hij, „een oorlogvoerende partij op grond van stelselmatige opruiing, of ophitsing, of beleediging tegen één der oorlogvoerende machten, haar doen concludeeren: „U erken ik niet langer als onzijdige"."

Deze zienswijze kunnen we ten volle onze sympathie toekennen. Ook ons bezwaar is, dat in schier alle desbetreffende geschriften en courantartikelen maar al te veel over het hoofd wordt gezien, dat de neutraliteit niet alleen afhangt van de regeering van het neutrale land, maar dat de oorlogvoerenden dien toestand hebben te respecteeren, wil ze kunnen voortbestaan. Dat recht nu, om buiten den oorlog te blijven, bestaat voorzeker, maar dan heeft de staat van zijn kant hoogst nauwkeurig toe te zien, dat handelingen van zijn onderdanen geen aanleiding aan één der oorlogvoerenden kunnen geven, om die neutraliteit niet langer te respecteeren.

Al dient daarbij gerekend te worden met het gevaar,

[1]) Zie zijn opstel: De bescherming van 's lands onzijdigheid door de strafwet; in Tijdschrift voor Strafrecht, XXVI, pag. 436 vlg.

dat één der oorlogvoerenden al te grif tot dat inzicht zou kunnen geraken, en in onschuldige handelingen aanleiding zoeken tot een ultimatum, en al is al te groote vrees der neutrale regeering niet ondenkbaar, toch zal deze telkens weer voor de rechten der neutrale onderdanen moeten pal staan en onderdrukking der volksvrijheid ten strengste tegen gaan, terwijl de wetgever, ook door een strafrechtelijk verbod, intusschen allerlei vrijheidsmisbruik en daaruit voortkomende excessen zal dienen te voorkomen.

Zóó bezien, is de zin van artikel 100 1e aldus op te vatten: „hij, die in geval van oorlog, waarin Nederland niet betrokken is, opzettelijk eenige handeling verricht, waardoor voor den staat gevaar ontstaat, in den oorlog betrokken te worden".

Geenszins is dus dit artikel als een doode letter te beschouwen, maar integendeel, het heeft zooals uit het voorgaande is gebleken, wel degelijk een redelijken zin.

Natuurlijk, dat wie anders denkt over de beteekenis van „neutraliteit", bij de vraag, welke handelingen nu eigenlijk in dit artikel strafbaar gesteld worden, ook tot een verschillende conclusie komt.

Zoo beweert b.v. Noyon [1]): „de vraag, welke handelingen de onzijdigheid van den staat in gevaar kunnen brengen, is een vraag van volkenrecht. De staten nu zijn niet gewoon als inbreuk op de onzijdigheid aan de andere staten te wijten, dat zekere handelingen op het grondgebied van deze laatste gepleegd worden, maar wel, dat door de betrokkene regeeringen niet gezorgd wordt, dat zulke handelingen worden voorkomen of verijdeld."

Wij zeggen daartegenover met Mr. van Hamel: „De vraag, welke handelingen de onzijdigheid in gevaar brengen kunnen, is niet, zooals Noyon beweert, een vraag van volkenrecht, maar van staatkundige realiteit. Er is geen algemeen en duidelijk antwoord te geven op de vraag: welk, handelingen kunnen onze onzijdigheid wèl in gevaar brengen, welke niet?

---

[1]) l. l. Dl. II op art. 100, aant. 2.

Ook het volkenrecht geeft daarop geen antwoord, omdat het den oorlogvoerenden staten geen plicht oplegt, de onzijdigheid van eenig land te aanvaarden. Het zijn vragen van internationale politiek en opportuniteit.

Dit is ook wel gebleken toen wij, vooral in den eersten tijd van den oorlog, uit enkel angst voor de oorlogvoerenden, in het bizonder voor Duitschland, veel, wat dezen staat maar onwelgevallig zou kunnen wezen, als „gevaarlijk voor de onzijdigheid" schuwden.

Wij wisten wel, dat onze neutraliteits*plichten* er niet door geschonden werden, maar wij bleven onzeker, of niettemin onze onzijdigheid niet toch om de een of andere zoodanige aanleiding zou worden aangetast. Of deze vrees niet te ver is gevoed, is een vraag aan het staatkundig inzicht.

Formeel kan in elke, voor de een of andere partij min aangename of min voordeelige handeling, ook van een particulier, een gevaar voor de onzijdigheid liggen. En deze fatale onzekerheid is ook wel gebleken uit de volmaakt systeemlooze en wankele wijze, waarop de toepassing van art. 100 1e W. v. Str., eerste zinsnede, heeft plaats gevonden. Niemand wist of weet er blijkbaar het rechte mede aan".

Is alzoo het gevaar afgewend door ons betoog, dat de geheele vesting van onwaarde zou zijn, doordat ze op een punt was geplaatst, waar nooit eenige vijandelijke aanval zou kunnen dreigen (de bewering nl. dat art. 100 1e eerste zinsnede, een doode letter zou zijn, daar particulieren geen gevaar voor de neutraliteit kunnen veroorzaken), zoo is toch thans alvast een groote leemte in het gevaarte gebleken, nl. een zeer groote vaagheid en onbelijndheid van het artikel, die het van zeer weinig nut voor de praktijk maakt. Een zoo algemeen en vaag omschreven artikel als dit, zal niet licht zuivere toepassing vinden op een concreet geval.

Maar we gaan verder op onzen inspectietocht.

Dezelfde gedeeldheid, als bij de vraag, welke handelingen hier strafbaar worden gesteld, openbaart zich bij de vraag: Wat hebben we eigenlijk te verstaan onder *gevaar*?

De Hooge Raad [1]) acht gevaar eerst aanwezig, „indien onder de gegeven omstandigheden op gronden, aan de ervaring ontleend, redelijkerwijze de waarschijnlijkheid, dat bedoeld gevolg zal intreden, kan worden aangenomen". Gevaar voor de neutraliteit acht hij aanwezig, „bijaldien handelingen van particuliere personen in zoo ernstige mate de gevoelens of belangen eener oorlogvoerende mogendheid aantasten, dat deze daarin aanleiding kan vinden om den Nederlandschen staat voor die handeling aansprakelijk te stellen".

Dit laatste kan worden toegegeven, maar met de opvatting, dat gevaar hetzelfde zou zijn als waarschijnlijkheid, kunnen we ons niet vereenigen.

Ook von Liszt [2]) blijkt deze onjuiste opvatting toegedaan, waar hij zich aldus uitspreekt: „Gefahr ist der Zustand, in welchem, unter den gegebenen und im Augenblicke der Willensbetätigung entweder allgemein erkennbaren oder aber nur dem Täter bekannten Umständen, nach unbefangenem Urteile die nahe Möglichkeit (Warscheinlichkeit) und damit die begründete Besorgnis gegeben ist, dasz der Eintritt der Verletzung erfolgen werde".

Ook Noyon spreekt zich in dezen geest uit [3]): „Gevaar", zegt hij, „bestaat, wanneer naar den gewonen loop der dingen zonder buitengewone omstandigheden, de mogelijkheid en waarschijnlijkheid van noodlottigen afloop aanwezig is. Er is gevaar te duchten, wanneer eene sterke mogelijkheid bestaat en ingezien kan worden van de verwezenlijking van datgene, waarvoor gevaar ontstaat".

Hiertegenover stellen we het gezegde van Mr. de Kat [4]), dat gevaar niet duidt op een hoogeren graad van mogelijkheid, maar uitsluitend op de nadeeligheid van het feit; en kiezen voor de definitie van Mr. Scheuer [5]): „Gevaar is de kans op een ongewenscht gevolg, door het menschelijk

[1]) Zie Arrest van 6 November 1916. W. 10012.

[2]) Lehrbuch des deutschen Strafrechts; Berlin, 1905, pag. 124.

[3]) l. l. Dl. II, aant. 7 op art. 157, pag. 214.

[4]) In W. 10080 weergegeven.

[5]) „Het gevaarbegrip in het Strafrecht" in Tijdschrift voor Strafrecht. Dl. XV, pag. 397 vlg.

oordeel afgeleid uit de bekende gegevens, die dat gevolg kunnen veroorzaken", en beschouwen daardoor met hem veroorzaken van gevaar als „het veroorzaken van zoodanige verandering van gegevens in de buitenwereld, waardoor de kans op een ongewenscht, daaruit voortvloeiend, gevolg volgens menschelijk oordeel ontstaat of vermeerderd wordt".

Veelvuldig is in dezen tijd de vraag besproken, of de neutrale staat het recht heeft, openlijk zijn sympathie of antipathie uit te spreken voor één der oorlogvoerende partijen, ook in zijn periodieke pers.

Hoe hebben we b.v. te denken over het volgende courantenartikel, onder het opschrift: „Neutraliteit?" in de Telegraaf van Donderdag 30 September 1915 verschenen;

„Wie Zondagavond in Amsterdam getuige is geweest van de onbeschrijflijke geestdrift, die er heerschte, toen hier in de stad bekend werd, dat de geallieerden in Frankrijk een groote overwinning hadden behaald, zal nog weer eens in zijne overtuiging zijn gesterkt, dat het Nederlandsche volk, en zeer zeker het hart van Nederland, dat nog altijd Amsterdam is, van neutraliteit niets weten wil, en met lijf en ziel de zaak der geallieerden is toegedaan. Een regeering moge nog zoo correct neutraal zijn, tegen het instinct van zijn volk, dat voelt, van welke zijde het gevaar dreigt, kan zij toch niet op. Dat dit een vingerwijzing zij voor de heeren in den Haag; en indien de hoofdstad ooit Hare Majesteit en hare neutrale ministers te midden van zich ziet, en de stelling Amsterdam het laatste bolwerk van Nederlands onafhankelijkheid zal zijn, dan zullen zij er zeker van kunnen zijn, dat duizenden onzer medeburgers naar het zwaard zullen grijpen. Hopen we, dat het dan nog niet te laat zal zijn.

't Volk wil pro-geallieerd zijn, trots het gewauwel van ex-ministers en enkele professoren. . . . .

Men voelt de opluchting, door dit succes der Franschen voor het Nederlandsche volk na de sombere stemming, veroorzaakt door het oprukken der Duitschers in Rusland. Dit laatste nu behoefde niet te zijn; waar wij ons steeds klein

en zwak gevoeld hebben in vredestijd, daar zouden we thans, mits de regeering zulks wilde, de macht in handen hebben. De zoogenaamde volksvertegenwoordigers leggen de volle verantwoordelijkheid op onze regeering, en deze wenscht slechts de „Neutraliteit". Wij hopen, dat blijken zal, dat de regeering gelijk heeft, doch zij neemt een zware verantwoordelijkheid op zich. Wanneer 't later blijken mocht, dat Nederland, op welke wijze ook, gesnoeid te voorschijn zal komen, op het oogenblik, dat de groote mogendheden weer groot zullen zijn, en wij klein, dan zal het oogenblik daar zijn, dat het Nederlandsche volk deze regeering ter verantwoording zal roepen." —

Niet licht te overschatten is de invloed, dien dergelijke artikelen in het buitenland kunnen oefenen. Gevraagd zou bovendien kunnen worden, of niet een dergelijk stuk bedoelt Nederland niet langer neutraal te doen blijven, en of het doodverven van heel ons volk met een dergelijke sympathie, inderdaad niet strijdt met de realiteit.

Ergernis moet ook wekken de aggressieve toon, in dit persproduct tegen onze regeering in deze moeilijke dagen aangeslagen, waar deze toch zoo dringend behoefte heeft aan het vertrouwen van heel het volk, wil zij staande kunnen blijven en haar positie handhaven, ook als hoofd van een neutralen staat.

Maar overigens — afgezien van dit alles — zal erkend moeten worden, dat het volkenrecht het „kleur bekennen" niet verbiedt, en dat de wetgever ook niet gerechtigd is, daartegen straf te bedreigen; indien tenminste het opzet om de neutraliteit in gevaar te brengen, ontbreekt.

Mr. de Louter [1]) wijst er weliswaar op, dat „een officieele betuiging van sympathie of antipathie door eenig staatsorgaan, met name door de regeering of de volksvertegenwoordiging" een daad is, „waarvan de uitwerking geenszins onverschillig is voor de oorlogvoerenden, en waarvan de staat zich daarom zorgvuldig zal hebben te

---

[1]) l. l. pag. 402.

onthouden", maar daartegenover stelt zich Franz v. Liszt op het standpunt, dat de onzijdige staat weliswaar geen der oorlogvoerenden in het voeren van den oorlog mag ondersteunen en voor geen hunner partij kiezen mag, maar dat hij daartegenover volkomen gerechtigd is, zijn sympathie of antipathie uit te spreken.

Waar nu v. Liszt dit recht zelfs aan den staat zelf, die het subject van het volkenrecht is, en als zoodanig de neutraliteitsplichten heeft te handhaven, wil toekennen, zal die vrijheid ook wel aan de onderdanen moeten worden gelaten.

Zoo vermeldt dan ook de Foreign Enlistment Act van 1818, die naast een aantal ongeoorloofde handelingen ook uitdrukkelijk eenige geoorloofde opsomt, onder deze laatste ook: het uiting geven aan sympathie.

Hetzelfde standpunt is ten onzent ingenomen in het straks te vermelden Arrest van het Hof te Amsterdam van 31 Mei 1916 [1]), waarin gezegd wordt „dat de onzijdigheid van den staat naar de beginselen van het volkenrecht niet medebrengt eenige beperking van de vrijheid dergenen, die zich binnen zijn gebied bevinden, in het uiten van hunne gevoelens en meeningen, ook door middel van de drukpers".

Al zullen de verwikkelingen, door die vrijheid misschien in het leven geroepen, betreurd moeten worden, toch zal de wetgever er een open oog voor moeten hebben, dat hij niet in staat is alle gevaar van den staat af te wenden, dat door vrijheidsmisbruik van particulieren zou kunnen ontstaan. Hier geldt ook het woord van Prof. van Hamel, dat een leven, waaruit alle gevaar geweken is, zelf het grootste gevaar zoude zijn.

Zou bovendien een handig journalist niet woorden weten te kiezen, waarmee hij even goed sympathie uitsprak of afkeer uitdrukte, maar die hem toch straffeloosheid waarborgden?

We zouden dan ook met de repressie niet zoover durven gaan als Mr. van Hamel Jr., die aan den neutralen staat

---

[1]) Zie W. 9949.

het recht wil toegekend zien, zijn onderdanen te beperken in hun recht van vrije meeningsuiting. [1])

De strafwetgever kan zich slechts bepalen tot het strafbaar stellen van die handelingen, die, op zichzelf, en afgescheiden van bizondere omstandigheden, als onrechtmatig of althans als gevaarlijk zijn aan te merken.

Daartoe behoort niet per se het uiting geven aan sympathie.

Al worde grif toegegeven, dat straffeloosheid nog niet hetzelfde is als wenschelijkheid en dat vele journalisten niets blijken te verstaan van hun verantwoordelijkheid, en het vertrouwen, ook door de regeering in hen gesteld, ten eenenmale zich onwaardig betoonen, door in stee van verantwoordelijkheidsbesef niet veel anders dan machtswellust aan den dag te leggen, toch — aan de pers in dezen beperkingen op te leggen, komt ons voor strijdig te zijn met de rechten eener vrije drukpers.

De journalisten en publicisten zullen in dezen hun eigen roeping dienen te verstaan en van deze vrijheid, uit tactisch oogpunt, zoo bescheiden en zoo voorzichtig mogelijk gebruik hebben te maken — al moet aanstonds worden toegegeven dat zij zich in deze woelige dagen niet zeer bescheiden en voorzichtig hebben gedragen, maar geheel over het paard getild zich toonen door de overmatige belangstelling die hunne artikelen bij het overgroote publiek genieten.

Helaas, dat het vertrouwen, door de regeering bij de Memorie van Antwoord betreffende Hoofdstuk I der Staatsbegrooting voor 1916 nog eens met ronde woorden uitgesproken: dat „de Nederlandsche pers in haarzelve middelen en de kracht zou vinden om enkele uitwassen onschadelijk te maken" — te groot is gebleken en in deze dagen bitterlijk is beschaamd.

Na de uiteenzetting van de strijdvraag, of uiten van sympathie als in gevaar brengen der neutraliteit dient te worden verboden, is thans aan de orde de vraag: Vallen onder art. 100 1e eerste gedeelte ook: uitlatingen door

---

[1]) Tijdschrift voor Strafrecht. Dl. XXVI, pag. 459.

middel van de drukpers. Hier worde dus onder meer beslist of dergelijke sympathiebetuigingen, indien ze strafbaar waren, met een beroep op dit artikel zouden kunnen worden tegengegaan. Zullen, behalve dergelijke betuigingen, ook beleedigingen aan het adres van één der belligerenten en het verspreiden van leugenachtige berichten, één hunner betreffende, onder het begrip van „het verrichten eener handeling" kunnen worden gebracht?

Volgens degenen, die in dit artikel alleen gewraakt zien *volkenrechtelijk* ongeoorloofde handelingen, vanzelf niet.

Naar onze meening heeft dit artikel echter een *ruimen* zin, en onze conclusie luidt dan ook aan de vorige tegengesteld.

Is door anderen, zooals bv. door Mr. Buyn [1]) en door Mr. J. A. Levy [2]) betwijfeld, of eene gedachteopenbaring wel ooit als een handeling is te beschouwen, in het begin van ons Tweede Hoofdstuk hebben we deze opvatting in den breede weerlegd.

Wel zal, zooals Mr. Simons [3]) zegt, „de wetgever, art. 100, 1e redigeerende, wel het laatst aan uitingen door de pers hebben gedacht", en het delict van het eerste gedeelte van art. 100, 1e zeker niet als drukpersmisdrijf zijn beschouwd, maar toch maakt de ruime redactie van het artikel wel degelijk mogelijk, dat het toegepast wordt op handelingen, die vroeger niet gevaarlijk werden geacht, maar die later zich als gevaar voor de neutraliteit deden kennen.

Wil dit nu zeggen, dat door art. 100 1e voldoende gewaakt wordt tegen de gevaren, die van dien kant onze neutraliteit bedreigen?

Integendeel! Het vereischte *opzet*, de neutraliteit in gevaar te brengen, maakt het practisch vrij wel onverschillig of deze uitingen onder het bereik vallen van het artikel of niet, aangezien dat opzet schier steeds zal ontbreken, en in de gevallen, waarin het aanwezig is, bijna altijd onbewijsbaar zal zijn.

En juist van dien kant dreigt tegenwoordig het grootste

---

[1]) l. l. pag. 40.

[2]) Algemeen Handelsblad van 6 December 1915.

[3]) Zie W. 9864.

gevaar. Immers de drukpers is in de moderne landen gebleken het grootste gevaar te zijn voor de neutraliteit. En tegen dat gevaar wordt door een artikel als dit in geen enkel opzicht gewaakt.

Zoo slinkt dan gaandeweg het vertrouwen in het geweldig gevaarte, dat ons heet te beschermen, gesteld, en zal naar andere middelen moeten worden omgezien.

Hoe staat het met dat opzet?

Laten we, in verband daarmede, nog één rondgang maken, welke ons zal doen zien een zóó geweldige ontreddering in het inwendige der vesting, dat de totale onbruikbaarheid daarvan zal moeten worden geconstateerd, en het laatste spoor van vertrouwen in haar deugdzaamheid zal verdwijnen als sneeuw voor de zon.

Immers wat wordt hier strafbaar gesteld? Het opzettelijk verrichten van eene handeling, *waardoor* de onzijdigheid van den staat wordt in gevaar gebracht.

Dat kan dus onmogelijk beteekenen wat de Memorie van Toelichting zegt: „voor de strafbaarheid is het geen vereischte, dat de dader het oogmerk hebbe gehad, om de onzijdigheid te schenden, maar wel moet de handeling opzettelijk verricht zijn".

Althans, het is minstens zeer onvolledig uitgedrukt. Indien bedoeld wordt, dat deze vorm van opzet: „het oogmerk", geen vereischte is, dan zijn we het daarmede eens, doch indien de bedoeling is, dat het opzet niet tevens het in gevaar brengen der neutraliteit beheerscht, is onze meening geheel daaraan tegenovergesteld.

Terecht zegt dan ook Mr. de Kat [1]): „het is niet voldoende, dat de dader de bepaalde handeling willens en wetens verricht, doch hij moet ook willen en weten, dat door deze zijne handeling de onzijdigheid van den staat wordt in gevaar gebracht".

Ook Mr. Simons [2]) spreekt zich in dezen geest uit.

---

[1]) Tijdschrift voor Strafrecht, Dl. VIII, pag. 233.

[2]) Leerboek van het Nederl. Strafrecht; Groningen, 1904—'07. Dl. II, pag. 185.

Zeer helder is ook Mr. van Hamel in zijn geciteerd artikel [1]) waar hij zegt: „opzettelijk, d.w.z. *met bewustheid van het daarin gelegen gevaar voor de neutraliteit.* Onvoorzichtigheid, onnadenkendheid, of onverschilligheid worden hem dus hier in elk geval niet toegerekend, al kan daaruit dan even goed gevaar voor den toestand van onzijdigheid voortvloeien. Zelfs indien men aan de minste opvatting van het „voorwaardelijk opzet" wil vasthouden, zal culpoos of onwetend handelen toch nimmer onder de strafbepaling vallen, tenzij de rechter aanneemt, dat in elk geval de beklaagde *desnoods* toch een bewust in gevaar brengen wel zou hebben aangedurfd. Dit nu zou toch zeker wel een uitbreiding van het opzet zijn, die alle redelijke grenzen te buiten streeft."

Dit opzet, dat bewijs vereischt, hetwelk schier steeds een probatio diabolica zal blijken, maakt het artikel bijna geheel onbruikbaar voor de practijk.

Daar staat dan nu de hoop van staat! Onjuist in de redactie, veel te vaag en te abstract om een bepaalden regel te kunnen geven, onmachtig om de gevaren te keeren, die juist het meest zijn te duchten, door het eischen van een opzet dat onbewijsbaar is in schier alle gevallen.

Zal men deze bijkans waardelooze steenklomp dan niet opruimen en vervangen door een modern verdedigingswerk, dat ons het „Lieb' Vaterland magst ruhig sein" op de lippen brengt?

Merkwaardig, dat onze jurisprudentie te dezen aanzien de dringende behoefte aan hervorming niet blijkt in te zien. Nederland heeft trouwens nooit kunnen bogen op al te veel vlugheid, en het heeft den Nederlander altijd veel moeite gekost, de koe bij de horens te vatten.

Met buitengewone stoutmoedigheid wordt Art. 100, 1e, eerste gedeelte, toegepast in gevallen, waarin men zich verbaast, hoe die toepassing zou kunnen worden gemaakt.

---

[3]) Pag. 450.

Men zie bv. het volgende geval, waarin onze jurisprudentie meende een juiste toepassing te kunnen geven: [1])

Een zekere Duitscher v. S. had eene uitvinding gedaan, waarbij met het Nederlandsche rijksgeweer 45 patronen achtereen zouden kunnen afgevuurd worden, zonder het geweer uit den aanslag te nemen. Deze uitvinding was door hem aangeboden aan het Duitsche legerbestuur, en daartoe opgezonden aan de Gewehrprüfungs-Kommission te Spandau-Ruhleben. Met een zekeren M. de R. had hij in December 1914 en Januari en Februari 1915 opzettelijk verschillende hoeveelheden scherpe patronen van het Nederlandsche leger, en behoorende tot den schietvoorraad van dat leger, tot een gezamenlijk aantal van plm. 160 stuks, bij die uitvinding meegezonden, teneinde bij de proefneming te kunnen dienen. Zoowel door de Rechtbank te Rotterdam, als door het Hof te 's-Gravenhage werd beklaagde tot een gevangenisstraf van 1 week veroordeeld, op grond van Artikel 100, 1e, eerste gedeelte, als zijnde zijne handeling een in gevaar brengen der neutraliteit.

Verwonderd vraagt men zich af, hoe het strafbaar kan zijn, dat iemand een door hem gedane uitvinding aanbiedt aan eene buitenlandsche regeering. En nog grootere verbazing wekt, dat een dergelijk feit geconstrueerd wordt als in gevaar brengen der neutraliteit. Of zou soms niet dàt feit als zoodanig zijn aangemerkt, maar het leveren van dat luttele aantal patronen van onzen voorraad? Daar zal Duitschland toch wel niet bijzonder door zijn verrijkt, lijkt ons. Een andere vraag is, of een particulier het recht heeft dergelijke patronen in zijn bezit te hebben, zoodat hij die aan een ander leveren kan. Daarvoor had hij wellicht gestraft kunnen worden. Later is dan ook blijkbaar ingezien, dat het artikel verkeerd is toegepast; althans beklaagde is door het Hof van Amsterdam vrijgesproken.

Slechts in weinige gevallen kon het artikel dan ook met

[1]) Zie Vonnis Arrond. Rechtbank te Rotterdam van 15 April 1915, en Arrest Hof 's Gravenhage 9 Juni 1915, Nederl. Jurisprudentie 1915, 670.

vrucht in practijk worden gebracht. Zoo bv. in het vonnis van de Rechtbank te Rotterdam van 5 December 1916;[1]) bevestigd — althans wat den grondslag betreft — in het Arrest van het Hof te 's Gravenhage van 28 Februari 1917.[2])

Groote belangstelling heeft in ons land gewekt het proces, gevoerd tegen den hoofdredacteur van het dagblad „de Telegraaf", den heer J. C. Schröder.[3])

Beklaagde stond terecht, omdat hij in het Avondblad van den 16den Juni 1916 van zijn blad onder een ingezonden stuk het volgende onderschrift had doen opnemen:

„In het centrum van Europa bevindt zich een groep gewetenlooze schurken, die dezen oorlog veroorzaakt hebben. In het belang van de menschheid, waartoe ons land, als wij ons niet te zeer vergissen, ook behoort, is het zaak dat deze misdadigers onschadelijk worden gemaakt. Deze eervolle taak hebben de geallieerden, zoodat zij ook direct oorlog voeren voor het Nederlandsch belang bij uitnemendheid, onze onafhankelijkheid, waarmede het onherroepelijk gedaan is, als het Duitsche militairisme wint. Tegen deze misdadigers gaat onze strijd, tegen hen roepen wij den onafhankelijkheidszin van ons volk in het geweer, tegenover hen stellen Raemaker en Giran het Geweten en het Recht, geeselen wij den angst en de kleinzieligheid van de moreel-neutralen en de verachtelijkheid der, onder Pruisische censuur staande, Nederlandsche bladen.

Niet het handhaven der neutraliteit moet ons doel zijn, doch slechts het middel tot het behoud van onze onafhankelijkheid, en eene regeering, die dit niet inziet, moge ons „in veel te zachte termen" een draai om de ooren geven,

---

[1]) In W. 10036.

[2]) In W. 10074.

[3]) Over het proces, dat tegen denzelfden hoofdredacteur, naar aanleiding van een ander artikel, in zijn blad opgenomen, is gevoerd, wordt hier niet nader gesproken. Wie daarvan wil kennis nemen zie o. a. W. 9949, waarin Vonnis van het *Hof te Amsterdam.*

als het oogenblik daar is, dat gekozen zal moeten worden tusschen de Schande en de Eer, dan zullen wij een regeering, die weifelen mocht, zeker niet met „veel te zachte termen" behandelen, doch al onzen invloed aanwenden, dat zij geen minuut langer op de plaats geduld wordt, waar zij nooit had moeten zetelen. Dit beschouwen wij als onzen plicht en wij laten ons daarvan door niets en niemand afbrengen, en allerminst door het gebalk van „De Nieuwe Courant", die in een betoog, dat een schoon licht werpt op de psyche van den Voorzitter van den Nederlandschen Journalistenkring, die dit blad redigeert, „ingrijpen" tegen de pers bestrijdt, na anderhalve kolom gelamenteerd te hebben, dat er geen afdoend middel is om „de Telegraaf" te verbieden!

(Red. „Tel.")

Dit tweede species van het reeds meer geciteerde genus, leidde den Officier van Justitie tot het requisitoir: „dat de beklaagde worde schuldig verklaard aan de feiten, hem bij dagvaarding te laste gelegd, opleverende: het in geval van een oorlog, waarin Nederland niet betrokken is, opzettelijk eenige handeling verrichten, waardoor de onzijdigheid van den staat in gevaar wordt gebracht, en dien tengevolge veroordeeld tot gevangenisstraf voor den tijd van 6 maanden".

De 4de Kamer der Arrondissements Rechtbank te Amsterdam in haar zitting van 14 December 1915 wees in deze zaak het volgende vonnis:

„De Rechtbank . . . . .

Overwegende, dat, daargelaten of overigens in dezen het bewijs van dat feit is geleverd, in elk geval door het onderzoek ter terechtzitting niet is komen vast te staan, dat beklaagde door zijn voorschreven toedoen het bij dagvaarding genoemde gevaar in het leven heeft geroepen;

Overwegende toch, dat niet is gebleken van eenige uitwerking, welke het geïncrimineerde stuk, hetzij dan hier te lande, hetzij over de grenzen zou hebben gehad, terwijl de Rechtbank niet reeds uit den inhoud zelf van het stuk, gelijk

het luidt, de gevolgtrekking heeft kunnen maken, dat het noodzakelijkerwijze de onzijdigheid van den staat in gevaar heeft moeten brengen;

Overwegende, dat beklaagde derhalve behoort te worden vrijgesproken;

Verklaart niet wettig en overtuigend bewezen, het feit aan den beklaagde bij dagvaarding ten laste gelegd;

Gezien art. 216 Srv.

Spreekt den beklaagde vrij van hetgeen hem bij dagvaarding is ten laste gelegd". [1])

Opmerkelijk, dat de vraag van het opzet hier niet is behandeld. Zelfs met geen enkel woord is ervan gerept. Trouwens de vraag, of dergelijke uitingen wel ooit onder art. 100 kunnen vallen, is ook in het geheel niet besproken. Was het bovendien niet voldoende geweest, alleen te zeggen, dat de inhoud van het stuk niet noodzakelijkerwijze gevaar voor de neutraliteit opleverde, en was het noodzakelijk daarbij nog te vermelden, dat niet gebleken was van eenige uitwerking die het stuk had gehad? Wij meenen dat gevaar bestaat, onafhankelijk van de later gebleken uitkomst.

In hooger beroep werd in deze zaak Arrest gewezen door het Gerechtshof te Amsterdam, in de zitting van 31 Mei 1916, aldus luidende:

„Het Hof . . . . .

Overwegende, dat het Hof de in de te laste legging voorkomende woorden: „dat hij . . . . opzettelijk", eene „handeling heeft verricht, waardoor de onzijdigheid van den Nederlandschen staat in gevaar werd gebracht", — met welke woorden niet alleen het te laste gelegde feit wordt gequalificeerd, doch tevens een bestanddeel daarvan wordt uitgedrukt — in denzelfden zin opvat, dien zij hebben in art. 100 Strafr. waaraan zij zijn ontleend;

Overwegende, dat in voormeld artikel onder „eenige

---

[1]) Zie W. 9871.

handeling, waardoor de onzijdigheid van den staat wordt in gevaar gebracht", niet is te verstaan eene handeling, welke ook, waardoor het gevaar ontstaat, dat de Nederlandsche staat in een tusschen andere mogendheden gevoerden oorlog wordt betrokken, doch uitsluitend eene handeling, welke voor den Nederlandschen staat oorlogsgevaar teweeg brengt, doordien zij in strijd is met zijne onzijdigheid, en mitsdien aan eene oorlogvoerende partij reden geeft om de Nederlandsche regeering ter verantwoording te roepen;

Overwegende, dat deze opvatting steun vindt in de M. v. T. tot het meergemelde artikel, uit welke immers blijkt, dat het eerste deel van art. 100 beoogt tegen te gaan het schenden van de onzijdigheid van den Nederlandschen staat — dat wil zeggen — het plegen van daden, met de onzijdigheid van dien staat in strijd;

Overwegende nu, dat door het onderzoek ter terechtzitting wel is komen vast te staan, dat beklaagde ter plaatse, ten tijde, en onder de omstandigheden, als bij de dagvaarding vermeld, opzettelijk in het aldaar nader aangeduide blad van het te Amsterdam verschijnend dagblad „De Telegraaf", waarvan hij de hoofdredacteur was, onder een ingezonden stuk heeft doen opnemen een door hem gesteld onderschrift, waarin de bij dagvaarding vermelde zinnen voorkwamen, doch door die handeling van beklaagde de onzijdigheid van den Nederlandschen staat niet in gevaar werd gebracht;

Overwegende toch, dat de onzijdigheid van den staat naar de beginselen van het volkenrecht, niet medebrengt eenige beperking van de vrijheid dergenen, die zich binnen zijn gebied bevinden in het uiten van hunne gevoelens en meeningen, ook door middel van de drukpers;

Overwegende, dat derhalve de Nederlandsche regeering door eene oorlogvoerende partij niet terecht ter verantwoording kan worden geroepen ter zake van den inhoud van een dagbladartikel, ook al mocht daarin over eene der oorlogvoerende partijen op eene niet waardige wijze de staf worden gebroken;

Overwegende, dat mitsdien niet wettig en overtuigend is

bewezen, hetgeen aan beklaagde bij inleidende dagvaarding is te laste gelegd, en hij daarvan terecht is vrijgesproken;

Gezien de artt. 239, 246 en 247 Strafv.

Bevestigt het beroepen vonnis. [1])

Keurig is te noemen de wijze, waarop in dit Arrest de juridische quaesties zijn aangestipt. Streng volgehouden is het standpunt, dat alleen volkenrechtelijk verboden handelingen door Art. 100 worden gewraakt. Al kunnen we ons met dit standpunt niet vereenigen, toch, vanuit dit gezichtspunt bezien, loopt het geheele betoog logisch en zuiver. Ook is hier de vraag van het opzet gereleveerd.

Op de aangeteekende cassatie werd door den Hoogen Raad in de zitting van 6 November 1916 bij Arrest aldus beslist:

De Hooge Raad, etc., overwegende, dat, waar de gerequireerde van het hem te laste gelegde is vrijgesproken, in de eerste plaats dient te worden onderzocht, of het beroep in cassatie ontvankelijk is; . . . . . .

Overwegende toch, dat zoowel de ruime bewoordingen, waarin voornoemd artikel 100 — voorkomende in den Titel over de misdrijven tegen de veiligheid van den staat — is vervat, als de geschiedenis daarvan een ruime opvatting wettigen;

dat daarbij immers, in het eerste gedeelte van lid 1, niet slechts zijn strafbaar gesteld, het verrichten van handelingen, strijdig met de verplichtingen door het volkenrecht aan den Nederlandschen staat en de personen, die aan zijn gezag zijn onderworpen, opgelegd, indien deze heeft verklaard in een tusschen andere Mogendheden gevoerden oorlog onzijdig te willen blijven, doch al zulke handelingen, welke die onzijdigheid in gevaar brengen, dit is, het gevaar doen ontstaan, dat met die onzijdigheid door een of meer der

---

[1]) Zie W. 9949.

oorlogvoerenden geene rekening wordt gehouden en Nederland zijns ondanks in den oorlog wordt betrokken;

dat nu dit gevaar voorzeker mede aanwezig kan worden geacht, bijaldien handelingen van voornoemde personen in zóó ernstige mate de gevoelens of belangen eener oorlogvoerende mogendheid aantasten, dat deze daarin aanleiding kan vinden om den Nederlandschen staat voor die handelingen aansprakelijk te stellen;

dat blijkens den inhoud der bij de totstandkoming van het artikel gewisselde stukken bij de strafbaarstelling ook ongetwijfeld aan die mogelijkheid is gedacht, zijnde toch eenerzijds in de Memorie van Toelichting betoogd: dat, ook indien de regeering alles doet, wat in haar vermogen is, om de door een particulier gepleegde vijandelijke handelingen te voorkomen, en den bewerker daarvan te straffen, die daad „toch voor den staat gevaarlijk" (blijft) èn wegens de moeilijkheid, die de regeering ondervindt, om ten genoege der oorlogvoerende mogendheden hare onschuld in het licht te stellen, èn wegens de gevaren, waaraan men inmiddels is blootgesteld", terwijl anderzijds in het Voorloopig Verslag op eene, door de minderheid gemaakte opmerking, dat, wanneer de staat zijn plicht doet, die onzijdigheid nimmer door een particulier kan worden in gevaar gebracht, werd geantwoord: „dat juist voor een klein land, als het onze dit gevaar niet zoo geheel denkbeeldig is".

Overwegende, dat voorts niet is aan te nemen, dat, waar de wetgever in art. 100 gedragingen van particulieren, welke hij voor de veiligheid van den staat gevaarlijk achtte, wilde strafbaar stellen, hij zelf die bepaling voor een deel doelloos zou hebben gemaakt, door haar in het eerste gedeelte van lid 1 te beperken tot zoodanige handelingen, welke door het volkenrecht worden gewraakt;

Overwegende, dat de gerequireerde derhalve bij de dagvaarding is te laste gelegd, dat hij op de daarbij omschreven wijze, opzettelijk, het gevaar heeft doen ontstaan, dat een of meer der oorlogvoerende mogendheden de tot dusver erkende onzijdigheid van den Nederlandschen staat niet meer

zou eerbiedigen, en Nederland in den tusschen haar gevoerden oorlog zouden betrekken;

dat echter 's Hofs onderzoek, blijkens de hiervoren weergegeven overwegingen van het bestreden Arrest, over een ander feit heeft geloopen, nl. over het verrichten door den beklaagde eener, met de onzijdigheid van den Nederlandschen staat strijdige, handeling, welke als aan een oorlogvoerende partij gegronde reden gevende om de Nederlandsche regeering ter verantwoording te roepen, voor den Nederlandschen staat oorlogsgevaar deed ontstaan;

dat alzoo 's Hofs uitspraak, als niet berustende op een rechtens niet bewezen zijn van het, den beklaagde in werkelijkheid te laste gelegde of van beklaagde's schuld daaraan, niet is een vrijspraak in den zin van Art. 347 Strv., zoodat het beroep ontvankelijk is.

Overwegende voorts ambtshalve:

dat, gelijk uit het voorgaande volgt, het Hof niet heeft gegeven eene beslissing over het al dan niet bewezene der te laste legging en over gerequireerde's schuld daaraan, waardoor in verband met art. 239 zijn geschonden de artt. 211 en 221 Strv., waartegen Art. 223 van dat wetboek nietigheid bedreigt;

Vernietigt het Arrest van het Gerechtshof te Amsterdam, den 31sten Mei 1916 No. 9640 a. b. in deze zaak gewezen;

Recht doende krachtens art. 106 R. O.,

Verwijst de zaak naar het Gerechtshof te 's Gravenhage, teneinde op het bestaande hooger beroep, opnieuw te worden berecht en afgedaan. [1])

In dit Arrest is dus duidelijk de door ons verdedigde ruime opvatting van Art. 100, 1e eerste gedeelte, voorgestaan. Over deze quaestie, zooals ze hier wordt gesteld, was in de vorige uitspraken geen beslissing gegeven, evenmin als uitdrukkelijk bij vorige vonnissen was beslist over het opzet

---

[1]) Zie W. 10012.

van beklaagde om de neutraliteit in gevaar te brengen.

Over deze beide punten moest dus door het Hof te 's Gravenhage alsnog uitspraak worden gedaan.

In heldere bewoordingen gesteld en duidelijk de punten aanwijzend, waarover het onderzoek diende te loopen, was ook de conclusie van den advokaat-generaal bij den Hoogen Raad, Mr. Ledeboer, waar hij zeide: „Ik kan dan ook het artikel niet anders lezen dan dat daarin — voor zoover thans van belang — wordt strafbaar gesteld, het opzettelijk verrichten eener handeling, waardoor de eerbiediging van den wil van den staat om buiten den oorlog te blijven, in gevaar wordt gebracht.

Ongetwijfeld is de werkingssfeer van het artikel dan zeer ruim, doch ik meen dat uit het zooeven betoogde volgt, dat dit ook zoo moet zijn, om de bedoeling van den wetgever tot haar recht te doen komen. Het gevorderd opzet brengt overigens mede, dat in elk geval moet blijken, dat de dader de bewustheid had, dat zijne handeling bedoeld gevaar medebracht en daardoor worden dus vanzelf reeds zekere beperkingen aangebracht."

Deze laatste zinsnede zou alleen nog iets scherper kunnen worden toegespitst. Beter ware het aldus uitgedrukt: „dat zijne handeling bedoeld gevaar niet alleen medebracht, maar het ook beoogde, althans, dat hij zich bij dat ontstaan van gevaar neerlegde, en dat gevolg heeft aanvaard en goedgekeurd. Ook zou in plaats van „zekere beperkingen" beter gesproken kunnen worden van: een zoo groote beperking, dat het artikel schier nimmer tot eene veroordeeling zal kunnen leiden.

Is nu over deze punten door het Hof te 's-Gravenhage inderdaad een beslissing gegeven?

Men hoore naar het Arrest van 14 Maart 1917:

Het Hof . . . . .

Overwegende, dat door beklaagde voor het Hof wel is betoogd en voor hem is gepleit, dat hij, door het doen

opnemen van dat onderschrift in het door hem geredigeerd dagblad geene handeling heeft verricht, waardoor de onzijdigheid van den Nederlandschen staat werd in gevaar gebracht, en dat in elk geval hij met het doen opnemen van het onderschrift niet het opzet heeft gehad die onzijdigheid in gevaar te brengen, maar ten onrechte:

Overwegende toch, dat het als redactioneele aanteekening in een der organen van de groote dagbladpers publiceeren van dat onderschrift, waarin blijkens den inhoud daarvan, zoowel als blijkens beklaagde's boven aangehaalde erkentenis de hoogste militaire autoriteiten van het Duitsche Rijk „gewetenlooze schurken" worden genoemd en „misdadigers", die „onschadelijk gemaakt" moeten worden, in tijdsomstandigheden als door beklaagde hierboven erkend, in Duitschland gereedelijk verklaarbare ergernis en wrevel kon wekken, niet alleen om den beleedigenden toon, waarop aldus werd geschreven, over hen, op wie die woorden betrekking hadden, maar ook om den tegen dat land bij het Nederlandsche publiek stemming makenden invloed, die van zulke taal, in zulk een blad, verwacht kan worden uit te gaan;

Overwegende, dat daarom zeker nog wel niet als gevolg enkel en alleen reeds hiervan, ook destijds niet, van de zijde van het genoemd land, op redelijke gronden eenige oorlogsdaad tegen Nederland te wachten was, maar dat bij de onzekerheid, ook toen, omtrent den verderen loop van den oorlog, en omtrent de ontwikkeling van de volkenrechtelijke opvattingen dier oorlogvoerende mogendheid, aan het opwekken van zoodanige ergernis en wrevel in dit opzicht toch niet alle beteekenis kon worden ontzegd, en de kans dat dit, zij het niet alleen en op zichzelf, dan toch in verband met andere omstandigheden of gebeurtenissen had kunnen meewerken tot het ontstaan van diplomatieke moeilijkheden, voor een klein land als Nederland in tijdsomstandigheden als voornoemd allicht spoedig van den meest ernstigen aard, naar 's Hofs oordeel, ook toen ter tijde geenszins denkbeeldig was te achten;

Overwegende, dat schending van de onzijdigheid van den

Nederlandschen staat of eenige andere, die onzijdigheid niet eerbiedigende handeling eener vreemde mogendheid dus is geweest een, zoo ook niet rechtstreeks daarvan te verwachten, niettemin toch mogelijk niet alleen, maar ook voorzienbaar gevolg van het doen opnemen van beklaagde's onderschrift in meergenoemd avondblad van „de Telegraaf", en waar, dat onderschrift eenmaal opgenomen zijnde, het keeren van dat gevolg niet of althans niet zeker meer stond in de macht van beklaagde, beklaagde door het doen opnemen van dat onderschrift ook moet gezegd worden voor die onzijdigheid zoo niet een dreigend, dan toch eenig gevaar te hebben doen ontstaan;

Overwegende verder, dat het door beklaagdes aangehaalde erkentenis bewezen feit, dat hij was hoofdredacteur van voornoemd dagblad, voldoende aanwijzing oplevert voor de gevolgtrekking, dat hij ook dit alles wel heeft begrepen en daarom door voormelde bewijsmiddelen mede is bewezen, dat beklaagde het doen opnemen van dat onderschrift ook met het bij de inleidende dagvaarding gestelde opzet heeft verricht;

Overwegende, dat beklaagde alzoo met vernietiging van het hem vrijsprekende vonnis, waarvan hooger beroep, aan het hem te laste gelegde feit, met dien verstande als hierboven overwogen, alsnog moet worden schuldig verklaard;

Overwegende, dat dit feit moet worden gequalificeerd als: „in geval van een oorlog, waarin Nederland niet betrokken is, opzettelijk eene handeling verrichten, waardoor de onzijdigheid van den staat wordt in gevaar gebracht."

Toepassende Art. 100 aanhef en 1e Str.,

Gelet op Art. 239, in verband met Art. 214 en op art. 247 Strv.;

Recht doende op het Hooger Beroep;

Vernietigt het vonnis, waarvan is geappelleerd;

En, opnieuw recht doende:

Verklaart den beklaagde schuldig aan het hierboven bewezen verklaarde en gequalificeerde misdrijf;

Veroordeelt den beklaagde te dezer zake tot gevangenisstraf voor den tijd van drie maanden. [1])

Met groote nauwkeurigheid is in dit Arrest ernaar gestreefd, de beteekenis van „gevaar voor de onzijdigheid" te definieeren.

O.i. volkomen terecht. We zouden met het Hof meenen, dat er voldoende grond bestaat, een dergelijke handeling te beschouwen als gevaar opleverende voor de schending der neutraliteit. Immers, waar gevaar is: „de kans op een ongewenscht gevolg", en het in gevaar brengen is: „het op zoodanige wijze veranderen van de gegevens in de buitenwereld, dat daardoor de kans op een ongewenscht daaruit voortvloeiend gevolg, volgens menschelijk oordeel ontstaat of vermeerderd wordt", daar kan veilig worden aangenomen, dat de handeling van beklaagde een dergelijk gevaar heeft in het leven geroepen.

Onjuist is echter naar het ons voorkomt, de vraag van het opzet behandeld.

Uit het feit, dat de Heer Schröder hoofdredacteur was, kan nog geenszins de conclusie worden getrokken, dat hij zal begrijpen, dat het Hof te 's-Gravenhage (in tegenstelling met het Hof te Amsterdam en de Rechtbank aldaar) zijn handeling zal beschouwen als gevaar opleverend voor de neutraliteit, en dat hij dus dat gevoelen behoort te deelen.

Met wat hier wordt gezegd, is het opzet geenszins bewezen, zelfs is in het geheel niet de mogelijkheid bewezen, dat hij zich dat gevolg van zijn handeling heeft kunnen voorstellen.

Prof. Simons [2]) wijst er dan ook op, dat beklaagde zeer goed zonder bewustzijn van die mogelijkheid heeft kunnen handelen, en dat, indien dat mogelijkheidsbewustzijn wel bestond, de beklaagde nog hoogstens met „voorwaardelijk opzet" heeft gehandeld.

---

[1]) Zie W. 10072.
[2]) Zie W. 10072.

Volgens Prof. van Hamel [1]) moet dan beklaagde niet alleen die mogelijkheid zich hebben voorgesteld, maar dat gevolg hebben gebillijkt, zich daarbij neergelegd, zich door de voorstelling van de zekerheid van het gevolg niet van zijn handeling hebben laten afhouden.

Hiervan is niets gebleken of bewezen. We gelooven ook trouwens, dat in gevallen als deze, dit opzet totaal onbewijsbaar zou zijn.

Immers met Prof. van Hamel Jr. [2]) dunkt ons, dat in gevallen, als hier genoemd, de schrijver elk duidelijk inzicht miste, dat het land daardoor in moeilijkheden zou kunnen komen.

„De scribenten" zegt hij, „hebben zeker juist geschreven zooals ze deden, in de meening, dat Nederland immers ook internationaal een vrij land is, en hunne uitlatingen wel kras, maar niet te kras waren. Iets anders zou het worden, wanneer zij verklaarden of dachten „ik wil dit publiceeren, kome er, wat er van komen mocht, — desnoods oorlog".

Het is dan ook te hopen, dat de tegen dit arrest aangeteekende cassatie moge slagen, want dat de Heer Schröder op grond van dit feit, met een beroep op art. 100, 1e. eerste gedeelte zou kunnen worden veroordeeld, lijkt ons niet mogelijk. [3])

In alle dagbladen zijn beschouwingen verschenen over dit geruchtmakend proces. Alom ontbrak het niet aan critiek en verbitterde aanvallen tegen de uitspraken, die in deze zaak zijn gevallen.

In het Weekblad van het Recht [4]) heeft Mr. Simons

---

[1]) Inleiding tot de studie van het Nederlandsche Strafrecht. Haarlem—'s Gravenhage, 1913, pag. 348.

[2]) l.l. pag. 451.

[3]) Bij het ter perse gaan van dit werk vermelden juist de dagbladen de vrijspraak van den Heer Schröder door het hof te 's Hertogenbosch in de zitting van 15 October, naar welk Hof de zaak na geslaagde cassatie door den Hoogen Raad was verwezen. De voor de vrijspraak aangevoerde gronden zijn o.i. niet juist en onvolledig.

[4]) Zie W. 10072.

zich onbewimpeld doen kennen als tegenstander der door onze jurisprudentie gehuldigde opvatting.

Hij schrijft letterlijk: „Het geschrijf van den beklaagde in deze strafzaak had nooit in het minst mijne sympathie, wekte, voor zoover ik er kennis van nam, meestentijds ergernis en afkeuring".

Deze uitspraak kunnen we geheel tot de onze maken.

„Bij de beoordeeling echter", vervolgt hij, „van het nu tegen hem gewezen arrest, mogen motieven van sympathie of antipathie niet wegen. Ik betreur de gegeven beslissing, omdat zij de mogelijkheid opent voor uiterst bedenkelijke toepassingen van eene door hare vaagheid gekenmerkte strafbepaling, en het is mijne vaste overtuiging, dat de door het Hof te 's Gravenhage gewezen uitspraak rechtskundig moeilijk verdedigbaar is. Persoonlijk acht ik haar zeer stellig onjuist".

Keert deze Utrechtsche Hoogleeraar zich nog slechts tegen de gewezen arresten, veel verder gaat in zijn critiek Mr. J. A. Levy, die in de „Telegraaf" [1]) een reeks artikelen deed verschijnen onder den titel „Strafrecht en Volksovertuiging" teneinde te betoogen, dat heel het optreden tegen den Heer Schröder ongewenscht was en gevaarlijk voor de vrijheid van drukpers.

Hij zegt o.a.: „meer dan ooit, vestigt eene meeningsuiting in dit blad van zijnen hoofdredacteur de aandacht van ons volk op zijn allereerste, allerhoogste en meest eerbiedwaardige vrijheid, die van drukpers niet alleen, zelfs niet hoofdzakelijk, maar van gedachtewisseling in het gemeen."

Ook Mr. Levy wijst op het onbewezene van het opzet, terwijl hij bovendien den Hoogen Raad verwijt, dat deze in twee arresten twee verschillende beteekenissen aan „gevaar" toekent. Hierop wijst ook Mr. Simons. [2])

Voorts richt het betoog zich hoofdzakelijk tegen de door ons, in overeenstemming met Mr. van Hamel verdedigde ruime opvatting van Art. 100 1e. eerste gedeelte, waartegenover hij

[1]) Zie het nummer van 2, 3 en 4 April 1917, Avondblad, 3de blad.

[2]) Zie W. 10012.

zegt: „er zijn handelingen van particulieren, die door het volkenrecht niet worden gewraakt, niettegenstaande de onzijdigheid van den staat met die handelingen in botsing kan komen".

Na verschillende volkenrechtelijke uitspraken te hebben geciteerd. komt hij tot de conclusie, dat er handelingen zijn, die volkenrechtelijk aan particulieren òf geheel òf in dezer voege vrijstaan, dat zij persoonlijk de gevolgen daarvan af te wachten hebben, zonder dat de onzijdigheid van hun staat daarbij betrokken of daardoor gedeerd wordt."

Dit nu kan aan genoemden schrijver ten volle worden toegegeven. Ware dan ook in deze quaestie alleen het volkenrecht beslissend, zoo volstond deze uitspraak geheel.

Maar vergeten wordt door hem, dat het volkenrecht in den laatsten tijd niet is gebleken te zijn een stok, waarop men kan steunen, aangezien toch niet met wat het al of niet toestaat wordt gerekend, en dat bovendien de practijk aan de theorie moet te hulp komen, om te doen zien, welke handelingen de kans doen ontstaan, dat Nederland zijns ondanks in den oorlog wordt betrokken (waarbij dan zal moeten bedacht worden, dat toch al die handelingen nog niet kunnen worden gestraft, bv. omdat ze als postulaat eener vrije drukpers moeten worden getolereerd).

Daarbij komt nog, dat Mr. Levy, ten onrechte, een handelwijze als van den Heer Schröder op één lijn stelt bv. met die van iemand, die handel drijft op het krijgstooneel.

Dat zoo iemand geheel op eigen risico handelt, spreekt vanzelf, en dat de onzijdigheid van zijn land daardoor ongemoeid blijft, is licht verstaanbaar.

Maar, dat iemand, die hoofdredacteur van één der grootste dagbladen van Nederland is, aan de hoogste legerautoriteiten van Duitschland een aantal beleedigingen toevoegt in zijn blad, dat door duizenden wordt gelezen, is een daad, die heel wat minder op zichzelf staat, en waarbij het licht mogelijk is, dat de beleedigde partij hem niet op eigen risico laat handelen, maar wel degelijk het geheele volk, waartoe zoo'n scribent behoort, er in betrekt, door het niet langer als neutraal te erkennen.

Zoo spreekt het dan ook schier vanzelf, dat de schrijver van deze artikelen de opmerking moet maken, dat het volkenrecht niet de vraag beslist „of de meeningsuiting van een particulier de onzijdigheid van zijn staat in gevaar brengen kan". Het volkenrecht is in dezen onvoldoende kenbron.

Tot welke conclusie brengen ons dan nu de beschouwingen in dit Hoofdstuk gemaakt?

1°. Wat art. 100, 1e, eerste gedeelte betreft, is het gebleken, dat het alleen hulp biedt in gevallen, waarin duidelijk bewijsbaar is het opzet, de neutraliteit in gevaar te brengen. In alle andere gevallen, — waartoe dus o.a. de zooeven behandelde misdadige drukpersuiting behoort —, kan het door het onbewijsbare van het opzet, geen practisch effect opleveren.

2°. Alle uitingen van sympathie en antipathie, één der oorlogvoerende partijen betreffende, dienen straffeloos gelaten te worden, mits zij gesteld zijn in gepaste termen, zonder beleediging van de partij tegenover welke men die antipathie uitspreekt, en zonder het opzet, de neutraliteit in gevaar te brengen.

Deze straffeloosheid zal deels geeischt worden door de vrijheid van drukpers, die ook van ingezetenen van een neutralen staat voldoende gewaarborgd dient te blijven, deels doordat het practisch onmogelijk zal zijn dergelijke uitingen te verbieden, daar deze even goed in bedekte termen als in ronde woorden kunnen worden gedaan.

3°. Tal van handelingen, die gevaar opleveren voor de neutraliteit, zonder dat het volkenrecht ze verbiedt, moeten tot op heden straffeloos blijven, omdat Art. 100, 1e, eerste gedeelte, een onbewijsbaar opzet vordert.

4°. De moeilijkheid, die daardoor ontstaat, kan worden opgelost, deels door heil te verwachten van Art. 100, 1e, tweede gedeelte, deels door in geheel andere richting eene oplossing te zoeken.

Welke richting dat is, zal in ons laatste Hoofdstuk worden besproken.

HOOFDSTUK IV.

DE MAATREGELEN TOT HANDHAVING ONZER NEUTRALITEIT.

Na de uiteenzetting van de beteekenis van Art. 100, 1e, eerste gedeelte, en zijn practische waarde voor het afwenden van gevaren, die onze neutraliteit zouden kunnen bedreigen, worde in dit laatste gedeelte van ons betoog een onderzoek ingesteld naar de verdere maatregelen, welke onze wetgeving kent, om die neutraliteit te handhaven.

Vervolgens zal een vergelijking met buitenlandsche wetgevingen moeten gemaakt worden, teneinde te kunnen zien, of ook aanvulling der in onze wetgeving bestaande bepalingen gewenscht is.

Behalve het straks genoemde en uitvoerig besproken, bijna onbruikbare Art 100, 1e, eerste gedeelte, komt ten onzent in aanmerking het tweede gedeelte van dat Art. 100, 1e, aldus luidend: „of hij, die eenig bizonder voorschrift tot handhaving der onzijdigheid van regeeringswege gegeven en bekend gemaakt, opzettelijk overtreedt".

Behalve allerlei bepalingen, uitgevaardigd met het oog op den staat van oorlog of beleg, (waarvan straks nog met een enkel woord zal worden gewag gemaakt), worden hiermede hoofdzakelijk bedoeld de *neutraliteitsproclamaties*.

Deze neutraliteitsproclamaties dienen, om algemeene wenken te geven, naar welke zoowel de oorlogvoerenden als de onderdanen van het neutrale land zich zullen hebben te gedragen.

Mr. L. Carsten in zijn proefschrift [1]) noemt 9 door Nederland in dezen oorlog uitgevaardigde neutraliteitsproclamaties, te weten: die van 30 Juli 1914 (Staatscourant No. 176) betreffende den oorlog tusschen Oostenrijk-Hongarije en Servie; die van 4 Augustus 1914 (Stct. No. 180**) betreffende den oorlog tusschen Rusland, Frankrijk, Servië en Duitschland, Oostenrijk; die van 6 Augustus 1914 (Stct. No. 182*) betreffende den oorlog tusschen Engeland en Duitschland en tusschen België en Duitschland; die van 27 Augustus 1914 (Stct. No. 200) betreffende den oorlog tusschen Duitschland en Japan; die van 8 November 1914 (Stct. No. 263A) betreffende den oorlog tusschen Frankrijk, Engeland, Rusland en Turkije; die van 29 Mei 1915 (Stct. No. 123) betreffende den oorlog tusschen Italië en Oostenrijk-Hongarije; die van 27 Augustus 1915 (Stct. No. 198) betreffende den oorlog tusschen Italië en Turkije; die van 27 October 1915 (Stct. No. 251) betreffende den oorlog tusschen Bulgarije en Servië Rusland, Frankrijk, Engeland, en die van 17 Maart 1916 (Stct. No. 66) betreffende den oorlog tusschen Duitschland en Portugal.

De voornaamste bron dezer onzijdigheids-proclamaties is gelegen in de twee onzijdigheids-tractaten der 2de Vredesconferentie 1907, en wel: „het Verdrag nopens de rechten en verplichtingen der onzijdige Mogendheden en personen in geval van oorlog te land" (Staatsblad 1910 No. 73, pag. 151 e. v.) en „Het Verdrag nopens de rechten en verplichtingen der onzijdige Mogendheden in geval van zeeoorlog" (Staatsblad No. 73, pag. 321 e. v.). De inhoud van al deze proclamaties luidt, (behoudens een kleine afwijking in het 1e, ten behoeve van Servië, dat geen marine heeft) aldus:

Art. 1: Binnen het rechtsgebied van den staat, omvattende het grondgebied van het Koninkrijk in Europa, benevens de koloniën en bezittingen in andere werelddeelen, worden geenerlei vijandelijkheden toegelaten, noch mag dat gebied als basis voor vijandelijke operaties worden gebruikt.

[1]) Maatregelen ter handhaving onzer onzijdigheid in den huidigen oorlog; 's Gravenhage, 1916.

Art. 2: Noch bezetting van eenig deel van het rechtsgebied van den staat door een oorlogvoerende, noch het doortrekken van dit gebied te land door, tot één der oorlogvoerenden behoorende, troepen of convooien van munitie of levensmiddelen wordt toegelaten, noch het doortrekken van het binnen de territoriale wateren gelegen Nederlandsche watergebied door oorlogschepen of daarmede gelijkgestelde vaartuigen der oorlogvoerenden.

Art. 3: Troepen of militairen, behoorende tot of bestemd voor de oorlogvoerenden, komende binnen het gebied van den staat te land, worden onmiddellijk ontwapend, en tot het einde van den oorlog geïnterneerd.

Oorlogschepen of daarmede gelijkgestelde vaartuigen van een oorlogvoerende, welke handelen in strijd met de voorschriften van Art. 2, 4 of 7, mogen voor het einde van den oorlog dat gebied niet verlaten.

Art. 4: Oorlogschepen of daarmede gelijkgestelde vaartuigen van een oorlogvoerende zullen niet binnen het rechtsgebied van den staat worden toegelaten.

Art. 5: Het bepaalde in het vorige artikel is niet van toepassing op:

1°. oorlogschepen, of daarmede gelijkgestelde vaartuigen van een oorlogvoerende, welke wegens averij of wegens de gesteldheid der zee genoodzaakt zijn één der havens of reeden van den staat binnen te loopen. Deze schepen zullen weder moeten vertrekken zoodra de omstandigheden, welke het binnenloopen noodzakelijk maakten, hebben opgehouden te bestaan;

2°. oorlogschepen, of daarmede gelijkgestelde vaartuigen van een oorlogvoerende, welke binnen het rechtsgebied van de koloniën en bezittingen in andere werelddeelen een haven of reede aandoen, uitsluitend met het doel, om hunnen voorraad levensmiddelen of brandstof aan te vullen. Deze schepen zullen weder moeten vertrekken, zoodra de omstandigheden, welke het binnenloopen noodzakelijk maakten, hebben opgehouden te bestaan, met dien verstande, dat zij in geen geval langer dan 24 uren in die haven of op die reede mogen verblijven

3°. oorlogschepen, of daarmede gelijkgestelde vaartuigen van een oorlogvoerende, welke uitsluitend gebezigd worden voor een godsdienstige, wetenschappelijke of menschlievende zending.

Art. 6. Oorlogschepen, of daarmede gelijkgestelde vaartuigen van een oorlogvoerende, mogen in de havens en op de reeden van den staat hunne averijen slechts in zooverre herstellen als voor de veiligheid van de vaart onmisbaar is, en mogen niet op eenigerlei wijze hunne strijdkracht vermeerderen.

Art. 7. Oorlogschepen, of daarmede gelijkgestelde vaartuigen van een oorlogvoerende, welke zich bij het uitbreken van den oorlog binnen het rechtsgebied van den staat mochten bevinden, zijn gehouden te vertrekken binnen 24 uren na de afkondiging dezer bepalingen.

Art. 8. Indien oorlogschepen, of daarmede gelijkgestelde vaartuigen van tegen elkander oorlogvoerende partijen, zich gelijktijdig onder de omstandigheden, bedoeld in Art. 5, in een zelfde werelddeel binnen het rechtsgebied van den staat bevinden, moeten er tenminste 24 uren verloopen tusschen het vertrek van aan elkander vijandige schepen. De orde van vertrek wordt, behoudens bizondere omstandigheden, bepaald door de orde van aankomst.

Een oorlogschip, of een daarmede gelijkgesteld vaartuig van één der oorlogvoerende partijen, kan het rechtsgebied van den staat niet verlaten, binnen 24 uren na het vertrek van een handelsvaartuig, dat de vlag van zijn tegenpartij voert.

Art. 9. Oorlogschepen, of daarmede gelijkgestelde vaartuigen van een oorlogvoerende, genoemd in Art. 5 en Art. 7, mogen zich in de havens en op de reeden van den staat niet verder van levensmiddelen voorzien dan om hunnen voorraad aan te vullen tot hunnen normalen voorraad in vredestijd.

Evenzeer mogen zij geen brandstof innemen, dan tot een hoeveelheid, noodig om, met inbegrip van den nog aan boord aanwezigen voorraad, de naaste haven van hun eigen land te bereiken.

Eenzelfde schip mag niet wederom van brandstof voorzien worden, dan nadat ten minste drie maanden sedert een vroegere aanvulling binnen het rechtsgebied van den staat zijn verstreken.

Art. 10. Een prijs mag in het rechtsgebied van den staat alleen worden binnengebracht wegens onzeewaardigheid, slechte gesteldheid der zee, gebrek aan brandstof of aan levensmiddelen.

Zij moet weder vertrekken, zoodra de oorzaak, die het binnenloopen heeft gerechtvaardigd, is vervallen.

Indien zij zulks niet doet, zal haar het bevel kenbaar gemaakt worden om onmiddellijk te vertrekken; in geval zij daaraan geen gevolg geeft, zal gebruik gemaakt worden van de middelen, die beschikbaar zijn om den prijs met hare officieren en hare bemanning vrij te laten en de bemanning, door den prijsmaker aan boord geplaatst, te interneeren.

Art. 11. Het is verboden binnen het rechtsgebied van den staat ten behoeve der oorlogvoerenden, strijderscorpsen te vormen of aanwervingsbureaux te openen.

Art. 12. Het is verboden binnen het rechtsgebied van den staat op oorlogschepen of daarmede gelijkgestelde vaartuigen van een oorlogvoerende, dienst te nemen.

Art. 13. Het is verboden binnen het rechtsgebied van den staat ten behoeve van een oorlogvoerende, vaartuigen voor militaire doeleinden bestemd, uit te rusten, te bewapenen of te bemannen, of zoodanige vaartuigen aan een oorlogvoerende toe te voeren of te verschaffen.

Art. 14. Het is verboden binnen het rechtsgebied van den staat, aan oorlogschepen of daarmede gelijkgestelde vaartuigen van een oorlogvoerende, wapenen of munitiën te verstrekken, alsook om hun op eenigerlei wijze behulpzaam te zijn in de vermeerdering hunner bemanning of uitrusting.

Art. 15. Het is verboden binnen het rechtsgebied van den staat, zonder voorafgaande machtiging der bevoegde autoriteiten ter plaatse, aan oorlogschepen of daarmede gelijkgestelde vaartuigen van een oorlogvoerende, herstel-

lingen aan te brengen en levensmiddelen of brandstoffen te verstrekken.

Art. 16. Het is verboden binnen het rechtsgebied van den staat mede te werken tot het onttakelen of herstellen van prijzen, behalve voor zooveel noodig om ze zeewaardig te maken, zoomede prijzen of prijsgoederen te koopen, in ruil of ten geschenke aan te nemen of in bewaring te hebben.

Art. 17. Onder het rechtsgebied van den staat is mede begrepen de kustzee tot op een afstand van 3 zeemijlen van 60 in den breedtegraad, gerekend van de laagwaterlijn. Voor zooveel de baaien aangaat, wordt die afstand van 3 zeemijlen gemeten van een rechte lijn, dwars door de baai getrokken zoo dicht mogelijk bij den ingang op het eerste punt, waar de opening der baai geen 10 zeemijlen van 60 in den breedtegraad te boven gaat.

Art. 18. Verder wordt de aandacht gevestigd op de artt. 100, onder 1e en 205 van het Wetboek van Strafrecht; „Indisch Staatsblad" 1905 No. 62; art. 7, onder 4e, der wet op het Nederlanderschap en ingezetenschap (Nederlandsch Staatsblad 1892 No. 268; 1910 No. 216); art. 2 No. 3 van de wet op het Nederlandsch onderdaanschap (Nederl. Staatsblad 1910 No. 55; Indisch Staatsblad 1910 No. 296); de artt. 54 en 55 van het Surinaamsch Wetboek van Strafrecht; de artt. 54 en 55 van het Curaçaosche Wetboek van Strafrecht.

Mede wordt de aandacht van scheepsbevelhebbers, reeders en inladers gevestigd op het gevaar en de nadeelen, waaraan zij zich zouden blootstellen door werkelijke blokkade der oorlogvoerenden niet te eerbiedigen, dan wel oorlogscontrabande of militaire depêches (tenzij in den regelmatigen postdienst) voor de oorlogvoerenden te vervoeren, of andere transportdiensten voor hen te verrichten.

Zij, die zich aan zoodanige handelingen zouden schuldig maken, zouden aan alle daaruit voortvloeiende gevolgen onderworpen blijven, zonder te dien aanzien op eenige bescherming of tusschenkomst van de Nederlandsche Regeering aanspraak te kunnen maken.

Naast deze neutraliteitsproclamaties komen, wat Art. 100, 1e, tweede gedeelte betreft, nog in aanmerking:

1°. de aanschrijving van den Minister van Oorlog, krachtens Koninklijke machtiging, houdende „regelen omtrent de interneering van oorlogvoerenden en verpleegde gewonden" van 8 Augustus 1914 (Stsct. No. 185).

2°. Het K. B. van 30 Juli 1914 (Stbl. 332) tot tijdelijke buitenwerkingstelling van het K. B. van 30 October 1909 (Stbl. 351) „houdende vaststelling van nieuwe regelen ten aanzien van de toelating van oorlogschepen van vreemde mogendheden in de Nederlandsche territoriale wateren en het daarbinnen gelegen Nederlandsch watergebied."

3°. Het Bericht aan Zeevarenden van 1 Augustus 1914, uitgaande van den Minister van Marine, dat ingesteld is de dienst, bedoeld in het K. B. van 7 Februari 1912 (Stbl. 53a) „houdende bepalingen betreffende het binnenvaren of uitvaren van Nederlandsche havens en zeegaten".

4°. Het K. B. van 3 Augustus 1914 (Stbl. 354), „betreffende het verbod tot het overschrijden van de landsgrenzen door de luchtvaarders, niet behoorende tot de Nederlandsche land- of zeemacht".

5°. Bekendmaking van den Minister van Oorlog van 5 Augustus 1914 (Stct. 181***), „dat het gebruik, binnen het rijk, van installatiën voor draadlooze telegrafie, zoowel te land als op particuliere schepen, tot nader order verboden is".

Behalve deze bizondere bepalingen, komen in ons Wetboek van Strafrecht enkele strafbedreigingen voor, die voor ons onderwerp van belang zijn, te weten:

Art. 117. Opzettelijke beleediging, een regeerend vorst of ander hoofd van een bevrienden staat aangedaan, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vier jaren, of geldboete van ten hoogste driehonderd gulden.

Art. 118. Opzettelijke beleediging, eenen vertegenwoordiger van eene buitenlandsche mogendheid bij de Nederlandsche regeering, in zijne hoedanigheid aangedaan, wordt

gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vier jaren of geldboete van ten hoogste driehonderd gulden.

Art. 119. Hij, die een geschrift of afbeelding, waarin eene beleediging voorkomt voor een regeerend vorst of ander hoofd van een bevrienden staat of voor een vertegenwoordiger van eene buitenlandsche mogendheid bij de Nederlandsche regeering in zijne hoedanigheid, met het oogmerk om aan den beleedigenden inhoud ruchtbaarheid te geven, of de ruchtbaarheid daarvan te vermeerderen, verspreidt, openlijk ten toon stelt of aanslaat, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes maanden of geldboete van ten hoogste driehonderd gulden.

Indien de schuldige het misdrijf in zijn beroep begaat en er, tijdens het plegen van het misdrijf, nog geen twee jaren zijn verloopen, sedert eene vroegere veroordeeling van den schuldige wegens gelijk misdrijf onherroepelijk is geworden, kan hij van de uitoefening van dat beroep worden ontzet.

Art. 97. Hij, die met een buitenlandsche mogendheid in verstandhouding treedt, met het oogmerk, om haar tot het plegen van vijandelijkheden, of het voeren van een oorlog tegen den staat te bewegen, haar in het daartoe opgevatte voornemen te versterken, haar daarbij hulp toe te zeggen of bij de voorbereiding hulp te verleenen, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren.

Indien de vijandelijkheden worden gepleegd, of de oorlog uitbreekt, wordt levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste 20 jaren opgelegd. [1])

Hoe staan de buitenlandsche wetgevingen tegenover handelingen van particulieren, die den vrede of de neutraliteit zouden kunnen in gevaar brengen? Hoe heeft men daar de moeilijkheid op dit punt trachten te overwinnen?

Het *Pruisische* landrecht bestraft schending van het volkenrecht tegenover vreemde staten en beleediging van onder-

[1]) Andere artikelen, die schending der neutraliteit willen voorkomen, als bijv. de artt. 205, 405 en 409, blijven, als geen verband houdende met de periodieke pers, noodzakelijkerwijs hier buiten bespreking.

danen van een vreemd land, ook zelfs buitenlands gepleegd, voorzoover de eigen onderdanen daardoor aan het gevaar blootgesteld worden, dat door den vreemden staat repressaille-maatregelen genomen worden.

Het *Beiersche* Strafwetboek van 1813, strafte het opzettelijk verrichten van handelingen, die ingaan tegen de met andere staten gesloten tractaten; terwijl het Ontwerp van 1822 straf bedreigt tegen: „wie de regeering, overheid of de inrichting van buitenlandsche staten, met welke vreedzame betrekkingen bestaan, in openlijke gesprekken, in het openbaar verspreide geschriften of afbeeldingen, door spot, laster, valsche beschuldigingen of eenig ander middel zoodanig bejegent, dat tegen dergelijke staten of regeeringen bij de onderdanen van het eigen of een ander land, verachting, haat of vijandelijke gezindheid gewekt of in stand gehouden wordt".

In *Frankrijk* bestaat een strafbepaling tegen hem, „die door vijandige, door de regeering niet goedgekeurde handelingen, den staat aan eene oorlogsverklaring blootstelt, of door handelingen, die de regeering heeft goedgekeurd, repressaille-maatregelen tegen de onderdanen van den Franschen staat in het leven roept".

Hannover verklaarde strafbaar: schending der met andere mogendheden gesloten staatsverdragen, die onmiddellijk beoogen de instandhouding der inwendige rust of des uitwendigen vredes, alsook schending der neutraliteitsbetrekkingen.

De *Italiaansche* wetgeving keert zich tegen hem, „die door aanwerving van troepen of andere, door de regeering niet goedgekeurde vijandige handelingen binnen- of buitenlands, den staat blootstelt aan het gevaar voor oorlog of repressaille-maatregelen", of ten slotte tegen „elke storing der vriendschappelijke betrekkingen tusschen de Italiaansche regeering en eene buitenlandsche".

Luxemburg en *België* stellen hem strafbaar, die den staat blootstelt, „à des hostilités de la part d'une puissance étrangère", terwijl België de strafbaarstelling van „elken moedwilligen schriftelijken aanval op het gezag van vreemde staats-

hoofden" heeft opgenomen in de Wet van 20 December 1852, en bij Wet van 12 Maart 1858 „aanslagen en samenspanningen tegen buitenlandsche regeeringen of ondernemingen om die regeeringsvormen te veranderen" door strafrechtelijk verbod poogde tegen te gaan.

Van groot belang in deze materie zijn vooral de Noorsche, de Oostenrijksche en de Zwitsersche strafwetgeving.

In art. 220 van het Vorentwurf zu einem *Schweizerischen* Strafgesetzbuche (1908) wordt gezegd: „Wer ein befreundetes Volk, sein Oberhaupt, seine regierung, seine Gesandten durch Wort oder Tat beschimpft, wird auf Antrag der Regierung dieses Volkes mit Gefängnis oder mit Busse bestraft".

In § 95 van het *Noorsche* Wetboek van Strafrecht van 1901 treft men deze bepaling aan: „Hij, die de vreedzame verhouding tot een ander land in gevaar brengt door openlijk te hoonen of op te hitsen tot haat tegen Noorwegen, of de regeering van Noorwegen, of tegen een ander land, of deszelfs regeering, of, zonder aanwijsbaren grondslag, toe te schrijven aan eenige regeering onrechtvaardige of schandelijke handelingen, of die daartoe medewerkt, wordt gestraft met geldboete of met hechtenis of gevangenisstraf van ten hoogste een jaar". [1])

Slechts kort echter heeft dit artikel bestaan. Bij Wet van 5 Juni 1909 werd het ingetrokken en vervangen door deze veel minder zeggende bepaling: „Hij, die binnen het rijk openlijk de vlag of het wapen hoont of daartoe medewerkt, wordt gestraft met geldboete, met hechtenis of gevangenisstraf van ten hoogste 6 maanden."

De geschiedenis dezer wijziging doet duidelijk verstaan, welke groote en eigenaardige moeilijkheden aan de handhaving van de eerst vastgestelde strafbedreiging zijn ver-

[1]) De beteekenis van het, in den oorspronkelijken tekst gebezigde woord „offentlig" wordt in § 7 sub 2 van het Wetboek aldus omschreven, dat daaronder valt de handeling, die wordt bedreven door uitgifte van een gedrukt stuk of in tegenwoordigheid van een grooter aantal personen, of onder zulke omstandigheden, dat zij gemakkelijk kan worden waargenomen van een openbare plaats of wordt waargenomen door iemand, die daar of in de nabijheid zich bevindt.

bonden. In het najaar van 1906, werd, in verband met eerstgemelde bepaling, door de justitie eene vervolging begonnen met inbeslagneming van eenige Russische agitatie-geschriften in eene drukkerij te Vardó. Het tegen dezen maatregel door den eigenaar der drukkerij ingestelde beroep, werd verworpen op grond van de overweging, dat het voor de toepassing voldoende was, indien een geschrift een inhoud had, welke aannemelijk maakt, dat er sprake kan zijn van straf of verbeurdverklaring. De daarop voortgezette vervolging leidde in het voorjaar van 1907 tot toewijzing van den eisch van verbeurdverklaring.

Het gerecht bleek eenstemmig van oordeel, dat § 95 van het strafwetboek toepasselijk was op een verrichting, die bestaat in het hoonen van een vreemde regeering in de oogen van haar eigen burgers of in het ophitsen van de burgers van een vreemden staat tot haat jegens diens regeering.

Voorts achtte de meerderheid der leden het voldoende, voor de toepassing, dat de verrichting geschikt was om *in abstracto* de vreedzame verhouding tusschen Noorwegen en den vreemden staat in gevaar te brengen, terwijl de minderheid oordeelde, dat bewijs moest worden gevonden, dat die vreedzame verhouding *in concreto* aan gevaar was blootgesteld, welk bewijs niet kon geacht worden te zijn bijgebracht.

Bij een dan gevolgde nieuwe behandeling in tweede instantie, werd de vraag van de strafbaarheid in ontkennenden zin beantwoord, waarmee de verbeurdverklaring kwam te vervallen.

De aldus in deze zaak aan het licht gestelde meeningsverschillen omtrent de aan de paragraaf te geven uitlegging en de hieruit voortvloeiende onzekerheid van de toepassing daarvan, hebben aanleiding gegeven tot gedachtenwisseling en critieken in het parlement en van wetenschappelijke zijde, welke ten slotte hebben gevoerd tot de even vermelde vervanging door den scherper omschreven en enger gestelden tekst in 1909.

Ten slotte komt nog in aanmerking § 115 van het *Oostenrijksche* ontwerp voor een Wetboek van Strafrecht,

welke een strenge bepaling tegen de sensatiepers inhoudt, aldus luidende: „Wer durch eine Druckschrift eine unwahre oder entstellte Nachricht verbreitet, durch welche die Beziehungen der Monarchie zu einem fremden Staat gefährdet werden, wird mit Gefängnis oder Haft von einer Woche bis zu einem Jahr oder mit Geldstrafe von fünfzig bis zu viertausend Kronen bestraft".

Tot verdediging van dit voorgestelde artikel werd door de commissie van justitieele zaken in het Heerenhuis aangevoerd: „Es ist wiederholt durch Auszerungen der hervorragendsten Staatsmänner verschiedener Staaten anerkannt worden, dasz die Gefahr für den Frieden heute meist nicht mehr wie früher von den Regierungen und ihre Diplomatie ausgeht, deren Tätigkeit vielmehr vorwiegend in den Dienst der Friedensbewahrung gestellt ist, sondern von unverantwörtlichen Elementen, die aus den verschiedensten Motieven, aus nationalem Fanatismus, aus volkswirtschaftlichen Gründen, zum Teil aber auch aus gemeinster Gewinsucht oder aus journalistischer Sensationslust, die Völker und Staaten gegeneinander verhetzen und die Versuche friedlicher Beilegung internationaler Differenzen durch Erregung der Leidenschaften, durch Entstellung von Nachrichten, durch Verbreiten erlogener Nachrichten stören.

Dieser Gefahr sucht § 115 durch eine Strafdrohung gegen diese Art der Gefährdung des Friedens entgegenzuwirken, indem er es als Vergehen erklärt, in einer Druckschrift unwahre oder entstellte Nachrichten zu verbreiten, durch welche die Beziehungen der Monarchie zu einem fremden Staate gefährdet werden".

Wat valt nu, bij vergelijking van de buitenlandsche wetgevingen met de onze terstond in het oog?

Dat deze eerste tegen de gevaren, welke de periodieke pers oplevert voor schending der neutraliteit en voor verstoring van den vrede, belangrijk beter waken dan de onze.

Art. 100, 1e. eerste gedeelte is daartoe onbekwaam. Evenzeer het tweede gedeelte van dat artikel, hoewel het

op het eerste vóór heeft, dat het een bepaalden norm geeft, en dat het opzet daarbij alleen op het overtreden betrekking heeft, terwijl het opzet van den dader om de neutraliteit in gevaar te brengen niet behoeft te worden bewezen.

Maar voldoende bescherming tegen de sensatiepers, wordt ook langs dezen weg niet geboden.

Hoe zal dan in deze leemte dienen te worden voorzien?

Door sommigen wordt als redmiddel voorgesteld den *staat van oorlog en beleg* te doen afkondigen, teneinde pers-excessen te keer te gaan. Zelfs schijnt eraan gedacht te zijn, dit middel toe te passen op de stad Amsterdam, om zoodoende de actie van ,,de Telegraaf'' te fnuiken. De militaire autoriteiten zouden zich dan het recht zien toegekend, aan dit dagblad voor korter of langer tijd het zwijgen op te leggen.

De Grondwet spreekt van dien staat van oorlog en beleg in Art. 187 waar gezegd wordt:

„Ter handhaving van de uit- of inwendige veiligheid kan door of vanwege den Koning, elk gedeelte van het grondgebied des Rijks in staat van oorlog of in staat van beleg verklaard worden. De wet bepaalt de wijze waarop, en de gevallen waarin zulks geschieden kan en regelt de gevolgen.

Bij die regeling kan worden bepaald, dat de grondwettelijke bevoegdheden van het burgerlijk gezag ten opzichte van de openbare orde en de politie geheel of ten deele op het militair gezag overgaan, en dat de burgerlijke overheden aan de militaire ondergeschikt worden.

Daarbij kan wijders afgeweken worden van de artt. 7, 9. 158 en 159 der Grondwet.

Voor het geval van oorlog kan ook van art. 156, 1e. lid worden afgeweken".

De wet, waarnaar door de Grondwet verwezen wordt, is die van 23 Mei 1899 (Staatsblad No. 128), gewijzigd bij Wet van 31 December 1909 (Staatsblad 469).

Voor ons is in dit verband van belang artikel 37 dezer wet, aldus luidende:

„Het militair gezag is bevoegd, beperkende bepalingen

vast te stellen omtrent het drukken, uitgeven, verspreiden, aanplakken of in den handel brengen van geschriften en teekeningen of dit geheel te verbieden. Dit besluit wordt bekend gemaakt op de wijze, door het militair gezag te bepalen".

De jongste toepassing van dit artikel vindt men in het besluit van 9 Augustus 1917, waarbij luitenant-generaal Van Terwisga, Commandant van het veldleger, gedurende een week de uitgave schorste van het „Eindhovensch Dagblad", verschijnend in een gedeelte van het in staat van beleg verklaarde grondgebied des Rijks, op grond van het volgende artikel, voorkomend in het nummer van 30 Juli 1917, onder den titel: „Hoe lang nog?"

„De beul heeft zijn werk weer verricht. Zaterdagmiddag bereikte ons de tijding, dat door de Duitsche marine opnieuw een aantal visschersschepen tot zinken werden gebracht. Trots alle verzekeringen en toezeggingen, alle verklaringen en overeenkomsten ten spijt, werden niet minder dan 6 loggers onzer Scheveningsche vloot in den grond geboord. Behalve de materieele schade, die veroorzaakt werd, is aan een gedeelte van ons stoere, dappere visschersvolk weer de gelegenheid benomen om den kost te verdienen, en werd angst en schrik verspreid onder de bevolking.

Immers, wat zal het lot zijn der overige zestig tot tachtig schepen, welke nog buitengaats zijn? Zal de ramp wellicht nog vergroot worden, doordat ook menschenlevens verloren gaan? Want dat men zich niet bekommert over het lot der schipbreukelingen, welke maar moeten trachten een goed heenkomen te zoeken, is algemeen bekend.

Hoe lang nog, vragen we, zal Duitschland voortgaan ons op die wijze te sarren? Hoe lang nog zal de strijder voor de vrije zee onze rechten krenken en ons belemmeren in onze vrijheid?

Honderden Duitsche kinderen worden iedere week liefderijk door Nederland opgenomen en alzoo aan den hongerdood ontrukt, en als belooning koelt de marine hare machtelooze woede op het eenvoudige, arme visschersvolk. Wordt het

niet hoog tijd, dat we die ergerlijke, laffe daden straffen, en dat we ons wreken, al is het niet met het zwaard?

Duizenden krijgsgevangenen zullen binnenkort op ons grondgebied worden overgebracht om onze armoede nog te vergrooten, en inmiddels berooft men ons van de middelen om een voornaam volksvoedsel te bemachtigen. Wanneer zal de regeering eindelijk eens optreden om aan die rechtsverkrachting voor goed een einde te maken?

Waarlijk het wordt meer dan tijd, dat men den zeeroover eens op echt Duitsche wijze toespreekt, en hem aan het verstand brengt, dat ons geduld ten einde is".

Het wil ons voorkomen, dat zij, die dit middel voorstaan, geen oog hebben voor de enorme bezwaren, welke een dergelijke machtsoverdracht met zich brengt.

Allereerst zij opgemerkt, dat de Grondwet daarvan slechts spreekt als uitzonderingsgeval. Ook de regeering heeft bij de Memorie van Toelichting tot het, bij de Tweede Kamer der Staten-Generaal aanhangige ontwerp der Wet inzake staat van oorlog en beleg, in verband met Art. 37 uitdrukkelijk verklaard: „Het spreekt vanzelf, dat van de bij dit artikel verleende bevoegdheid *slechts in uiterste gevallen* mag worden gebruik gemaakt."

Daarnaast worde rekening gehouden met het feit, dat een dergelijke overdracht van gezag op de militaire autoriteiten voor deze een abnormale en zeer onnatuurlijke bevoegdheid ten aanzien der burgerlijke maatschappij ten gevolge heeft.

Wellicht is persoonlijke ervaring mede schuld aan onze overtuiging, dat weegschaal en blinddoek bij de straftoemeting door de militaire macht te weinig in eere zijn, en is deze overtuiging oorzaak, dat we minder gaarne in handen vallen van een sabelrinkelenden militair dan van onze getabberde magistraten.

Ons komt het voor, dat Nederland in deze dagen al voldoende gebukt gaat onder den last van het militarisme, dan dat we de wenschelijkheid zouden betoogen de burgerlijke maatschappij te doen regeeren door de militaire autoriteiten.

De schim van Zabern mocht weer eens dreigend den kop opsteken!

De vrijheid der ingezetenen van een neutralen staat moet, zooveel doenlijk, worden geëerbiedigd en mag, naar het ons voorkomt, niet dan noode aan banden worden gelegd, en zeker niet aan banden, door het militair gezag gedecreteerd.

In deze meening worden we gesterkt door hetgeen het „Eindhovensch Dagblad" is overkomen. Wie met aandacht het boven geciteerde artikel leest, zal daarin niets ontdekken, dat onze neutraliteit zou kunnen in gevaar brengen. Integendeel, juist wordt er op gewezen, dat we neutraal wenschen te blijven en als zoodanig ook wenschen te worden erkend en bejegend.

Dat we niet als „neutralen" behandeld werden, lokte juist de krasse termen „beul" en „zeeroover" uit, termen, die ons als protest volkomen gewettigd voorkomen. Naast de taak der regeering, om langs officieelen diplomatieken weg tegen neutraliteitsschennis door Duitschland op te komen, dient erkend te worden het recht der dagbladpers, om de volksconscientie wakker te houden en openlijk protest aan te teekenen tegen eene door niets te verdedigen rechtsverkrachting, als hier plaats had.

Zeer terecht werd in het artikel gewag gemaakt van de opofferingen, welke wij ons ten believe van Duitschland getroosten, en dan te meer nog mag eene kreet van verontwaardiging over zoo snoode ondankbaarheid niet worden gesmoord.

Al zal moeten worden toegegeven, dat strijden voor de volksvrijheden vaak verward wordt met het maken van reclame door een bepaald dagblad, en belangeloosheid wordt geveinsd, waar eigenbelang voorzit, ja, dat aanraking met de justitie eerder gezocht dan gemeden wordt, aangezien het blad daardoor dikwijls niet weinig wint aan belangstelling; — toch stelt in dezen de vrijheid van drukpers haar eischen, en is oorzaak, dat we met een schorsingsbesluit, dat op dergelijken grond als hier geschiedde, is afgekondigd, niet kunnen accoord gaan.

Waar de commandant van het veldleger reeds zoo spoedig er toe neigde, een „uiterst geval" aan te nemen, dunkt ons dit feit een waarschuwend voorbeeld te zijn, dat niet te spoedig tot afkondiging van den staat van oorlog en beleg, en de daardoor gewettigde dwangmaatregelen worde toevlucht genomen.

De grondslag van despotisme en willekeur zoude daardoor onfeilbaar gelegd worden.

Zoo blijft dus nog steeds een open vraag, hoe Nederland hierin de leemte heeft aan te vullen, die in zijn wetgeving blijkt te bestaan.

De vergelijking met buitenlandsche wetgevingen brengt op deze vraag vanzelf het antwoord. Dr. Gerland[1]) komt na de beschouwing der wetgevingen op dit punt, tot de conclusie: „Die Tendenz der Rechtsentwickelung geht dahin, an Stelle vager, unbestimmter Strafandrohungen präzis bestimmte heraus zu arbeiten. Und zwar wird der Kreis der unter Strafe gestellten Angriffe auf fremde Staate mit steigender Bestimmtheit dahin abgegrenzt, dasz in Betracht gezogen werden politische Delikte, i. e. S.; d. h. hochverräterische Angriffe auf dem fremden Staat und Neutralitätsverletzungen.

Zugleich aber wird der Rechtsschutz nicht allen Staaten gewährt sondern nur denen, zu welchen der eigene Staat in gewissen Beziehungen steht, nämlich den befreundeten Staaten.

Die Tendenz der Rechtsentwickelung geht dahin, die hier in Betracht kommenden Delikte von den sonstigen gegen den Staat zu trennen. Und diese Tendenz besteht in einer immer klarer werdenden Auffassung von dem historischen Wesen eben der Delikte, dem Ausgangspunkt und dem Zweck der in Betracht kommenden Normen, wie wir ihn eben geschildert haben. Grundidee ist Schutz des Friedens. Die Entwickelung zeigt, dasz man an dieser Grundidee stets

[1]) Vergleichende Darstellung des deutschen und ausländischen Strafrechts, Besonderer Teil. Band I, pag. 160.

festgehalten hat; und dieselbe immer mehr heraus zu arbeiten bemüht gewesen ist."

Zoo blijkt dus, dat meer en meer de noodzakelijkheid wordt ingezien, inplaats van heil te verwachten van een algemeen neutraliteitsartikel, speciale delictsvormen te scheppen, die een scherp omlijnden, precies omschreven norm geven, waardoor vastheid van optreden mogelijk wordt.

Op *specialiseering* der delictsomschrijving worde met klem aangedrongen. Dan alleen is het mogelijk de gevaren, welke de periodieke pers oplevert voòr den vrede, met kracht tegen te gaan en allerlei persexcessen, welke tot internationale verwikkelingen aanleiding zouden kunnen geven, met vrucht te bestrijden.

Trouwens door meerderen is de noodzakelijkheid van specialiseering betoogd. In het *Zeitschrift für die gesammte Strafrechtswissenschaft* [1]) zegt reeds Lammasch, Art. 41 van het Zwitsersche Strafwetboek besprekend, waarin aan het slot gezegd wordt, dat straf zal opgelegd worden aan hem „die eenige andere, met het volkenrecht strijdige handeling verricht": „Trotzdem läszt sich aber die allzu vage Fassung dieser Bestimmung, wie die des oben angeführten Art. 41 des Schweizerischen Bundesgesetzes nicht billigen. Interpretiert man nämlich ein Strafgesetz von so unbestimmter Umschreibung des Tatbestandes nicht in einem möglichst einschränkenden Sinne, so verletzt man dadurch den bekanntten Fundamentalsatz der Strafrechte des europäischen Kontinents: „Nullum crimen, nulla poena sine lege". Interpretiert man es aber auch nur einigermaszen rigorös, so versagt es nur zu leicht seinen Dienst völlig."

Ook hier dus wordt het afgekeurd, dat de wetgever zich in zijn strafbedreiging niet duidelijk uitdrukt en de toevlucht neemt tot vage, onbelijnde artikelen. Ook deze schrijver schijnt partij te kiezen voor scherp geformuleerde, speciale delictsvormen.

Ten onzent is door Mr. van Hamel Jr. met kracht de wenschelijkheid daarvan betoogd.

---

[1]) Band III, 1883, pag. 407.

„In de aanvaarding van speciale normen", zegt hij, „is voor een groot deel de oplossing der moeilijkheden te zoeken. Weg valt daarbij het bezwaar tegen de vrijwel ondoenlijke beoordeeling van wat „voor de onzijdigheid van den staat gevaar oplevert", omdat daarvoor in de plaats treden: concreet omschreven handelingen. Weg valt daarbij het bezwaar van de algemeene opzets- en schuldvraag, omdat daarvoor in de plaats treedt: de wetenschap omtrent die bizonder gequalificeerde feiten." [1])

Opmerkelijk is, dat die specialiseering geheel ligt in de lijn van ons Strafwetboek. Reeds thans bestaan verschillende speciale delicten, die aan de handhaving der neutraliteit ten goede komen. Zoo b.v. in art. 117, waar straf wordt bedreigd tegen opzettelijke beleediging van een hoofd van een bevrienden staat, en in art. 118, dat hetzelfde doet tegen beleediging van een vertegenwoordiger van een buitenlandsche mogendheid bij de Nederlandsche regeering in zijne qualiteit; in art. 191, dat straf bedreigt tegen bevrijding van geïnterneerden; in art. 205, dat het aanwerven voor vreemden krijgsdienst zonder 's Konings toestemming verbiedt; in art. 405, dat den schipper of opvarende bestraft die buiten noodzaak en buiten voorkennis van den eigenaar of de reederij, handelingen pleegt of gedoogt, wetende dat deze het vaartuig of de lading aan opbrenging, aanhouding of ophouding kunnen blootstellen; eindelijk in art. 409, dat misbruik maken van de Nederlandsche vlag tegen gaat.

Ook onze jurisprudentie blijkt die behoefte te gevoelen. Zoo werd bij vonnis van 18 Januari 1915 van de Arrond. Rechtbank te 's-Gravenhage veroordeeld wegens „opzettelijke beleediging van het hoofd van een bevrienden staat", terwijl het requisitoir veroordeeling wegens overtreding van Art. 100 1e, eerste gedeelte had geëischt. Eveneens besliste de Arrond. Rechtbank te Groningen, dat gestraft zou worden wegens „bevrijding van geïnterneerden" op een requisitoir tot veroordeeling wegens „het, in geval van een

---

[1]) Zie Tijdschrift voor Strafrecht, Dl. XXVI, pag. 452.

oorlog, waarin Nederland niet betrokken was, opzettelijk verrichten eener handeling, waardoor de onzijdigheid van den staat wordt in gevaar gebracht".

Bovendien wordt er de aandacht op gevestigd, dat bij verschillende parketten neiging bestaat om overtreding van uitvoerverboden in strijd met de Wet van 3 Augustus 1914, niet te berechten als overtreding van die Wet, maar als „in tijd van oorlog eenig van regeeringswege, in het belang van de veiligheid van den staat gegeven en bekend gemaakt bevel opzettelijk overtreden". (Art. 100, 2e.).

Ook in Art, 100, 1e, tweede gedeelte vindt men het specialiseeringsbeginsel toegepast. Op de voordeelen, die het biedt boven het eerste gedeelte van hetzelfde artikel, werd reeds gewezen.

Toch kan daarvan nog niet afdoende hulp worden verwacht. Meerdere bepalingen moeten worden ontworpen om de ten onzent voelbare en ook meermalen gevoelde leemten aan te vullen. Wel zal door de specialiseering niet alle bezwaar worden ondervangen, en zullen telkens nieuwe bezwaren worden ondervonden, waarvoor voorziening gewenscht zal blijken, maar toch, eenmaal een aanvang makende, zal de strafwetgever de strafwet tot steeds grootere volmaaktheid kunnen doen voortvaren.

De wetgeving der kleinere staten diene hem daarbij vooral tot voorbeeld. Immers deze gevoelen een behoefte aan bescherming hunner neutraliteit, die bij de grootere vergeefs wordt gezocht. Bij deze laatste zijn de bepalingen meer bedoeld als beleefdheden, aan andere, even groote mogendheden verschuldigd. Levensbelangen, zooals bij de eerste, staan echter bij de laatste niet zoozeer op het spel.

Wel is het Engelsch-Amerikaansche stelsel, de verbodsbepalingen ter bescherming der onzijdigheid in een gespecificeerde wet op te nemen, die de verboden handelingen zooveel mogelijk concreet omschrijft, reeds voor het door ons aanbevolen systeem van belang, maar toch kan die regeling voor ons als kleinen staat bij lange na niet voldoen.

Liever spiegelen wij ons aan het voorbeeld door Oosten-

rijk gegeven, en betoogen de wenschelijkheid van opneming in onze strafwet van de bepaling: dat strafbaar worde gesteld *het door middel van de drukpers opzettelijk verspreiden van leugenachtige en onware berichten, welke ertoe kunnen leiden, dat de vriendschappelijke betrekkingen met het buitenland gestoord worden.*

Beter dan door het veel te vage Art. 100, 1e, eerste gedeelte, zal door een dergelijk artikel tegen de sensatiepers worden te velde getrokken.

Dat het noodig is, dat aan die sensatiepers paal en perk worde gesteld, behoeft hier niet nader te worden betoogd. Hetgeen in het Heerenhuis ter verduidelijking en verdediging van het voorgestelde Oostenrijksche strafrechtsartikel werd aangevoerd, kan hier geheel worden overgenomen. Door die sensatiepers zijn in deze dagen de grootste moeilijkheden ontstaan, en zijn vergiftige dampen in den politieken dampkring verspreid, die tot de meest ernstige conflicten aanleiding hadden kunnen geven, terwijl door haar ook, vaak tegen den volksgeest in, de naar den vrede neigende stemming wordt onderdrukt en de hartstocht aangeblazen tusschen de volken onderling.

Meerderen hebben de wenschelijkheid van een artikel, als boven genoemd, betoogd. Mr. B. de Jong van Beek en Donk heeft zich in een artikel „Tegen de sensatiepers" [1]) onbewimpeld als voorstander daarvan doen kennen, terwijl ook door de Studiecommissie inzake chauvinistische uitlatingen in de pers, benoemd door de N. A. O. R., met kracht daarop wordt aangedrongen.

De vrijheid van drukpers zou door de opneming van een dergelijk artikel in onze strafwetgeving geenszins in het gedrang komen. Evenmin als beleediging door geschrifte straffeloos behoort te worden gelaten, kan iemand voor zich het recht vindiceeren, naar willekeur ware of valsche en leugenachtige berichten in zijn nieuwsblad op te nemen. Waar zulks op 1 April door ieder wordt verwacht en door de vingers gezien, is een dergelijke handelwijze in tijden, als

[1]) In het Orgaan van den Algem. Nederl. Bond „Vrede door recht". XIVe Jaargang, No. 5, Mei 1913.

die welke we thans beleven, waarin elk oogenblik de vonk in het kruit dreigt over te slaan, hoogst gevaarlijk en van onberekenbaar nadeeligen invloed op den vrede en onze neutraliteit.

Repressie is in dezen strikt noodzakelijk, wil de strafwetgever zich verantwoord kunnen gevoelen bij eventueel opkomende moeilijkheden.

We zagen reeds, dat een limitatieve opsomming van de handelingen, welke het gevaar zouden kunnen doen ontstaan, dat Nederland zijns ondanks in den oorlog betrokken wordt, niet is te geven.

Maar dit behoeft stilzitten in dezen niet te rechtvaardigen. Indien eenmaal een aanvang wordt gemaakt, zal vanzelf de practijk leeren, in welke richting moet worden voortgeschreden.

Waar de onmogelijkheid, alles te regelen en alle gevaarlijke handelingen te voorkomen, ook bij meerdere specialiseering der delictsvormen wordt toegegeven, klemt te meer de eisch, die handelingen, welke algemeen als gevaarlijk worden erkend, onder strafrechterlijk verbod te stellen.

Waar de regeering zelve in de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag van de Tweede Kamer over Hoofdstuk IV der Staatsbegrooting voor 1914, het nut van een dergelijke bepaling erkende, worde niet gewacht met het dempen van dezen put, totdat het kalf verdronken is.

Opzettelijk kozen wij in de redactie niet het woord „waardoor", aangezien we dan weer dezelfde moeilijkheden zouden ondervinden met het bewijs van het opzet als thans bij Art. 100, 1e, eerste gedeelte het geval is.

Bij de voorgestelde formuleering: „welke ertoe kunnen leiden" etc., wordt die zwarigheid vermeden en beheerscht het opzet alleen het verspreiden der onware en leugenachtige berichten, terwijl tevens de strafbedreiging door hetgeen volgt wordt beperkt tot die gevallen, waarin gevaar voor internationale verwikkelingen zou kunnen ontstaan. Causaalverband wordt hier niet vereischt tusschen die berichten en het in gevaar brengen der vriendschappelijke betrekkingen.

Alleen de *aard* der berichten wordt aangeduid, teneinde

ongewenschte uitbreiding tot onschuldige gevallen, waarin toch onware en leugenachtige berichten zijn verspreid, tegen te gaan.

Opmerking verdient, dat met dit artikel niet slechts tegen den verspreider zelf, maar eventueel ook, volgens Art. 418 en 419, tegen den uitgever en drukker kan worden geageerd. Bizondere redenen, waarom deze consequentie der voor deze lieden aangenomen aansprakelijkheid bij drukpersdelicten, hier niet zou worden aanvaard, bestaan niet, zij het al, dat ook hier gevaar bestaat, dat de leer der fictieve aansprakelijkheid practisch de juiste leer doet verloochenen.

Naast de voorgestelde aanvulling, lijkt het ons noodzakelijk de opneming te bepleiten van strafbaarstelling van *opzettelijke beleediging van een bevriend volk, een bevrienden staat, en in dien staat gestelde machten.*

Voorzeker zou ook een dergelijke bepaling liggen in den geest van onze strafwetgeving, die immers ook beleediging van het hoofd van een bevrienden staat strafbaar verklaart, zonder echter de opzettelijke beleediging van het volk als zoodanig of van den staat en daarin gestelde machten met straf te bedreigen.

Niet dat een dergelijke strafbedreiging overbodig wordt geacht, — immers is in dezen tijd meermalen overtuigend de behoefte daaraan gebleken, — maar ons strafwetboek gaat uit van de opvatting dat beleediging slechts mogelijk is van een natuurlijk, levend individu, dat als drager van zedelijke waardigheid kan worden aangemerkt, terwijl op dien grond beleediging van collectiviteiten een onmogelijkheid wordt geoordeeld.

Merkwaardig is het echter, dat bij de tot standkoming van ons Wetboek van Strafrecht deze quaestie niet principieel ter sprake is gekomen.

In de Tweede Kamer werd gevraagd „of beleediging tegen personae morales of collectief tegen vereenigingen van personen, zooals de Liberalen, de Ultramontanen, volgens den titel over beleediging strafbaar moesten worden geacht".

De Commissie van Rapporteurs der Tweede Kamer heeft

daarop ontkennend geantwoord, omdat dergelijke beleediging niet kan gezegd worden „iemand" te zijn aangedaan.

Zij achtte strafbaarstelling van dergelijke feiten ook niet wenschelijk met het oog op de gevaren, welke daaruit voor de vrijheid van critiek op de openbare machten en de openbare aangelegenheden zouden voortvloeien.

Bovendien werd strafbedreiging overbodig geacht, omdat, waar het feit het karakter van individueele beleediging zou aannemen, het ontwerp er reeds in voorzag, en waar dat niet het geval was, „niemand zich de beleediging behoefde aan te trekken".

Dit nu dunkt ons geen afdoend argument te zijn. De vraag is niet of iemand zich de beleediging behoeft aan te trekken, maar of iemand zich de beleediging *kan* aantrekken, omdat het eene *beleediging* is, en omdat hij zich gegriefd gevoelt, doordat hij zelf in die collectiviteit is beleedigd.

Hetzelfde geldt niet alleen van beleediging van eene collectiviteit, maar van elke beleediging. Men hoort vaak de bewering uiten: „van zóó iemand behoef je je immers de woorden niet aan te trekken", omdat dan bv. iemand die zelf een schurk is, geacht wordt een ander niet te kunnen beleedigen. We kunnen dit ten deele toestemmen, maar zeggen daarbij, dat het niet per se noodzakelijk is, op een dergelijken grond van de strafactie af te zien.

Hoe dit alles zij: vast staat, dat onze strafwet onder „iemand" alleen verstaat „een bepaald persoon", hetgeen o.a. door Mr. J. W. A. M. van Lamsweerde in zijn proefschrift [1]) onbetwistbaar is aangetoond.

Dat echter naast die beleediging ook strafbare beleediging van collectiviteiten dient te worden aangenomen, is eene eisch, ook door Mr. B. C. van Merlen [2]) gesteld, waar hij zegt: „mijns inziens zou eene bepaling, die beleediging van regeeringslichamen als zoodanig strafbaar stelde, zeer gewenscht zijn".

---

[1]) Beleediging van eene collectieve eenheid. Acad. Proefschrift. 's Hertogenbosch, 1894.

[2]) Eenige opmerkingen over Artikel 266 Strafrecht. Acad. Proefschrift, Utrecht 1890. pag. 22.

Meerdere schrijvers betoogen de wenschelijkheid van een dergelijke strafbaarstelling, en de conclusie, waartoe ze na hun beschouwingen op dit punt komen, is, dat bij ons ontwikkeld gemeenschapsleven beleediging van collectiviteiten niet ongestraft mag worden gelaten.

Zoo betoogt Mr. A. A. Baron van der Feltz:[1] „Hoewel in de wetenschap verschil van gevoelen bestaat over de vraag, of het object van beleediging kan zijn eene collectieve eenheid, zoo eischt m. i. de eerbied, verschuldigd aan het openbaar gezag, dat gestelde machten en openbare lichamen niet straffeloos opzettelijk worden beleedigd. Er bestaat m. i. geen enkele reden, waarom ons land niet een gelijksoortige regeling zou treffen als in tal van Europeesche staten thans bestaat. In niet mindere mate dan het individu, heeft het college aanspraak op erkenning van dat gezag, op eerbiediging van zijne waardigheid; het heeft recht te eischen, dat zijne autoriteit onaangetast blijve."

We kunnen ons geheel aan de zijde scharen van genoemden schrijver. Het is ook o. i. onhoudbaar, de mogelijkheid van beleediging grooter te laten worden, naarmate het aantal leden, waaruit het college bestaat, kleiner wordt, en wel bv. mogelijk te achten beleediging van de Tweede Kamer,[2] maar niet die van een geheel volk of van een geheelen staat.

Het aantal leden, tot de collectiviteit behoorende, blijve hier buiten beschouwing.

Zoo zegt dan ook von Liszt[3]: „Ebenso ergibt sich aus dem Begriffe der Ehre die, auch von der gesamten ältern Literatur gezogene, Folgerung, dasz nicht nur der einzelne, sondern auch die Individuengruppen, soweit sie als Gesamtpersönlichkeit innerhalb des gesellschaftlichen Körpers anerkannt sind, Träger des Rechtsgutes „Ehre" und als solche Gegenstand der „Beleidigung" sein können".

---

[1]) Zie zijn Praeadvies voor de Nederl. Juristenvereeniging, 1915, XLV Jaargang, 1e stuk.

[2]) Zooals in Arrest Hof te Leeuwarden van 13 Juni 1889 (W. 5746).

[3]) l.l. pag. 340.

Zeer sterk is ook de uitspraak van Dr. Gerland [1]) over de mogelijkheid van beleediging van een staat en een volk, waar hij zegt: „Was die Angriffe gegen die Ehre des Staates betrifft, so scheint zunächst die Beleidigung eines fremden Staates als solchen unter Strafe zu stellen zu sein. Man hat zwar eingewandt, man könne einen Staat als solchen, ein Volk als solches nicht beschimpfen. Allein da unter Ehre doch nichts anderes verstanden werden kann, als ein Komplex bestimmter Vorstellungen, welche über eine bestimmte Person existieren, da der Staat begriffsmäszig Persönlichkeit besitzt, d. h. in dem Vorstellungsleben jedenfalls als Persönlichkeit gedacht wird, so ist einleuchtend, das Ehrvorstellungen sich mit dem Staat verbinden können und werden, und dasz damit auch Ehrverletzungen des Staates als solchen sehr wohl möglich sind. Auch hier beweist die Geschichte mit zahlreichen Beispielen die Richtigkeit der Behauptung".

Zoo meenen wij te mogen aannemen, dat het onhoudbaar is, collectieve beleediging onstrafwaardig te achten, alleen op grond van een eerbegrip, dat daarmede niet strookt, — zooals onze wetgever deed. De realiteit stelt hier den eisch zuiverder, en deze eisch laat zich niet wegredeneeren door allerlei betoogen, die moeten aantoonen, dat b.v. de Ultramontanen niet beleedigd kunnen worden, omdat een verstandige Roomsche zich zulk eene beleediging niet persoonlijk behoeft aan te trekken, wijl de Ultramontanen als groep niet vormen eene persoonlijkheid met eigen zieleleven.

Niet ontkend kan bovendien worden, dat een volk en een staat dragers zijn van zedelijke waardigheid; — gesteld dat men alleen op dien grond strafbaarheid van beleediging zou willen aanvaarden.

Zelfs Mr. Simons, die de strafbaarstelling van collectieve beleediging ongewenscht acht, legt dit getuigenis af: [2]) „Doch wel zou ik meenen, dat, indien beleediging van

---

[1]) Vergleichende Darstellung des deutchen und ausländischen Strafrechts. Besonderer Teil, Band I, pag. 246.

[2]) Zie zijn Praeadvies voor de Nederl. Juristenvereeniging, 1915, XLVe Jaargang, 1e stuk, pag. 97.

overheid, publiekrechtelijke lichamen, andere corporaties of rechtspersonen behoorde te worden aangenomen, een aprioristisch geconstrueerd begrip van eer daartegen niet als beslissend argument zou mogen gelden, en wel, omdat dit begrip èn in de geschiedenis van het recht, èn in de tegenwoordige wetenschap èn in de algemeene rechtsovertuiging zoo weinig vastheid bezit, dat de wetgever zich wel gerechtigd mag achten, eene opvatting te aanvaarden, die met den practischen rechtseisch het meest in overeenstemming is."

Dien practischen rechtseisch zouden we, meer dan tot op heden het geval was, naar voren gebracht willen zien. Naar dien eisch beoordeele men dan ook, in hoeverre de consequenties der nieuw te aanvaarden leer der strafbaarheid van collectieve beleediging, moeten worden getrokken.

Zeer wel laat zich denken, dat deze strafbaarheid in sommige gevallen uitgesloten dient te zijn. Maatstaf zij, of één der tot de collectiviteit behoorende personen zich terecht persoonlijk die beleediging kan aantrekken, wijl hij als individu gekrenkt is door de beleediging, die in het algemeen geuit is tegen allen, die zich in dezelfde conditie bevinden.

Hier ter plaatse is alleen van belang de strafbaarstelling van beleediging van een volk, een bevrienden staat en daarin gestelde machten.

En waar dan Zwitserland de bepaling aannam in Art. 220 van het Vorentwurf zu einem Schweizerischen Strafgesetzbuche (1908): „Wer ein befreundetes Volk, sein Oberhaupt, seine regierung, seine Gesandten durch Wort oder Tat beschimpft, wird auf Antrag der Regierung dieses Volkes mit Gefängnis oder mit Busse bestraft", — gelijk reeds is vermeld, — daar dienen wij dit goede voorbeeld na te volgen, en niet te dralen, dit stuk aan de wapenrusting van ons volk tegen aanvallen op zijn neutraliteit toe te voegen.

Men zie dan in, dat een volk een door historie, taal en afstamming tot één organisch geheel geworden complex van individuen is, en dat een beleediging aan het adres van dat volk, door ieder die tot dat volk behoort, dient te worden gevoeld als tegen hem persoonlijk geuit. In den tijd van individualisme

moge veel van dit saamhoorigheidsgevoel zijn verloren gegaan, — gelijk men ook nog in dezen oorlogstijd met zijn steeds sterker wordenden strijd om het bestaan meermalen de uiting kon hooren, dat het iemand onverschillig is, tot welk volk hij behoort, als hij maar te eten kreeg; — toch, aan een rechtgeaard Nederlander kunnen en zullen beleedigingen van zijn volk niet onopgemerkt voorbijgaan, gelijk hij zich tegenover andere volken van dergelijke uitingen zal hebben te onthouden, mede doordat de strafwet van zijn land hem dat verbiedt.

Zoo ook heeft de staat recht op eerbiediging en respecteering en behoort wederzijds door de regeeringen de beleediging van andere staten en der daarin gestelde machten — zooals bv. de militaire — waaraan haar onderdanen zich schuldig mochten maken, te worden verboden, opdat de vriendschappelijke betrekkingen tusschen de staten zooveel mogelijk worden bestendigd.

Waar Zwitserland voorging, zij dit een prikkel tot volgen; waar andere wetgevers nog stilzaten, sterke dit ons niet in de meening, dat voorziening in dezen niet dringend noodzakelijk is.

De vraag doet zich voor, of het niet eisch is, dit delict tot *klachtdelict* te stempelen.

Ons dunkt dit ongewenscht. Afgezien daarvan, dat invloed van buitenlandsche regeeringen op onze rechtspraak dient te worden geweerd, is het reeds daarom onjuist, omdat onze strafwetgever dit delict reeds behoort te straffen, eer de aangerande staat of het beleedigde volk deze beleediging heeft gevoeld of heeft blijk gegeven gekrenkt te zijn. Wellicht is dan reeds het kwaad onherstelbaar, en de schade aan de vriendschappelijke betrekkingen niet meer te vergoeden. Evenmin als beleediging van een bevriend staatshoofd tot de rubriek der klachtdelicten is gerekend, behoort dit delict er een plaats in te hebben.

Stelle men dan onze rechterlijke macht zoo spoedig mogelijk in de gelegenheid, in plaats van het knutselwerk, dat Art. 100,

1e, eerste gedeelte in de practijk schier steeds doet ontstaan, een toepassing te geven van de artikelen, die we voorstelden, op hope, dat onze neutraliteit in het bizonder, en de vrede onder de volken in het algemeen, daardoor meer zullen worden beveiligd tegen gevaar van de zijde der periodieke pers.

STELLINGEN.

I.

Beleediging van collectiviteiten behoort strafbaar te worden gesteld.

II.

Bij art. 100, 1e, eerste gedeelte, W. v. Str. moet niet uitsluitend gedacht worden aan volkenrechtelijk ongeoorloofde handelingen.

III.

Openbare godslastering dient strafbaar te worden gesteld.

IV.

De tusschenkomst van de rechtbank volgens art. 33 W.v. Strv. behoort eerst te worden ingeroepen, indien, ondanks het beklag bij de macht, welke tot vervolging of tot het geven van bevelen daartoe bevoegd is, geen vervolging heeft plaats gehad.

V.

Art. 68 W. v. Strv. kan alleen dan toepassing vinden, wanneer de getuige op de hem gestelde vragen òf in het geheel niet antwoordt, òf verklaart, dat hij wel iets *kan* meedeelen, maar het niet *wil*.

VI.

Slechts door volstrekte onmogelijkheid der praestatie wordt de verbintenis, voor zoover zij op de praestatie gericht is, vernietigd.

VII.

De verbruikleener is van zijn verplichting tot teruggave ontslagen, indien de, voor de teruggave bestemde, goederen, nadat ze reeds door meting, telling of weging in tegenwoordigheid van partijen waren geïndividualiseerd, door toeval te niet gaan of verminderen.

VIII.

Een exploit van huuropzegging tegen 1 Mei 1918, inzake een mondelinge huurovereenkomst, welke op 1 Mei 1919 eindigt, geeft den huurder het recht, ontbinding der huurovereenkomst te vorderen.

IX.

De omstandigheid, dat rechtens uit de gestelde feiten de conclusie der dagvaarding niet voortvloeit, kan op zichzelf geen grond opleveren tot nietigverklaring der dagvaarding.

X.

Een vennoot, die eenigen tijd na de oprichting eener vennootschap onder firma tot deze is toegetreden, is niet aansprakelijk voor de verbintenissen der vennootschap, ontstaan uit eene overeenkomst, die vóór zijn toetreding tot stand is gekomen, onverschillig of die toetreding al dan niet is gepubliceerd.

XI.

Een assignatie aan eigen order is bestaanbaar.

XII.

Faillissement behoort niet uit te sluiten van de uitoefening van het kiesrecht.

XIII.

In het in staat van oorlog verklaarde gebied, blijft het burgerlijk gezag bevoegd, politieverordeningen vast te stellen.

XIV.

In art. 5 G. W. moet het woord „landsbediening" worden opgevat in engen zin, zoodat provincie en gemeente er niet onder vallen.

XV.

Indien een gemeenteraadslid periodiek afgetreden en herkozen is, kan hij niet meer wegens overtreding van art. 24 Gemeentewet, begaan vóór zijn aftreding, van het lidmaatschap vervallen worden verklaard.

XVI.

De stelling, dat de Romeinsche juristen waren mannen der practijk, die hun regelen slechts in schijn op interpretatie, maar inderdaad op billijkheidsargumenten ten behoeve van het verkeersleven grondden, is onjuist.

XVII.

Studie der forensische psychiatrie is voor den jurist onmisbaar.